การบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

GOVERNANCE OF LOCAL CIVIL SOCIETY ORGANIZATION : CASE STUDY OF CATHEDRAL OF MARY IMMACULATE CONCEPTION ASSOCIATION

ภาคนิพนธ์

ของ

ณฐพร ถนอมวงษ์

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตุลาคม 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

GOVERNANCE OF LOCAL CIVIL SOCIETY ORGANIZATION : CASE STUDY OF CATHEDRAL OF MARY IMMACULATE CONCEPTION ASSOCIATION

ภาคนิพนธ์

ของ

ณฐพร ถนอมวงษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตุลาคม 2556

ใบรับรองภาคนิพนธ์

เรื่อง

การบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรม
ของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

Governance of Local Civil Society Organization : Case Study of Cathedral of Mary Immaculate Conception Association

ณฐพร ถนอมวงษ์

คณะกรรมการสอบภาคนิพนธ์

..... ประธานสอบภาคนิพนธ์
(ดร.นักรบ เถียรอ่ำ)

..... ประธานกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(ดร.นักรบ เถียรอ่ำ)

..... กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์)

..... กรรมการสอบภาคนิพนธ์
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.สุรีย์มาศ สุขกสิ)

วันที่ 31 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2556

ณฐพร ถนอมวงษ์. (2556). **การบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล.** ภาคนิพนธ์ รป.ม. (การปกครองท้องถิ่น). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์

ดร.นักรบ เถียรอ่ำ รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ ร.ด. (รัฐศาสตร์) กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาจัดตั้งกลุ่ม กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่ม และปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล วิธีการศึกษาจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า การอภิปรายเฉพาะกลุ่ม และการวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลนั้น เกิดจากการปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกในการประชุมสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2 ที่เปิดโอกาสให้ฆราวาสมีบทบาทในงานของชุมชนวัดมากขึ้น และได้มีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก จนต่อมาได้กลายเป็นกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาในปัจจุบัน กระบวนการบริหารจัดการองค์กรดังกล่าวสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์กร การทำงาน และการประเมินผล โดยปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่ม ได้แก่ อุดมการณ์ทางศาสนา นโยบายของพระศาสนจักร และเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Nathaporn Thanomwong. (2013). **Governance of Local Civil Society Organization : Case Study of Cathedral of Mary Immaculate Conception Association.** Independent Study. M.P.A. (Local Government). Chanthaburi : Rambhai Barni Rajabhat University.

Advisory Committee

Dr.Nakrob Tianam D.P.A. (Public Administration) Chairman

Assistant Professor Dr.Chaiyon Praditsil Ph.D. (Political Science) Member

Abstract

The objective of this research is to study the establishment of the management process and the factors that affect the management of the religious group of the Cathedral of Mary Immaculate Conception. The research methods include the historical qualitative research method, by interviewing, group discussion, and document research. The research has found that the establishment of the religious group of the Cathedral of Mary Immaculate Conception was conceived from the 2nd Restoration of the Catholic Bible held in the Vatican City in which allows the churchgoers to take part in the management of the church and its activities. Also it has developed structures for work based on organized catholic group until it becomes a religious society at present. The management processes have been systematically planned, organized, and evaluated and the factors that have impact on the management of the group are religious ideology, the catholic policies, and the local community network.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิตติกรรมประกาศ

ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจาก ดร.นักรบ เถียรอ่ำ ประธานกรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ กรรมการที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ กรรมการสอบภาคนิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อประสาน พงศ์ศิริพัฒน์ เจ้าอาวาสอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล คณะพระสงฆ์ กลุ่มองค์กรคาทอลิกของอาสวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือให้ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ณฐพร ถนอมวงษ์

RAMBHAI BARNI RAJABHAT UNIVERSITY

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	10
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
	ขอบเขตของการวิจัย	11
	นิยามศัพท์เฉพาะ	11
	สมมติฐานในการวิจัย	12
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2	**แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	14
	ทุนทางสังคม	14
	ความหมายของทุนทางสังคม	14
	องค์กรประชาสังคม	18
	ความหมายขององค์กรประชาสังคม	18
	ประเภทขององค์กรประชาสังคม	21
	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคม	23
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	31
	กรณีตัวอย่าง	31
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	31
	การตรวจสอบข้อมูล	32
	การวิเคราะห์ข้อมูล	32
4	**การวิเคราะห์ข้อมูล**	34
	สภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล.	34
	การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2	37

ลิขสิทธิ์เอกมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

4 (ต่อ)

การจัดตั้งชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล 55

ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล 73

5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ 78

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 78

สรุปผล 78

อภิปรายผล 82

ข้อเสนอแนะ 83

บรรณานุกรม 86

ภาคผนวก 93

ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์ 94

ประวัติย่อผู้วิจัย 96

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 13

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี (อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล) เป็นชุมชนดั้งเดิมที่วัดโรมันคาทอลิกถูกสร้างขึ้นและดำรงอยู่มาเป็นเวลานานถึง 300 ปี ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา เราพบว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดเวลาที่ผ่านมา ความเป็นชุมชนวัดคาทอลิกก็เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนและวัดคาทอลิกในจันทบุรี จึงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก โดยมีพลวัตในช่วงเวลาที่ผ่านมา คือ (สง่า นามทอน. 2528 : 29 -39 ; ผุสดี จันทวิมล. 2541 : 97 ; อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลจันทบุรี. 2548 : 17)

ช่วงที่หนึ่ง (พ.ศ. 2254 - 2294) เมื่อกลุ่มคาทอลิกเชื้อสายญวนอพยพหนีภัย เบียดเบียนศาสนาเข้ามาในประเทศไทย ชุมชนคาทอลิกได้ดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบการเกษตรเพื่อขยายความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนคาทอลิก เกิดจากการใช้งานอภิบาลซึ่งเป็นกิจกรรมทางศาสนาเข้ามาสานเครือข่ายชุมชนคริสตัง โดยสร้างวัดหลังที่ 1 ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

ช่วงที่สอง (พ.ศ. 2295 - 2346) เริ่มต้นจากการสร้างวัดหลังที่ 2 เพื่อใช้งานอภิบาลของวัดรวบรวมคริสตังจันทบุรีที่หนีภัยทางการเมืองภายในประเทศไทย เข้าไปอยู่ในป่าให้กลับเข้ามาอยู่เป็นหมู่บ้านและดำรงชีวิตเช่นคนไทยปกติ ในช่วงนี้จะพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกได้พัฒนาฐานทางเศรษฐกิจประเภทช่างฝีมือจนมีชื่อเสียง เช่น ช่างปั้นหม้อ ช่างทอง ช่างเหล็ก เป็นต้น

ช่วงที่สาม (พ.ศ. 2347 - 2380) เป็นช่วงที่การประมงเป็นเศรษฐกิจหลักของชุมชน เช่น การจับปลา ดำกุ้ง หาปู เป็นต้น การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนคาทอลิกมีผลต่อการสถาปนางานอภิบาลของวัดให้มีความต่อเนื่องยั่งยืน โดยการสร้างวัดหลังที่ 3 ในปี พ.ศ. 2347

ช่วงที่สี่ (พ.ศ. 2381 - 2442) ในช่วงนี้มีการขยายชุมชนวัดโรมันคาทอลิก โดยการรับคนกลับใจมานับถือคาทอลิกมากขึ้น การขยายตัวดังกล่าวทำให้วัดโรมันคาทอลิกไม่สามารถรองรับจำนวนสัตบุรุษได้เพียงพอ ดังนั้นจึงมีความร่วมมือในการสร้างวัดใหม่หลังที่ 4

ช่วงที่ห้า (พ.ศ. 2443 - 2503) ในช่วงที่มีการขยายตัวของการทอเสื่อในชุมชนวัดโรมันคาทอลิก งานอภิบาลของวัดโรมันคาทอลิกพัฒนาก้าวหน้าขึ้นจนต้องมีการสร้างวัดหลังที่ 5 ในปัจจุบันให้ใหญ่เพียงพอที่จะใช้ในการดำเนินภารกิจทางศาสนา ในช่วงนี้ครอบครัวคาทอลิกได้เข้าสนับสนุนทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกายในการสร้างวัด และการดำเนินงานอภิบาลของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเพิ่มขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ช่วงที่หก (พ.ศ. 2504 - ปัจจุบัน) อยู่ในช่วงยุคแห่งการพัฒนา เราจะพบว่าสถานการณ์ทางสังคมภายนอกชุมชนคาทอลิกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคริสตังจันทบุรีอย่างกว้างขวาง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ร่วมสมัยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการวางแผนที่เป็นทางการ (Planned Change) คือ การเปลี่ยนแปลงที่มาจากการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมถึงอิทธิพลของโลกไร้พรมแดนจากการขับเคลื่อนของกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น เราพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในปัจจุบันจึงเป็นช่วงเผชิญหน้ากับแรงผลักดันของระบบทุนนิยม อุดมการณ์เสรีนิยม ลัทธิบริโภคนิยม และระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย แรงผลักดันเหล่านี้มีผลกระทบให้เกิดเงื่อนไขในการดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ของครอบครัวคาทอลิก เช่น การอยู่แบบตัวใครตัวมันมากขึ้น ความซับซ้อนของปัญหาสังคมภายในชุมชน การพึ่งพาระบบเงินตรา การใช้เหตุผลในเชิงคำนวณผลได้ผลเสียมากขึ้น การทำธุรกิจเพื่อแสวงหากำไร การหลงใหลในการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยสมัยใหม่ เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2552 ค : 2)

การขยายกลไกซับซ้อนขึ้นของชุมชนคาทอลิกจันทบุรี หมายถึง การเพิ่มจำนวนองค์กรเดิมและพัฒนาองค์กรใหม่ๆ ภายในชุมชน อันจะมีผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นมากขึ้น นอกจากการสร้างวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนคาทอลิกจันทบุรีแล้ว ชุมชนยังได้ขยายกิจกรรมการมีส่วนรวมของชุมชนที่หลากหลาย และครอบคลุมพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง กิจกรรมของชุมชนที่พัฒนาขึ้นมา มีดังนี้

ในปี พ.ศ. 2215 สมัยพระสังฆราชลัมแบร์ต ได้มีการตั้งภคินีคณะรักไม้กางเขนขึ้น จากการค้นคว้าเอกสารทางประวัติศาสตร์ พบว่ามีความเป็นไปได้สูงว่าคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรีมีกำเนิดควบคู่กับกลุ่มคริสตชนของวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล จันทบุรี หลังจากนั้นไม่มีบันทึกเรื่องราวของคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2346 มีหลักฐานบันทึกการเปิดบ้านคณะรักกางเขนที่จันทบุรี (วิทยาลัยแสงธรรม. 2533 : 220 ; ธีรพล กอบวิทยากุล, ม.ป.ป. : 86-87)

วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีการจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2450 โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนมารียาลัย” โดยทางวัดได้ให้คณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาบริหาร (อุบล ผังรักษ์. สัมภาษณ์. 2549) ต่อมาทางวัดได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์โดยใช้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนมารดาพิทักษ์” เมื่อโรงเรียนมีนักเรียนเพิ่มมากขึ้นก็มีการพัฒนาขยายเป็นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 โดยการเริ่มแยกนักเรียนชายหญิงจากโรงเรียนมารดาพิทักษ์เป็นมารดาพิทักษ์ 1 สำหรับนักเรียนชาย แยกนักเรียนหญิงเป็นมารดาพิทักษ์ 2 ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นโรงเรียนมารดาพิทักษ์สำหรับเด็กชาย และโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์สำหรับเด็กหญิง เป็นเอกเทศ โดยมอบกิจการให้ซิสเตอร์คณะรักกางเขนเข้าบริหารงาน (สง่า นามทอน. 2528 : 67)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยบูรพา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 คณะลาซาลก็ได้รับมอบกิจการโรงเรียนมารดาพิทักษ์ทั้งหมดไป และได้ย้ายไปเป็นโรงเรียนลาซาลจนทุกวันนี้ และใน พ.ศ. 2491 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมารดาพิทักษ์ และโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ขึ้น โรงเรียนได้เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนมารดาพิทักษ์แผนกมัธยม” (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. ม.ป.ป. : 41 ; สง่า นามทอน. 2528 : 68)

ในปี พ.ศ. 2494 ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรียังได้พัฒนาซิสเตอร์อีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการทำงานด้านจิตวิญญาณ โดยการสร้างอารามคาร์แมล และสร้างอาคารที่พักชั่วคราวสำหรับภคินี เนื่องจากพระสังฆราช ยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ปรารถนาที่จะมีอารามนักบวชคาร์เมไลท์ในมิสซังจันทบุรี เพื่อมีภารกิจด้านการภาวนาเป็นพิเศษแก่บรรดาคุณพ่อ สัตบุรุษ และงานแพร่ธรรม คณะภคินีของอารามคาร์แมลจันทบุรี (อารามคาร์แมล จันทบุรี. 2545 : 57)

ในปี พ.ศ. 2542 ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรียังมีบริการด้านสาธารณสุข คือ บ้านพักผู้สูงอายุ คามิลเลียน โซเชียล เซนเตอร์ ซึ่งเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน บ้านพักผู้สูงอายุนี้เป็นหน่วยงานหนึ่งของมูลนิธิคณะนักบุญคามิลโลแห่งประเทศไทย ดำเนินงานโดยคณะนักบวชคามิลเลียน จิตตารมณ์ของคณะฯ ก็คือการดูแลรับใช้ผู้ป่วยและผู้สูงอายุ โดยยึดถือแบบอย่างนักบุญคามิลโล เด แลลลิส ผู้ก่อตั้งคณะนักบวชคามิลเลียน นักบุญคามิลโลได้อุทิศชีวิตของท่านในการดูแลรักษาผู้เจ็บป่วย ผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมีการจัดสถานที่ให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะด้านความปลอดภัย รวมเอื้อเฟื้อดูแลผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม วิญญาณ โดยมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา สันทนาการ การออกกำลังกาย และอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ (คามิลเลี่ยนโซเชียล เซนเตอร์. แผ่นพับ. ม.ป.ป.)

ในอดีตวัดคาทอลิกจันทบุรีได้มีการแพร่ธรรมขยายชุมชนคริสตชนให้กว้างขวางมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยคุณพ่อรังแฟงเป็นเจ้าอาวาส คุณพ่อรังแฟงได้ทำหน้าที่ดูแลวัดจันทบุรีตลอดชีวิตพระสงฆ์ของท่าน การทำงานของท่านได้รับความร่วมมือจากคุณพ่อโกลเดต์ เจ้าอาวาสวัด คอนเซ็ปชั่น และวัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ กรุงเทพฯ ทางภาคตะวันออกของมิสซังสยาม

ในปี พ.ศ. 2383 การทำงานแพร่ธรรมของคุณพ่อรังแฟงในจันทบุรีประสบผลสำเร็จเกินคาด คือพบว่ามีคนจันทบุรีกลับใจมานับถือศาสนาคริสต์หลายคน ในจำนวนนี้มีหมอไสยศาสตร์คนหนึ่งกลับใจมานับถือศาสนาคริสต์ด้วย เหตุการณ์เช่นนี้เป็นข่าวเลื่องลือมากในจันทบุรี นอกจากนี้คุณพ่อรังแฟงยังต้องทำงานแพร่ธรรมกับคนจีนที่อพยพหนีภัยสงครามกลางเมืองในประเทศจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จันทบุรี โดยคุณพ่อช่วยให้กลับใจมานับถือศาสนาคริสต์ได้สำเร็จ (โรแบต์ โกสเต. 2549 : 305)

คุณพ่อฟลอรังส์ถือได้ว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่เริ่มออกไปเผยแพร่ศาสนาตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรี ในปี พ.ศ. 2344 และเป็นผู้ตั้งกลุ่มคริสตชนที่บ้านแสลง (ต.แสลง อ.เมือง จ.จันทบุรี ปัจจุบัน) คุณพ่อได้ไปสร้างวัดคาทอลิกเล็กๆ ไว้ โดยต้องเดินจากจันทบุรี 3 วัน ในช่วงนั้นท่านได้ล้างบาปให้คนต่างศาสนาถึง 30 คน ในเวลาเดียวกันยังต้องเดินทางจากจันทบุรี ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทาง 12 วันทางทะเล เพื่อมาดูแลวัดซางตาครู้สที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้คุณพ่อฟลอรังส์ยังเป็นผู้สร้างอาสนวิหารอัสสัมชัญขึ้นที่กรุงเทพฯ ในเวลาต่อมาอีกด้วย (สง่า นามทอน. 2528 : 31 ; โรแบต์ โกสเต. 2549 : 294, 297, 305 ; ธีรพล กอบวิทยากุล. ม.ป.ป. : 67)

ในปี พ.ศ. 2411 มีพระสงฆ์อีกองค์หนึ่ง คือ คุณพ่อด็องต์ได้เดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อเป็นเจ้าอาวาสวัดอัสสัมชัญ แต่ต้องล้มป่วยเป็นโรคบิด คุณพ่อจึงต้องเดินทางมาพักรักษาตัวที่วัดจันทบุรี คุณพ่อได้สอนคำสอนให้คนจีนที่จันทบุรีกลับใจหลายคน จึงนับได้ว่าคุณพ่อด็องต์เป็นผู้ริเริ่มกลุ่มคริสตชนจีนที่จันทบุรี (วิทยาลัยแสงธรรม. 2533 : 260)

วัดจันทบุรียังได้ทำงานแพร่ธรรมในภาคอื่นของประเทศด้วย เช่น ในปี พ.ศ. 2425 ครูเณรทัน ครูคำสอนของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีได้ทำงานแพร่ธรรมร่วมกับคุณพ่อซาเวียร์เกโก ทั้งสองท่านได้เดินทางจากอุบลราชธานีไปยังสกลนคร เพื่อหวังตั้งกลุ่มคริสตชนขึ้น จนกระทั่งในวันที่ 8 กันยายน ปีเดียวกัน จึงได้มีการล้างบาปคริสตชนกลุ่มแรกที่สกลนคร และสร้างวัดน้อยขึ้นมาระหว่างตัวเมืองกับหนองหาร แต่คุณพ่อซาเวียร์และครูเณรทันต้องประสบปัญหาถูกกลั่นแกล้งโดยไม่หยุดหย่อนจากผู้หลักผู้ใหญ่ของทางการบางท่าน คุณพ่อซาเวียร์และครูเณรทันจึงได้ตัดสินใจนำคริสตชนทั้งหมดลงแพลอยน้ำไปตั้งหลักแหล่งใหม่อีกฟากหนึ่งของหนองหาร และได้ตั้งชื่อบ้านใหม่นี้ว่า บ้านท่าแร่ วัดท่าแร่มีนักบุญอัครเทวดามีคาแอลเป็นองค์อุปถัมภ์ เนื่องจากในระหว่างลอยแพข้ามน้ำนั้นได้มีการสวดขอนักบุญมีคาแอลให้เดินทางด้วยความปลอดภัย ครูเณรทันและคุณพ่อซาเวียร์จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งกลุ่มคริสตชนกลุ่มแรกในมิสซังท่าแร่-หนองแสง (วัดท่าแร่. ม.ป.ป. : 5-6)

ครูเณรทันเกิดที่จังหวัดจันทบุรี และเคยเป็นสามเณรฝึกงานที่จังหวัดอุบลราชธานี ครูเณรทันทำงานกับคุณพ่อโปรดอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเวลา 15 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2425 - 2440) ต่อจากนั้นก็ทำงานเป็นครูคำสอนกับคุณพ่อร็องแดลในแถบปราจีน 14 ปี (ระหว่างพ.ศ. 2440 - 2454) ท่านติดตามคุณพ่อร็องแดลไปโคราชและทำงานอยู่ที่นั่น 6 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2454 - 2460) และมาเสียชีวิตที่บ้านลาดบัวขาว ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างโคราชกับสีคิ้ว วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 การเป็นครูคำสอนที่จาริกไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเวลา 35 ปี โดยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ทำให้ครูเณรทันไม่ได้กลับไปที่บ้านเณรอีกเลยจนตลอดชีวิตของท่าน ครูเณรทันยังคงถือชีวิตโสดและสวมเสื้อหล่อตลอด (โรแบต์ โกสเต. 2549 : 501)

การทำงานแพร่ธรรมทำให้วัดคาทอลิกจันทบุรีสามารถขยายชุมชนคริสตชนให้กระจายกันอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ ปากน้ำ ปากน้ำเวฬุ วันยาว ตรอกนอง บ้านใหม่ บ้านแสลง ท่าใหม่ พระสังฆราชกีออาสเป็นผู้สร้างวัดที่ท่าใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์ของชาวจีน วัดบ้านแสลงเป็นชุมชนคาทอลิกที่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยพระสังฆราชฟลอรังส์ นอกจากนี้คุณพ่อเปริกัลยังได้มาก่อตั้งชุมชนคาทอลิกที่ตราด ใน พ.ศ. 2447 และ พ.ศ. 2449 ท่านได้ซื้อที่ดินและลงมือก่อสร้างวัดหลังปัจจุบันซึ่งถวายแด่พระนางมารีย์รับเกียรติยกขึ้นสวรรค์ (โรแบต์ โกสเต. 2549 : 526)

นอกจากนี้ยังมีชุมชนวัดพระหฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า อ.ขลุง วัดนักบุญยอแซฟกรรมกร อ.ท่าใหม่ และวัดอารักขเทวดา บ้านแหลมประดู่ อ.เมือง อีกด้วย

การขยายชุมชนคริสตชนโดยการแพร่ธรรมของวัดจันทบุรี มีผลทำให้ต่อมาพระศาสนจักรได้ยกฐานะจันทบุรีเป็นมิสซังใหม่ ในปี พ.ศ. 2487 และกลายเป็นสังฆมณฑลจันทบุรีในปี พ.ศ. 2508 ส่วนวัดจันทบุรีได้รับเกียรติยกฐานะเป็นอาสนวิหารในปีเดียวกัน ซึ่งหมายความว่าเป็นวัดแม่ที่ก่อให้เกิดวัดอื่นๆ ตามมา (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2552 ก : 69)

นอกจากชุมชนวัดคาทอลิกจันทบุรีจะสามารถขยายชุมชนแห่งความเชื่อไปสู่ชุมชนอื่นแล้ว เราพบว่าตัววัดจันทบุรีก็ได้พัฒนากลไกองค์กรรองรับกับปัญหาภายในชุมชนได้อย่างรอบด้าน โดยการมีกิจกรรมหรือองค์กรคาทอลิกที่หลากหลายตามวัย ตั้งแต่เด็ก เยาวชน วัยทำงาน จนถึงวัยผู้สูงอายุ รวมถึงองค์กรที่คนทุกวัยสามารถเข้าร่วมได้ตามความสนใจ เช่น กิจกรรมส่งเสริมความเชื่อ กิจกรรมด้านงานอภิบาล กิจกรรมด้านการพัฒนา เป็นต้น (อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี. 2548 : 17 ; สง่า นามทอน. 2528 : 107-113)

องค์กรด้านเด็กและเยาวชน

ชุมชนวัดคาทอลิกจันทบุรีได้พัฒนากิจกรรมด้านงานอภิบาล และพัฒนาเด็ก รวมถึงเยาวชน ตั้งแต่เด็กเริ่มเข้าเรียนหนังสือภาคบังคับ ไปจนถึงเติบโตเป็นเยาวชน เตรียมเข้าสู่ชีวิตครอบครัว หรือการเป็นนักบวชต่อไป

กลุ่มกองหน้าร่าเริง มีเป้าหมายอยู่ที่การฝึกฝนนักเรียนชั้นประถมศึกษาให้รู้จักอยู่ร่วมกับคนอื่น โดยอาศัยกระบวนกิจกรรมให้นักเรียนกล้าแสดงออก ส่วนนักเรียนที่สนใจเรื่องศาสนาก็สามารถเข้าร่วมกลุ่มพลศีลได้ กลุ่มพลศีลมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาพัฒนาด้านจิตวิญญาณ โดยการทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การไปวัดรับศีล การฝึกพลีกรรม การชวนเพื่อนไปวัด เป็นต้น (คณะครูโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์. สัมภาษณ์. 2552)

สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ทางชุมชนคาทอลิกก็จะมีองค์กรรองรับ 2 องค์กร คือ กลุ่มวาย ซี เอส (Young Catholic Student) และกลุ่มเจน กลุ่มวาย ซี เอส จะฝึกนักเรียนให้รู้จักการใช้ชีวิตสังคม โดยการศึกษาพระวรสารของพระเยซูเจ้า และเข้าไปสัมผัสชีวิตสังคม ภายใต้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

หลักการทำงานที่เรียกว่า “มองดู ไตร่ตรอง ตอบโต้” (See Judge Act) ส่วนกลุ่มเจนมาจากคำว่า Generation เป็นกลุ่มที่มุ่งฝึกปฏิบัติการความรักแบบคริสต์ โดยอาศัยจิตตารมณ์ของกลุ่มโฟโกลาเร กลุ่มโฟโกลาเรเป็นองค์กรคาทอลิกที่พยายามนำพระวรสารเกิดกับความรักของพระเยซูเจ้ามาใช้ให้เป็นจริงในชีวิตประจำวัน (คณะครูโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์. สัมภาษณ์. 2552)

กรณีของเด็กและเยาวชนนอกโรงเรียนนั้น ชุมชนคาทอลิกจันทบุรียังได้จัดให้มีกลุ่มเยาวชนและกลุ่มเด็กช่วยมิสซารองรับกลุ่มเยาวชน ซึ่งในอดีตเคยเรียกว่า กลุ่มวาย ซี ซี (Young Catholic Club) เพื่อเทียบเคียงกับกลุ่มวาย ซี เอส กลุ่มเยาวชนมุ่งให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การกีฬา การเล่นดนตรี การช่วยงานวัด เป็นต้น ส่วนกลุ่มเด็กช่วยมิสซามุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การช่วยพระสงฆ์ในพิธีกรรมของบูชามิสซา (พูนพงษ์ คูนา. สัมภาษณ์. 2552)

องค์กรด้านวิชาชีพ

องค์กรด้านวิชาชีพเป็นองค์กรสำหรับคาทอลิกที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งมี 2 องค์กรที่สำคัญ คือ กลุ่มครูคาทอลิก และกลุ่มเวชบุคคล

กลุ่มครูคาทอลิกเป็นกลุ่มคาทอลิกที่ทำอาชีพครู ทั้งในโรงเรียนคาทอลิกและโรงเรียนรัฐบาล โดยริเริ่มจัดตั้งองค์กรในปี พ.ศ. 2529 กลุ่มครูคาทอลิกต้องการสร้างความตระหนักแก่คนในวิชาชีพให้มีจิตตารมณ์ การทำงานตามแบบคำสอนของสมณกระทรวง ฯ เพื่อการศึกษา คือ การแพร่ธรรมและเป็นพยานยืนยันความเชื่อทางศาสนา (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2552 ก : 70-79)

กลุ่มเวชบุคคลคาทอลิกเริ่มต้นจากการรวมตัวของคณะแพทย์คาทอลิกในระดับชาติ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจคำสอนของพระศาสนจักรที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ต่อมาคณะแพทย์คาทอลิกเห็นว่ายังมีเวชบุคคลด้านอื่นๆ ที่เป็นคาทอลิกยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม เช่น พยาบาล เภสัชกร เป็นต้น ดังนั้นจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นชมรมเวชบุคคลคาทอลิก กลุ่มเวชบุคคลคาทอลิกของวัดจันทบุรีเป็นกลุ่มที่พยายามทำงานในเขตจันทบุรี

องค์กรด้านผู้สูงอายุ

ชุมชนคาทอลิกจันทบุรีได้ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยจัดให้มีกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นมา และมีคุณสุเทพ ไชยเผือก เป็นประธาน ทางกลุ่มได้มีการประชุมทุกเดือน เพื่อจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของวัดจันทบุรี เช่น การยกย่องพ่อแม่ เป็นต้น (สุเทพ ไชยเผือก. สัมภาษณ์. 2551)

นอกจากนี้ทางวัดยังได้เปิดบ้านพักผู้สูงอายุ เพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุ ภายใต้การบริหารงานของคณะนักบวชคามิลเลียนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

องค์กรด้านงานพิธีกรรม

องค์กรด้านงานพิธีกรรมมีเป้าหมายอยู่ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของฆราวาสในพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มนักขับร้องจะเน้นการมีส่วนร่วมของฆราวาสที่สนใจเกี่ยวกับดนตรีในพิธีกรรม กลุ่มผู้ช่วยพิธีกรรมจะเน้นการมีส่วนร่วมของฆราวาส ทำหน้าที่ผู้ช่วยพระสงฆ์ในพิธีกรรม กลุ่มช่วยงานศพเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเกี่ยวกับงานศพ โดยเฉพาะการช่วยเหลือศพของคนยากจน ส่วนกลุ่มสวดภาษาญวนเป็นกลุ่มใหม่ที่พยายามสืบทอดการสวดภาษาญวนในโอกาสต่างๆ เช่น ในงานศพ เดินรูป 14 ภาค เฝ้าศีล เป็นต้น และกลุ่มผู้อ่านพระคัมภีร์ กระตุ้นให้ฆราวาสตระหนักถึงความสำคัญของพระวาจาในชีวิต และเตรียมบทอ่านที่ใช้ในพิธีกรรม

องค์กรด้านงานอภิบาล

วัดคาทอลิกจันทบุรีมีองค์กรที่ทำงานด้านงานอภิบาล คือ มุ่งพัฒนาชีวิตด้านจิตวิญญาณ ดังนี้

กลุ่มแบ่งปันพระวาจา เป็นกลุ่มที่อุทิศตนดำเนินชีวิตตามพระวาจา โดยอาศัยการรวมตัวของคาทอลิกมาร่วมกันอ่านและแบ่งปันพระวาจา

พลมารี เป็นกลุ่มที่เน้นเรื่องการภาวนาเป็นสำคัญ มีการพัฒนาความศรัทธา และสงเคราะห์บรรเทาใจคนทุกข์ยาก โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้สมาชิกเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ มีการสวดภาวนาและทำงานร่วมกันตามนโยบายของแม่พระ รวมทั้งรับใช้พี่น้องทั่วๆ ไป ตามจิตตารมณ์ของแม่พระ

คูร์ซิลโล เป็นคณะที่มีจุดมุ่งหมายหนักไปในทางฟื้นฟูจิตใจของคริสตชน ให้รักและใกล้ชิดกับพระ โดยยึดถือตัวอย่างของพระเยซูเจ้า โดยอาศัยทางด้านความรู้สึกสำนึกอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรมประจำใจ มีความละอายต่อการทำบาป ทำผิดศีลธรรม รู้จักควบคุมบังคับจิตใจตนเอง รู้จักอดทนเสียสละ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน กิจกรรมหลักๆ คือ การสวดภาวนา และการฟื้นฟูจิตใจ

เซอร์ร่า เป็นกลุ่มทำนุบำรุงและส่งเสริมกระแสเรียกแห่งการเป็นสงฆ์และนักบวชในพระศาสนจักรคาทอลิก และสนับสนุนให้สมาชิกปฏิบัติตามหน้าที่แห่งกระแสเรียกการรับใช้ในฐานะคริสตชนของตนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีกิจกรรม เช่น การฟื้นฟูจิตใจสมาชิก เสริมสร้างกำลังใจแก่ครอบครัวพระสงฆ์หรือนักบวช

พระเมตตา กลุ่มนี้เกิดจากสัตบุรุษมีความศรัทธา การสวดภาวนาขอพระเมตตาพระเยซูเจ้าตามวัดต่างๆ วอนขอให้เพื่อนมนุษย์ที่กำลังทุกข์ทรมานในปัญหาต่างๆ มีความสุขรอดพ้นจากความทรมาน

ส่งเสริมชีวิตครอบครัว เป็นกลุ่มที่เกิดจากความตระหนักว่าครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวางแผนการพัฒนาโดยเริ่มที่สถาบันครอบครัว ให้สามีและภรรยาเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบซึ่งกันและกันเกี่ยวกับบุตร อีกทั้งยังต้องเรียนรู้การวางแผน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ครอบครัว ซึ่งหมายถึงการจัดระบบครอบครัว เศรษฐกิจและอนาคตของทายาท โดยมีกิจกรรม เช่น ประชุมสัมมนาปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แสวงหาแนวทางช่วยเหลือเพิ่มพูนความรัก ความเข้าใจแก่กันและกัน อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวแตกแยก

องค์กรด้านการสงเคราะห์และพัฒนา

วินเซนต์เดอปอล มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยากของผู้ยากจน หรือผู้ถูกทอดทิ้ง เช่น ปัญหาด้านการครองชีพ ความเจ็บป่วย ความยากจน ความชรา ความพิการ ต่างๆ ในหมู่บ้าน

เครดิตยูเนี่ยน ในปี พ.ศ. 2510 (2 ปี หลังสังคายนา วาติกันครั้งที่ 2) มีเอกสารที่ออกจาก วาติกัน เรื่อง การพัฒนาประชาชาติ (Populorum Progressio) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากเอกสาร พระศาสนจักรในโลกสมัยนี้ (Gaudium et Spes) ที่วางหลักทั่วๆ ไป ว่าพระศาสนจักรต้องสนใจ ด้านสังคม ในเอกสารการพัฒนาประชาชาติ สมเด็จพระสันตะปาปา ยอห์น ปอล ที่ 6 ได้ให้คำจำกัดความ ของการพัฒนาว่าเป็นการพัฒนาคนครบทุกมิติ สภาพระสังฆราชคาทอลิกของไทยจึงให้การสนับสนุน แนวงานพัฒนาตามหลักการเครดิตยูเนี่ยน

ความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชนคาทอลิกจันทบุรี โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางดังกล่าว ได้อย่างยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน มีเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชนหลายประการ เช่น ความเชื่อมั่นในศาสนา กลยุทธ์การปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เป็นต้น แต่ปัจจัยภายในชุมชน ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนคาทอลิกจันทบุรี ก็คือการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ภายในชุมชน

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กร คาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากจิตตารมณ์ของกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มกิจการ คาทอลิกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

1. กลุ่มวินเซนต์ เดอ ปอล มีจิตตารมณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยาก ของผู้ยากจนหรือผู้ถูกทอดทิ้ง

2. กลุ่มพลมารี มีจิตตารมณ์แห่งความเชื่อของแม่พระ โดยเน้นการภาวนาให้สมกับที่เป็น ทหารของแม่พระ

3. กลุ่มคูร์ซิลโล่ มีจิตตารมณ์ที่จะฟื้นฟูจิตใจคริสตชนให้มีความศรัทธา โดยยึดถือตัวอย่าง ของพระเยซู

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี

4. กลุ่มเซอร์ร่า การมีจิตตารมณ์ส่งเสริมให้คริสตชนที่มีศักยภาพสามารถดำเนินชีวิตแบบนักบวช

5. กลุ่มพระเมตตา มีจิตตารมณ์ทางความเชื่อ เน้นการสวดภาวนาเพื่อขอพลังจากพระเป็นเจ้าเบื้องบนให้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังทุกข์ทรมานในปัญหาต่างๆ

6. กลุ่มผู้อ่านพระคัมภีร์ เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของฆราวาสในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระคัมภีร์

7. กลุ่มแบ่งปันพระวาจา เป็นกลุ่มที่มีจิตตารมณ์ในการที่จะนำพระวรสารมาช่วยชี้นำในการดำเนินชีวิต โดยอาศัยการอ่านพระคัมภีร์เป็นกลุ่ม และแบ่งปันประสบการณ์จากการใช้พระวรสารในชีวิตประจำวัน

8. กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นกลุ่มที่มีจิตตารมณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาคนทุกมิติ โดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

9. กลุ่มช่วยงานศพ เป็นกลุ่มฆราวาสที่เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ โดยเฉพาะการช่วยเหลือศพของคนที่ยากจน

10. กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มเยาวชน และการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานอภิบาลของวัด

11. กลุ่มกองหน้าร่าเริงของโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ เป็นชุมนุมของนักเรียนคาทอลิกในระดับประถมศึกษาที่มุ่งฝึกเด็กให้รู้จักการใช้ชีวิตกลุ่มร่วมกับคนอื่น

12. กลุ่มพลศีล เป็นกลุ่มด้านกิจศรัทธาของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีการพัฒนาด้านจิตวิญญาณที่เข้มแข็ง

13. กลุ่ม วาย.ซี.เอส. (ยุวนักศึกษาคาทอลิก) เป็นกลุ่มที่มุ่งพัฒนานักเรียนในระดับมัธยมศึกษาให้รู้จักใช้ชีวิตทางสังคม รวมถึงการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ

14. กลุ่มเด็กช่วยมิสซา เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคริสตชนวัยเด็กในพิธีกรรมทางศาสนา

15. กลุ่มนักขับร้อง เป็นกลุ่มที่เน้นการมีส่วนร่วมของคริสตชนที่สนใจดนตรีในพิธีกรรม

16. กลุ่มผู้ช่วยพิธีกรรม เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของฆราวาส ในพิธีกรรมทางศาสนา

17. กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

18. กลุ่มครูคาทอลิก เป็นกลุ่มวิชาชีพที่มุ่งส่งเสริมจิตตารมณ์ความเป็นครูแบบคาทอลิกมาใช้ในกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา

19. กลุ่มส่งเสริมชีวิตครอบครัว เป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูชีวิตครอบครัว ในฐานะที่เป็นสถาบันพื้นฐานของคนและสังคม

20. กลุ่มศาสนสัมพันธ์ เป็นกลุ่มกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างศาสนาต่างๆ โดยการทำงานจะต้องไม่ให้ขัดกับความเชื่อของคริสตชน และไม่เป็นที่สะดุดในสายตาของชุมชนคาทอลิก

21. กลุ่มเวชบุคคล เป็นกลุ่มวิชาชีพทางด้านสาธารณสุขที่พยายามรวมแพทย์ พยาบาล เภสัชกร และบุคลากรทางการแพทย์มาทำกิจกรรมร่วมกัน

22. กลุ่มสวดภาษาญวน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามอพยพของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี โดยส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาญวนในชีวิตประจำวัน

23. กลุ่มเจน เป็นกลุ่มนักเรียนที่ใช้จิตตารมณ์ของกลุ่มโฟโกลาเร โดยการฝึกปฏิบัติการเกี่ยวกับชีวิตด้านความรักตามพระวรสาร

กลุ่มกิจการคาทอลิกดังกล่าวล้วนเป็นกลุ่มพื้นฐานของชีวิตคริสตชนในจันทบุรี และเป็นฐานให้เกิดโครงสร้างงานอภิบาลของวัด ที่ประกอบด้วยฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายพิธีกรรม สังคม ฝ่ายอภิบาลและแพร่ธรรม งานอภิบาลมีคุณพ่อเจ้าวัดเป็นประธานสภาอภิบาล และมีฆราวาสเป็นผู้อำนวยการของสภาอภิบาล (อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี. 2548 : 28)

จากการวิจัยข้างต้นพบว่า ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี มีการจัดตั้งองค์กรแบบประชาสังคมทางศาสนาในลักษณะหลากหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองความแตกต่างของสมาชิกในแง่เพศ อายุ ความสนใจ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาว่า กลุ่มประชาสังคมของวัดคาทอลิกจันทบุรี สามารถจัดตั้งขึ้นมาได้อย่างไร มีกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไรจึงดำรงอยู่ได้และด้วยเหตุปัจจัยอะไร กรณีศึกษาองค์กรประชาสังคมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ในการนำความรู้ไปใช้ในการจัดตั้งและบริหารองค์กรประชาสังคมในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงการจัดตั้งกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

2. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

3. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าการวิจัยจะทำให้ทราบข้อมูลเพื่อสามารถนำไปพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

2. คาดว่าการวิจัยจะสามารถเป็นกรณีศึกษาองค์กรประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ดังนั้นผลการวิจัยจะช่วยเสนอแนะการสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาสังคมท้องถิ่นต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ช่วงเวลาของการวิจัยอยู่ในระยะเวลาหลังสมัยวาติกันที่ 2 (พ.ศ. 2516) ถึง พ.ศ. 2555 เนื่องจากสมัยวาติกันที่ 2 เป็นจุดเปลี่ยนการจัดการวัดและองค์กรภายในวัดที่มีผลมาจนถึงปัจจุบัน

2. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา พื้นที่ที่จะทำการศึกษา คือ อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี 7 เขต คือ จันทนิมิต 1 จันทนิมิต 2 จันทนิมิต 3 จันทนิมิต 4 เขตตลาด เขตศรีจันทร์ เขตกระจ่าง 2 และเขตกระจ่าง 3

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

1. ทุนทางสังคม หมายถึง ค่านิยมที่ไม่เป็นทางการที่มีความสอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงาม และทำให้เกิดความชัดเจนว่า ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงาม ก็ไม่น่าจะถือว่าเป็นทุนทางสังคม เพราะทุนทางสังคมเน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดและค่านิยม ความเชื่อที่มีส่วนทำให้บุคคลเกิดความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน หรือต่างตอบแทนกัน ในบรรทัดฐานและจารีตประเพณีที่ดีงาม และมีความเป็นเครือข่ายที่ปรากฏอยู่ในองค์กร/กลุ่มที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ประชาสังคม หมายถึง การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันมารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ

3. โรมันคาทอลิก หมายถึง ชื่อนิกายหนึ่งในคริสต์ศาสนา มีสันตะปาปาเป็นประมุข นักบวชในนิกายนี้ เรียกว่า บาทหลวง

4. จิตตารมณ์ หมายถึง หลักคุณธรรมที่สมาชิกทุกคนพึงมีและต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันนั้นจะได้ก่อให้เกิดความสุข ความเจริญทั้งต่อตัวเองและต่อสังคมส่วนรวม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

5. งานอภิบาล หมายถึง การที่ผู้คนให้ความช่วยเหลือและดูแลคนอื่นๆ ในคริสตจักรหรือชุมชนของพวกเขา อภิบาลในความรู้สึกนี้สามารถนำไปใช้กับการฟัง การสนับสนุน ส่งเสริม และตีสนิท

6. กิจการคาทอลิก หมายถึง การที่สัตบุรุษคาทอลิกเข้าร่วมมือปฏิบัติหน้าที่เยี่ยงอัครสาวกเพื่อรับใช้พระศาสนจักรภายใต้การแนะนำของพระสังฆราชของตน

7. ศีลล้างบาป หมายถึง ศีลศักดิ์สิทธิ์ที่ชำระบาปกำเนิดและบาปอื่นๆ ยกโทษบาปทั้งสิ้นทั้งทำให้ผู้รับศีลล้างบาปเกิดเป็นบุตรพระเป็นเจ้าและอยู่ในพระหรรษทาน

8. ศีลสมรส หมายถึง ศีลศักดิ์สิทธิ์ที่พระเยซูคริสตเจ้าตั้งขึ้น เพื่อประทานพระหรรษทานแก่ชายหญิงผู้รับศีลล้างบาปอย่างถูกต้อง อาศัยการแต่งงานตามพิธีของพระศาสนจักร

9. กระแสเรียก หมายถึง กิจการหรือการงานของบุคคลคนหนึ่งที่ถูกเรียกโดยพระเจ้าตามพื้นฐานความสามารถและคุณสมบัติของคนแต่ละคนในกิจการนั้นๆ กระแสเรียกนี้ต้องเกิดจากตัวของเราเอง ไม่ใช่การบังคับจากครอบครัว เพื่อนฝูงหรือคนอื่นๆ โดยเราไม่ได้สมัครใจ

สมมติฐานในการวิจัย

จากแนวคิดหลักและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยชั่วคราว (Working Hypothesis) ได้ดังต่อไปนี้

1. องค์กรประชาสังคมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีกระบวนการบริหารจัดการองค์กร โดยมีการวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงาน รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงาน

2. องค์กรประชาสังคมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีปัจจัยหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์กร โดยแบ่งออก 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

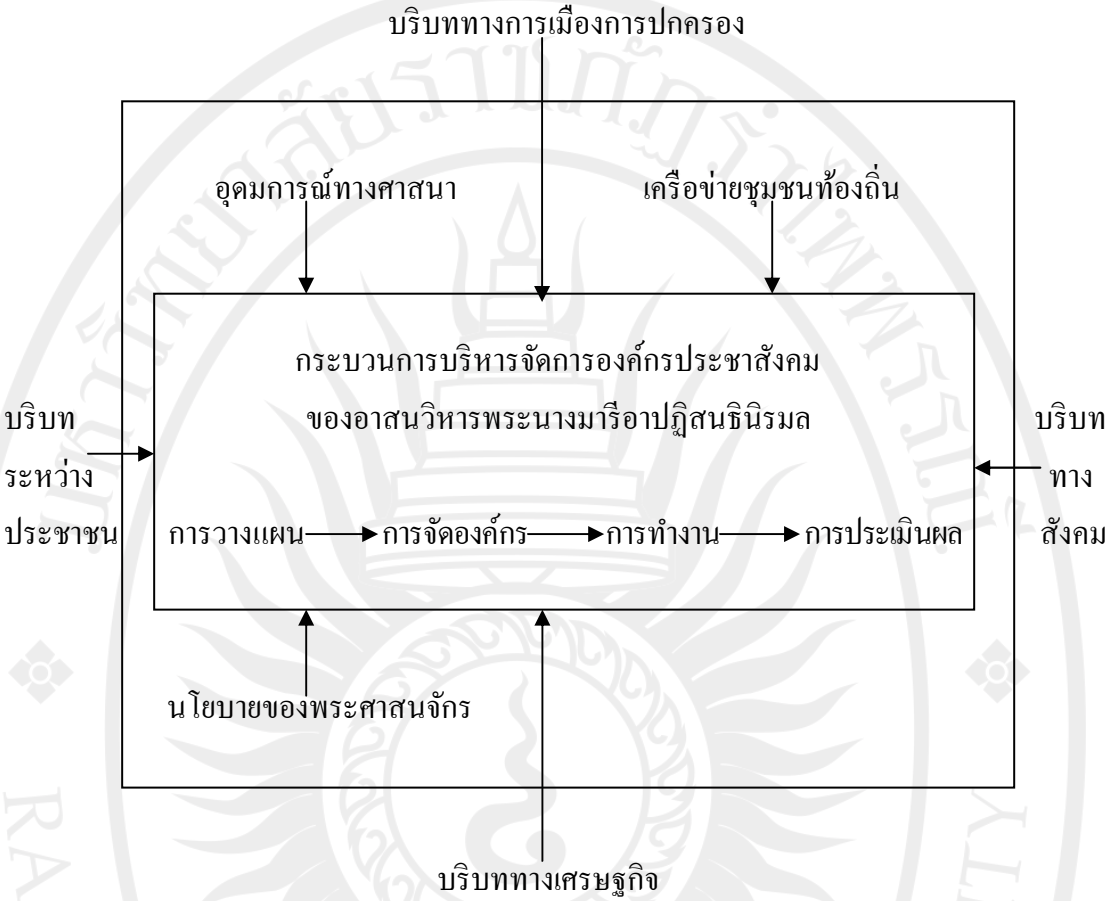

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการวิจัย สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ทุนทางสังคม
   1.1 ความหมายของทุนทางสังคม
2. องค์กรประชาสังคม
   2.1 ความหมายขององค์กรประชาสังคม
   2.2 ประเภทขององค์กรประชาสังคม
   2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทุนทางสังคม

องค์ความรู้ทางด้านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

ความหมายของทุนทางสังคม

อเนก นาคะบุตร (2545 : 71) กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่า มิใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่หากเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ทุนทางสังคมนี้คือพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่างๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหา และมีความสามารถในการจัดการปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541 : 76) อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่างๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เรียกว่า เป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็ง จริงจังและยั่งยืน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏราไพพรรณี

อันมาร สยามวาลา (2544 : 92) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการแก้ปัญหา ทรัพยากรที่สำคัญ คือ สติปัญญา และความเอื้ออาทรต่อกัน สิ่งเหล่านี้คือทุนทางสังคม

โดยนัยนี้ ทุนทางสังคมก็นับเป็นมิติในรูปแบบของทรัพยากรของชุมชน อันประกอบด้วยเรื่องของค่านิยมความเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งเรื่องของสติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่สมควรนำออกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 37) กล่าวถึงทุนทางสังคมใน Thailand Social Monitor : Social Capital and the Crisis ว่า คือความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบัน และ/หรือองค์กรต่างๆ ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และเครือข่าย ทั้งนี้ค่านิยม บรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงทุนทางสังคม โดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน และกล่าวถึงการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไปขยายใช้กับงานพัฒนาในปัจจุบัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541 : 82) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่าทุนทางสังคม คือวิธีคิด และระบบความรู้ในการจัดวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิธีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้/ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้นั้น ซึ่งอาจเป็นในรูปของจารีต กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ต้องมีองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้นๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่างๆ การจัดการทุน เป็นต้น

นอกจากนี้ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ยังกล่าวถึงทุนทางสังคมที่เป็นเสมือนทุนทางสังคมเดิมของสังคมไทย ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อที่ดีในการนำไปประยุกต์ใช้ความหมายของเรื่องต่างๆ คือ มิติทางวัฒนธรรม โดยมิติทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนพยายามจะรื้อฟื้นขึ้นมาเพราะมีนัยสำคัญทางสังคม เพื่อประโยชน์ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการปลูกจิตสำนึก หรือรักษาสำนึกของชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่ต้องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต และมักเกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรที่ชุมชนต้องอิงอาศัย ไม่ว่าเป็นแม่น้ำลำคลอง ป่าต้นน้ำ ทะเล โดยจะเห็นได้จากมิติของความสัมพันธ์ผ่านงานบุญ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เตือนให้รู้ว่า ชีวิตเราที่อยู่มาได้ก็เพราะสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรและร่วมกันรักษา อีกทั้งยังมีความหมายในแง่ที่เป็นการยืนยันในคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมบางอย่าง เช่น กฎเกณฑ์ข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกัน เป็นต้น

ส่วนการระดมทุนเพื่อสังคม อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวว่า ทุนทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการในสังคมไทยนั้น อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ การต่างตอบแทนกัน (Reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้เสนอทุนทางสังคมในมิติที่เป็นระบบคิดหรือวิธีคิดกับวิธีปฏิบัติ หรือระบบความรู้ในการจัดการกับวิถีชุมชนไว้อย่างชัดเจน และได้นำเสนอมิติทางวัฒนธรรมว่ามีความเกี่ยวโยงกับเรื่องทุนทางสังคมอย่างใกล้ชิด

ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์ (2542 : 49) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับทุนทางสังคมว่า "ประชาสังคม" ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การที่คนมาอยู่รวมกันเท่านั้น แต่คนเหล่านั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พูดจาสื่อสารในจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันจนเกิดคุณภาพใหม่ การที่คนแต่ละคนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะทำให้เกิดคุณภาพใหม่ที่แต่ละคนไม่มี ยิ่งมีการปฏิสัมพันธ์ดีเท่าใด ก็ยิ่งก่อให้เกิดคุณภาพสูงขึ้น จนทำให้เกิดทุนทางปัญญา – ทุนทางสังคม และก่อให้เกิดประชาสังคมขึ้นนั่นคือ ประชาสังคมที่ดีจะต้องก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การเกิดปัญญา และก่อให้เกิดทุนทางสังคม อาจกล่าวได้ว่า "ประชาสังคม" เป็นเพียงแค่สื่อ แต่เนื้อหาของมัน คือ ทำให้เกิดปัญญา เกิดทุนทางสังคมที่ทำให้คนฉลาดขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่เสนอในแนววัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่ง เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540 : 94) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า "วัฒนธรรมคือทุน" ที่จะเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย วัฒนธรรมที่เป็นทุนมีลักษณะเป็น Culture Stock และการเปลี่ยนแปลงใน Culture Stock น่าจะถือได้ว่าเกิดการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) สามารถรักษาคุณค่าไว้ซึ่งความมั่งคั่งและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ ที่เน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ที่มิใช่เพียงเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยี โดยชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่าวัฒนธรรมเป็นทุนของสังคมหนึ่งๆ ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง แต่ถ้าไม่มีการสืบสาน ขาดการเอาใจใส่ดูแล สนับสนุน ทุนทางสังคมก็ลดลงและหมดไป ในที่สุดคนในสังคมก็ขาดทุนทางชีวิตและเมื่อวัฒนธรรมเป็นทุนอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมก็มีผลผลิตหรือ Productivity แต่เป็นผลผลิตทางด้านการสร้างคนที่มีความรอบด้านท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง และการลงทุนทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่เป็นทุนเท่านั้นจึงช่วยรักษาสันติสุขของสังคมไทยไว้ได้ ดังนั้น ความหมายของ "ทุนทางวัฒนธรรม" ของชัยอนันต์ สมุทวณิช น่าจะหมายถึง ทุนที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยพื้นฐานของสิ่งที่มีอยู่ในสังคมนั้น และพัฒนาไปสู่การยกระดับมาตรฐานทางสังคมที่จะส่งผลไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ในลักษณะของการเลือกใช้ที่เหมาะสม

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2539 : 82) ได้กล่าวถึงทุนวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นการนำวัฒนธรรมมาแฝงในรูปของสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มมูลค่าในการผลิตที่สร้างความพึงพอใจร่วมกัน โดยผ่านความร่วมมือในลักษณะของการสร้างสรรค์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ทุนทางสังคม คือ เรื่องที่เกี่ยวกับขนาดหรือความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ในลักษณะของเครือข่ายหรือชุมชน มีทรัพยากรที่สะสมไว้และมีความพร้อมที่จะนำพลังเครือข่าย และทรัพยากรทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์

จากนัยดังกล่าวจะเห็นว่า ความหมายของคำว่าทุนทางสังคมของนักวิชาการไทยได้นำเสนอในมิติที่หลากหลาย เริ่มจากการเสนอว่า ทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย (ทุน) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่ทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการรวมพลังความคิด ความรู้สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหา รวมทั้งมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย

ทุนทางสังคมเป็นคุณค่าเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนได้ พลังในที่นี้ ได้แก่ พลังแห่งปัญญาหรือความรู้ ซึ่งเป็นพลังที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างจีรังและยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับความสามัคคี ความมีศรัทธาที่นำไปสู่การรวมจิตใจ และการรวมพลังของผู้คน รวมทั้งได้นำเสนอเรื่องของวัฒนธรรม ความมีศีลธรรม และการมีองค์การในการจัดการกับระบบต่างๆ โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นทุนทางสังคม และจะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาความเข้มแข็งอย่างจริงจังและยั่งยืนได้ต่อไป

ทุนทางสังคมในความหมายทั้งของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ ยังมองในมิติที่เป็นพลังทางสังคม โดยเป็นพลังที่เกิดจากทุนทางสังคมนี้ จะเป็นพลังที่มาจากการรวมคน รวมความดี รวมความรู้และปัญญา เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาของสังคม และมองในแง่ของทรัพยากรของชุมชน อันประกอบด้วยเรื่องของค่านิยม ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งเรื่องของสติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีมุมมองเรื่องทุนทางสังคม เรื่องความสัมพันธ์ของคนที่มีทั้งในแนวราบและแนวตั้ง เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ และค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ รวมถึงค่านิยมและบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ที่มีผลต่อวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน เครือข่าย และประชาสังคม

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาแล้วจะพบว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติในแต่ละสังคม เป็นเรื่องของระบบคิดของคนในสังคม ที่จะส่งผลถึงวิธีปฏิบัติในหมู่ประชาชนที่จะสร้างประโยชน์ร่วมกันในด้านต่างๆ ทุนทางสังคมจึงมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ เช่น การลดต้นทุน หรือสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้

ทุนทางสังคมอาจมองในมิติของระบบและกระบวนการทางสังคมได้ โดยทุนทางสังคมที่เป็นเรื่องของระบบคิดและอยู่ในรูปของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจกัน ความสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของ และความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

มีความไว้วางใจกัน มีจารีต และมีค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน จะมีผลต่อความสัมพันธ์ของคน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคม ความเป็นชุมชน และเกิดผลดีต่อการดำเนินกิจกรรม

การที่จะพิจารณาว่า ทุนทางสังคมที่เกิดจากการมีสิ่งเอื้อที่ดีในชุมชนมีหรือไม่ (Good 'Stock' of Social Capital) อาจดูได้จากสถิติและตัวเลขต่างๆ อาทิ ตัวเลขที่แสดงให้เห็นว่า มีอัตราการเกิดอาชญากรรมต่ำ การมีสุขภาพดี การมีการศึกษาดี และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่ากลุ่มหรือองค์กรที่มีทุนทางสังคมสูง มักจะใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการทำงาน โดยจะใช้ทั้งในที่ทำงานและใช้เพื่อทำงานอื่นๆ ด้วย มิติของทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความหนาแน่นของเครือข่ายทางสังคมนั้น (Density of Social Networks) อาจจะพิจารณาได้จากการที่มีคนมารวมกันในที่เดียวกัน ด้วยความตั้งใจที่จะต่อสู้ร่วมกับคนอื่นในกิจกรรมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Social Activities) ในฐานะที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบัน

ศักยภาพของทุนทางสังคม เป็นสิ่งที่สามารถสร้างได้จากความสัมพันธ์ระหว่างคน ทุนทางสังคมสามารถละลายสิ่งที่กีดกั้นระหว่างสถาบันได้ ดังนั้น เมื่อชุมชนมีทุนทางสังคม ชุมชนก็สามารถทำงานให้มีความก้าวหน้าได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม (Common Good) อย่างไรก็ตาม เมื่อคนมีความไว้วางใจผู้อื่น และได้แบ่งปันคุณค่า มีความคาดหวังและมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อทุกคนจะได้รับผลประโยชน์สูงสุดร่วมกัน

ทุนทางสังคมได้ถูกยอมรับว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งมิติที่กว้างขวางครอบคลุมในสิ่งที่เป็นรูปธรรม อันได้แก่ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และมิติที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เรื่องของวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ ทุนทางสังคมอาจจะมองในมิติของระบบคิดและวิธีปฏิบัติที่เป็นกระบวนการ ส่วนระบบความสัมพันธ์ของคนที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคมนั้น อาจจะมีความสัมพันธ์ในแนวราบหรือแนวดิ่งก็ได้ รวมทั้งความสัมพันธ์จะเป็นระดับปัจเจก กลุ่มองค์กร สถาบัน ชุมชน หรือเครือข่ายก็ได้เช่นกัน การมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชน อาจจะดูได้จากสถิติตัวเลขที่แสดงถึงความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม) หรือการเติบโตเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม มีความเชื่อว่าทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้

องค์กรประชาสังคม

ความหมายขององค์กรประชาสังคม

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541 : 64) ให้นิยาม "ประชาสังคม" ในมุมมองของเขาว่า หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่าง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รัฐกับปัจเจกชน ประชาสังคมดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ส่วน คือ รัฐ-ประชาสังคม-ปัจเจกชน ที่เป็นอิสระต่อกัน หากแต่มีส่วนโยงใยเกี่ยวข้องกัน ในขณะที่มีความขัดแย้ง คัดค้านกันและกันได้ แต่ก็มีด้านที่ปรองดองสามัคคีกันไปด้วย ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของเขามีจุดเน้น 2 ประการ ได้แก่

1. ประชาสังคมไม่ชอบและไม่ยอมรับให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ และมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้นำ กำกับ และคัดค้านรัฐได้พอสมควร

2. ประชาสังคมไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แก่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มรวมหมู่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วนของกลุ่ม

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมของเขานั้นใกล้กับแนวคิดเสรีนิยม และค่อนไปทางนิยมประชาธิปไตย กล่าวคือ วางอยู่บนฐานคิดเกี่ยวกับการพิจารณา “การเมือง” ในฐานะที่เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม หรือในที่นี้คือกิจการที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม ถึงจุดนี้เขาพยายามถกเถียงกับแนวคิดที่มองว่าการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะที่ถูกให้นิยามว่าเป็น “กลุ่มผลประโยชน์” หรือ “ชนชั้น” ที่เน้นไปยังการเมืองของการพิทักษ์ ปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะส่วน แม้จะไม่ถึงกับปฏิเสธท่าทีของกลุ่มในลักษณะดังกล่าว แต่เขาก็ย้ำว่าประชาสังคมในมุมมองของเขานั้น เน้นไปยังผลประโยชน์เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องทางปัญญาอันเป็นการย้ำให้กลุ่มต่างๆ มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวมที่ใหญ่และแผ่กว้างไกลกว่าการคิดเพียงเฉพาะส่วน

ในขณะที่ อนุสรณ์ ลิ่มมณี (2542 : 34-36) เห็นว่า ประชาสังคมนั้นมีลักษณะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มกัน โดยสมัครใจของประชาชนเพื่อวัตถุประสงค์หนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่ม และการผลักดันเป้าหมายบางประการ การรวมตัวเป็นประชาสังคมที่ว่านี้อาจจะมีได้หลายรูปแบบ แต่ในสังคมสมัยใหม่เครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว มักสำแดงตนเองออกมาเป็นสมาคมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น องค์กรอาสาสมัคร สหภาพแรงงาน กลุ่มผลประโยชน์ และขบวนการทางสังคม โดยที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การตรวจสอบและจำกัดการใช้อำนาจรัฐเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันนอกจากประชาสังคมในสังคมสมัยใหม่ จะมีบทบาทในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมภายในแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างสังคมของตนเองกับสังคมอื่นๆ อีกด้วย

อาเนาด์ (Arnaud. 1991 : 309) ได้อธิบายลักษณะสำคัญของประชาสังคมสมัยใหม่ดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

1. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับการรวมกลุ่มในรูปของสมาคม และการรวมตัวของสังคม ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคน กลุ่มคนกับสถาบันทางสังคม สถาบันทางสังคมกับสถาบันทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ

2. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับสร้างสรรค์อัตลักษณ์ หรือความเป็นตัวตนของสังคม (Social Identities) และรูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) แบบใหม่

3. ประชาสังคมอาจมีความหลากหลาย แต่ไม่แตกแยก และเป็นพลังผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง

4. ประชาสังคมเป็นที่สำหรับการก่อตัวของมติมหาชน (Public Opinion) และการต่อสู้ช่วงชิงเพื่อเป็นผู้นำมติมหาชนระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่เป็นผลตามมา

5. ประชาสังคมยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงกับรัฐ เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจข้ามชาติ และเชื่อมโยงกันระหว่างกิจกรรมในครอบครัว หรือกิจกรรมภายในของชีวิตประจำวันของผู้คน

6. ประชาสังคมมีความผูกพันลึกซึ้งกับระบอบประชาธิปไตย ในฐานะที่ระบอบการเมืองดังกล่าวเป็นเงื่อนไขประการหนึ่ง ที่ทำให้ประชาสังคมสามารถดำรงอยู่ต่อได้และพัฒนาต่อไปได้

มีนักวิชาการให้ความหมายไว้มากพอที่จะสรุปได้ว่า “ประชาสังคม” น่าจะหมายถึง “การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542 : 64) ยังได้ให้คำจำกัดความ ประชาสังคม หมายถึง การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ ประชาสังคมจะก่อให้เกิด “อำนาจที่สาม” นอกเหนือจากอำนาจรัฐและอำนาจธุรกิจ อำนาจที่สามนี้อาจไม่ต้องการคนจำนวนมาก แต่เป็นกลุ่มเล็กน้อยกระจัดกระจาย และอาจมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ (Civic Organization) ซึ่งอาจเป็นองค์กรทางการ (นิติบุคคล) หรือไม่เป็นทางการก็ได้

ขณะเดียวกัน กฤษฎา บุญชัย (2542 : 35-26) ได้สรุปภาพขององค์กรประชาสังคมว่าเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มปฏิบัติการ (Actors) ในภาคประชาสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามเกณฑ์ “ชนชั้น” ที่ใช้ผลประโยชน์ (Economic Interest) เป็นตัวแบ่งตามแนวการคิดวิเคราะห์มาร์กซิสต์แบบเก่า แต่เป็นไปตามแนวที่กรัมซีเสนอ คือ “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” (Historical Block) ที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ ของชนชั้นต่างๆ มาร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่น ทั้งนี้โดยกลุ่มต่างๆ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

จะพยายามครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) โดยการครอบงำความคิดของประชาชน และกำหนดวัฒนธรรมหลักในสังคม ดังนั้น เราจึงเห็นการเกาะตัวของกลุ่มต่างๆ ข้ามชนชั้นมาจากฐานอุดมการณ์ความคิดมากกว่าเรื่องฐานผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว

เนื่องจากการให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ขึ้นอยู่กับการเน้นหนักของผู้ศึกษาแต่ละคน ทั้งยังขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมของผู้ศึกษาเป็นสำคัญ สำหรับนักคิดในสังคมไทยคนสำคัญ งานเขียนของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541 : 67) น่าจะโดดเด่นและเติมแต่งภูมิทัศน์ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาสังคมไทยได้มากขึ้น อย่างน้อยก็ในห้วงรอบกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2541 : 27) ให้ความหมายของชุมชน-ประชาสังคมว่าหมายถึง ชุมชนแห่งสำนึก (Conscious Community) ที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวม และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกระดับอย่างเหนียวแน่น ด้วยระบบคุณค่าและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ชุมชน-ประชาสังคมอาจมีขนาดและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่มีลักษณะเป็นพลวัตที่บุคคลหรือกลุ่ม ต่างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกระทำกิจกรรมทางสังคมที่สนใจ

นักวิชาการทั้งสองท่านได้ให้ความหมายของลักษณะของประชาสังคม ว่ามีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของการรวมตัว พื้นที่ รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นของความสนใจปัญหา มีความเป็นชุมชนที่อาจจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้ ประกอบด้วย จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีกิจกรรมบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มและพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำความเข้าใจต่อองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคม อันได้แก่

1. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างกว้างขวาง
3. การมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน
4. การมีองค์ความรู้และความสามารถ รวมทั้งวิธีการใหม่ๆ ในการแสวงหาความรู้
5. มีการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งประสานกันอย่างเป็นระบบภายใต้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ประเภทขององค์กรประชาสังคม

ประชาสังคมเป็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ รูปแบบ ลักษณะ หรือประเภทขององค์กรประชาสังคมจึงมีอยู่อย่างหลากหลาย (แนวคิดเชิงยุทธศาสตร์เช่นนี้จะช่วยทำให้เราตระหนักถึงการนิยามความหมายอีกหลายคำ เช่น “ธรรมรัฐ” “เศรษฐกิจพอเพียง” ฯลฯ) การทำความเข้าใจกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ หรือการผลักดันวาระขององค์กรประชาสังคม จึงมี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอำนาจเจริญ

ความจำเป็นต้องพิจารณาความหลากหลายของลักษณะขององค์กรประชาสังคมที่ผู้คนให้ความหมาย ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. องค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยม

องค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยม มีที่มาจากประสบการณ์การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนภายใต้ฐานคิดของแนววัฒนธรรมชุมชน ซึ่งพัฒนาและเติบโตมาพร้อมๆ กับองค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงต้นทศวรรษที่ 2520 การนิยามองค์กรประชาสังคมเช่นนี้ จึงหมายรวมถึงประชาสังคมแบบเบญจภาคี ที่มองว่า กิจกรรมประชาสังคมก็คือ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐหรือราชการ ภาคธุรกิจ ภาคการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน โดยมีนักคิดสำคัญคือ ประเวศ วะสี รวมทั้งแนว “ประชาคม” “ประชารัฐ” ซึ่งเน้นความร่วมมือของภาครัฐและประชาชน “ประชารัฐกับการเปลี่ยนแปลง” ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541 : 76) เรื่อง “ประชาคมตำบล” ฯลฯ ส่วนปฏิบัติการหนุนเสริมองค์กรประชาสังคมแนวนี้คือ การทำงานของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) และงานของ พอช.

พื้นที่การเมืองในการขับเคลื่อนวาระขององค์กรประชาสังคมแนวนี้จึงอยู่ที่การสร้างเวทีสมานฉันท์ ร่วมกับรัฐและภาคส่วนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการผลักดันวาระผ่านการทำงานร่วมกับภาครัฐ ผ่านการจัดทำแผนชุมชน การเข้าไปใช้ทรัพยากรขององค์กรปกครองท้องถิ่น ผ่านความร่วมมือกับผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย หรือการผลักดันให้วาระของชุมชนเข้าไปสู่แผนพัฒนาขององค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันหรือหน่วยงานรัฐ ฯลฯ ดังตัวอย่างกรณีสภาแพทย์พื้นบ้าน จังหวัดเชียงราย และผลักดันประเด็นการแพทย์พื้นบ้าน ให้องค์กรรัฐ สถาบันการศึกษารองรับในหลักสูตรและแผนดำเนินการด้านสุขภาพของจังหวัด จนกระทั่งทำให้วาระของตนได้เข้าไปแทรกอยู่ในโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กรรัฐ

2. องค์กรประชาสังคมแบบเสรีนิยม

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541 : 67) วิจารณ์แนวคิดองค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยมว่ามองค์กรประชาสังคมในฐานะเป็นชุมชนดั้งเดิมในชนบท และการให้คุณค่าสิ่งที่ดำรงอยู่ในชุมชน ซึ่งขัดแย้งกับประสบการณ์การเกิดองค์กรประชาสังคมในตะวันตก กล่าวคือ องค์กรประชาสังคมเติบโตขึ้นในเมือง บ่มเพาะสำนึกพลเมืองผ่านกิจกรรมทางสังคมในตลาดภายในสังคมทุนนิยม องค์กรประชาสังคมในแนวนิยามเช่นนี้ จึงหมายถึงสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นแทนที่สังคมดั้งเดิมที่ผู้คนอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมลักษณะแนวตั้ง ภายใต้ระบบศักดินาหรือระบบอุปถัมภ์

องค์กรประชาสังคมแบบเสรีนิยม จึงหมายถึง การรวมตัวกันของผู้คนในลักษณะกลุ่มองค์กร หรือสมาคมภายในสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และทำกิจกรรมทางสาธารณะผ่านการต่อรอง

กดดันให้รัฐมีนโยบายสาธารณะเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มตน พื้นที่ทางการเมืองจึงมีลักษณะของการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันต่างๆ ดังงานของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ให้ความสำคัญของกลุ่มสมาคมธุรกิจ ซึ่งรวมตัวกันและเข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบายสาธารณะผ่านคณะกรรมการร่วมรัฐ-เอกชน (กรอ.) มิติเรื่องการกระจายอำนาจเพื่อถ่ายโอนอำนาจการจัดการชีวิตส่วนรวมมายังภาคองค์กรประชาสังคมในท้องถิ่นต่างๆ ฯลฯ

3. องค์กรประชาสังคมแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในบริบทของความขัดแย้งด้านฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ฯลฯ และการปรากฏตัวของการรวมตัวกันของเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เช่น สมัชชาคนจน สมัชชาเกษตรกรรายย่อย ฯลฯ รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม (กรณีท่อก๊าซมาเลย์ กรณีโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูด ฯลฯ) ปัญหาและข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือการเมืองแบบปกติ ปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นและการใช้อำนาจรัฐโดยขาดฉันทานุมัติจากประชาชน และการปรากฏตัวของกลุ่มคนที่มีค่านิยม โลกชีวิตแบบใหม่ๆ ฯลฯ เหล่านี้ได้ทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนในลักษณะที่ขัดแย้งกับรัฐ ต่อรองรัฐ สัมพันธภาพรัฐ-สังคม ซึ่งมีวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมือง และพื้นที่ทางการเมืองเพื่อผลักดันวาระของตนเองที่แตกต่างไปจากองค์กรประชาสังคม 2 ประเภทแรก ซึ่งพฤทธิสาณ ชุมพล เรียกว่า “ประชาสังคมแบบขบวนการทางสังคมแบบใหม่”

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคม

ธีรยุทธ บุญมี (2546 : 58) เสนอขั้นตอนสู่ความเป็นองค์กรประชาสังคมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเกิดจิตสำนึก
2. การเกิดกลุ่มองค์กร
3. การก่ออุดมการณ์ร่วม
4. การตกผลึกของอุดมการณ์จนเป็นเสมือนสถาบันที่ทุกคนยอมรับ เป็นกฎเกณฑ์แห่งชีวิต

กล่าวกันว่าขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในขั้นตอนที่ 3 แต่อย่างไรก็ตาม การเกิดกลุ่มองค์กรที่หลากหลายในสังคมไทยนั้น ถ้าเป็นองค์กรที่รวมกลุ่มในลักษณะจัดตั้ง ชี้นำ ขาดจากความเป็นเพื่อนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผล (Partnership) ไม่มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีลักษณะความสัมพันธ์แบบอำนาจสั่งการ รวมศูนย์แล้ว แม้ว่าจะเกิดในองค์กรใดหรือชุมชนใด ก็ไม่สามารถนับเป็นองค์กรประชาสังคมได้

ในขณะที่อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541 : 68) ให้ความสำคัญกับขั้นตอนที่สร้างความเป็นพลเมือง (Citizenship) โดยกล่าวว่า “คนไทยโดยทั่วไปใช้คำว่า “ประชาชน” (People) “ราษฎร” (Subject) และ “พลเมือง” แทบจะแทนกันได้ ประหนึ่งว่าเป็นคำๆ เดียวกัน จริงๆ แล้วคำว่า

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ประชาชนทุกยุคทุกสมัย หมายถึง คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (Non Ruler) ในสมัยโบราณ ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด มีสถานะต่ำต้อย เป็นลูกน้อง เป็นข้าช่วงใช้ของขุนนางหรือเจ้าที่ดิน การเมืองสมัยใหม่ปลดปล่อยประชาชนจากการเป็นไพร่-ทาส กลายเป็นเสรีชน มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกัน รวมเรียกอดีตไพร่ อดีตทาส และขุนนางเจ้าที่ดินทั้งหลายว่า “ราษฎร” ในความหมายของผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐ และต้องยึดถือปฏิบัติตัวตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นกันหมด

ในประเทศตะวันตกที่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีนัยยะสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยน “ราษฎร” ให้เป็น “พลเมือง” นั่นหมายถึง คนในชาติที่นอกจากการเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ยังมีสิทธิ มีบทบาทและอำนาจทางการเมือง ในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ทางบ้านเมือง มีสิทธิเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวมร่วมไปกับรัฐด้วย เทียบกันแล้ว “ราษฎร” เป็นฝ่ายรับกฎหมาย รับนโยบาย รับกิจกรรม กิจการต่างๆ ของรัฐ เป็นบุคคลที่ “ว่านอนสอนง่าย” หากความเป็น “พลเมือง” นั้นต้องเป็นฝ่ายรุกเพื่อเรียกร้องกฎหมาย นโยบาย กิจกรรม กิจการของรัฐ ตามที่พลเมืองเห็นพ้องต้องกัน

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนสู่ความเป็นองค์กรประชาสังคมนั้น ต้องให้ความสำคัญทั้งในแง่โครงสร้าง เช่น การก่อตัวเป็นกลุ่มองค์กร การสร้างพื้นที่สาธารณะแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณ อุดมการณ์ที่กำกับอยู่ในบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมด้วย อันได้แก่ สำนึกสาธารณะ ความเป็นพลเมือง ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรง หรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัย พบว่า มีเอกสารงานวิจัยดังนี้

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ (2552 ก : 5-7) ได้วิจัยเรื่อง ความต่อเนื่องและการปรับตัวของชุมชนแห่งความเชื่อ อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า ความต่อเนื่องและการปรับตัวของชุมชนแห่งความเชื่อ อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความต่อเนื่อง การปรับตัวและแนวทางการอภิบาลของชุมชน อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลในฐานะชุมชนแห่งความเชื่อ การวิจัยใช้แนวทางศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าและการเสวนากลุ่มเฉพาะ ผลการศึกษามีข้อสรุปและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ดังนี้

1. การศึกษาความต่อเนื่องของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ในฐานะชุมชนแห่งความเชื่อ พบว่าความต่อเนื่องดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคริสตชนชาวเวียดนาม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ในจังหวัดจันทบุรี การสร้างชุมชนแห่งความเชื่อในจันทบุรี และการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี

2. การศึกษาการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี พบว่าชุมชนมีการปรับตัวครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ 2 ช่วงใหญ่ คือ การปรับตัวในช่วงนิยามความเป็นไทย ในกระบวนการสร้างรัฐชาติ และช่วงการปฏิรูปคำสอนการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2 การนิยามความเป็นไทยของคาทอลิกจันทบุรี เกิดจากการเป็นพสกนิกรที่จงรักภักดีต่อราชสำนักไทย และการทำการจดทะเบียนเป็นสัญชาติไทย ส่วนการปรับตัวในช่วงปฏิรูปคำสอนของการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2 นั้น ชุมชนคาทอลิกจันทบุรีมุ่งนำคำสอนเกี่ยวกับการมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคมไทยมาใช้ การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง ตลอดจนถึงการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. การศึกษาแนวทางในการอภิบาลของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกให้มีความต่อเนื่องในอนาคต ควรมีการพัฒนาโครงสร้างงานอภิบาล โดยการฟื้นฟูจิตตารมณ์พื้นฐานและการสร้างนวัตกรรมใหม่ การพัฒนากระบวนการทำงานอภิบาลให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน การกำหนดยุทธศาสตร์การอภิบาลในเชิงรุก มุ่งเน้นการบูรณาการ และจัดเป็นเหตุการณ์สำคัญของชีวิต การปรับวัฒนธรรมการทำงานอภิบาล การจัดทรัพยากรสำหรับงานอภิบาล ทั้งในด้านที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนมนุษย์

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ (2552 ข : 4-6) ได้วิจัยเรื่อง ชีวิตทางเศรษฐกิจและการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก จังหวัดจันทบุรี โดยใช้วิธีศึกษา คือ การวิจัยเชิงสำรวจเป็นรูปแบบหลัก และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกช่วยเสริม ผลการวิจัยพบว่า ชีวิตทางเศรษฐกิจและการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการทำพลอยเป็นหลัก การวิจัยใช้ศึกษาเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก และการเสวนากลุ่มเฉพาะ ผลการศึกษามีข้อสรุปและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ดังนี้

1. ก่อนการเฟื่องฟูของการทำพลอย ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเป็นเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อย โดยมีการทอเสื่อเป็นอาชีพพื้นฐาน นอกจากนี้ก็มีการทำประมงในแม่น้ำ การเป็นช่างทอง ช่างเหล็ก และช่างไม้ เป็นต้น การเป็นผู้ผลิตสินค้ารายย่อย หมายถึง การที่ครอบครัวคาทอลิกมีปัจจัยการผลิตจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนัก ทำงานโดยใช้แรงงานในครอบครัว ตลอดจนการต้องซื้อและขายสินค้าในระบบตลาด

2. เศรษฐกิจชุมชนในช่วงการฟื้นฟูของการทำพลอย เป็นช่วงที่การทำพลอยได้กลายเป็นอาชีพหลักของชุมชนแทนการทอเสื่อ เนื่องจากชุมชนคาทอลิกได้พัฒนาความสามารถในการเจียระไนพลอยด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่ และการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำพลอย ในช่วงนี้ได้มี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ครอบครัวคาทอลิกบางครอบครัวสามารถสะสมทุนกลายเป็นนายทุนได้ แต่มีข้อจำกัดของเวลาเนื่องจากการขาดวัตถุดิบพลอยในเวลาต่อมา

3. หลังการเฟื่องฟูของการทำพลอย อาชีพของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีความแตกตัวหลากหลายหลังจากพลอยตกต่ำ จนไม่อาจถือว่ามีเศรษฐกิจชุมชนตามแบบที่เคยมีมาในอดีต การตกต่ำของพลอยทำให้ครอบครัวคาทอลิกมีฐานะทางเศรษฐกิจแย่ลงในปัจจุบัน

4. ข้อเสนอแนะในการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีควรมียุทธศาสตร์แบบบูรณาการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในเขตชุมชน ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังล่าวจะต้องพิจารณาถึงการมีข้อมูล เพื่อการวางแผนที่ครบถ้วน การสร้างวิสัยทัศน์ในการทำงาน การออกแบบแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ (2552 ก : 5-9) ได้วิจัยเรื่อง สถานการณ์ร่วมสมัยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี โดยใช้วิธีการศึกษา คือ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจเป็นรูปแบบหลัก และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกช่วยเสริม ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ร่วมสมัยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อให้เห็นภาพรวมในสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ทางด้านประชากร และการตั้งถิ่นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านชีวิตทางศาสนาของชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยที่มีผลต่อชีวิตทางศาสนาของสมาชิกในครอบครัวคาทอลิกจันทบุรีในปัจจุบัน การวิจัยจะใช้วิธีการสำรวจกลุ่มตัวอย่างครอบครัวคาทอลิก 295 ครอบครัว จากทั้งหมด 1,121 ครอบครัว โดยใช้หลักการทางสถิติให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด ภายใต้โอกาสความคลาดเคลื่อนไม่เกิน ± 0.05 และมีความเชื่อมั่นทางสถิติ 95% ผลการศึกษามีข้อสรุปและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ดังนี้

1. สถานการณ์ด้านประชากรและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พบว่าวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีไม่ค่อยมีพลวัตทางประชากรนัก เนื่องจากมีคนเกิดน้อย มีคนตายน้อย และแทบจะไม่มีการย้ายเข้าย้ายออก แต่สถานการณ์ดังกล่าวอาจจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงการยังคงรักษาความเป็นชุมชนของตนเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของครอบครัวคาทอลิกมิได้ขยายไปจากเดิมมากนัก คือ เขตแดนของชุมชนมีชายขอบอยู่ที่โรงเรียนตังเอ็ง โรงเรียนลาซาล วัดไผ่ล้อม และอารามการแมล นอกจากนี้บ้านเรือนยังกระจุกอยู่รอบวัดคาทอลิกเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ห่างจากวัดไม่เกินรัศมี 2 กิโลเมตร และมีครอบครัวคาทอลิกตั้งรกรากในชุมชนเดิมมาตั้งแต่เกิดถึงร้อยละ 73 ของครอบครัวทั้งหมด โดยในจำนวนนี้อาศัยอยู่นานมากกว่า 50 ปี ถึงร้อยละ 60 อย่างไรก็ดีชุมชนวัดโรมันคาทอลิกก็ยังมีด้านที่พลวัตเคลื่อนไหวบางประการ คือ

ครอบครัวส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63) มีรูปแบบเป็นครอบครัวเดี่ยวตามแบบสมัยใหม่ ในขณะที่ครอบครัวขยายกำลังถูกกัดกร่อน นอกจากนี้โครงสร้างทางประชากรของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับสังคมภายนอก คือ มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของเด็กลดลง

2. สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวคาทอลิกจันทบุรี ในปัจจุบันพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมีแบบแผนการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หลังจากการตกต่ำของธุรกิจการผลิตพลอยในจันทบุรี กล่าวคือ ในอดีตนั้นชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมีอาชีพเสมือนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ตั้งแต่การเป็นช่างฝีมือ การทอเสื่อจันทบูร การทำพลอย แต่หลังจากพลอยตกต่ำแล้ว ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกยังไม่สามารถหาแบบแผนในการประกอบอาชีพรูปแบบใหม่ของตนเองได้ ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีลักษณะของความหลากหลายของอาชีพในชุมชน ได้แก่ การทำงานรับจ้างทั่วไป การเป็นพนักงานกินเงินเดือน การทำธุรกิจส่วนตัว การรับราชการ การค้าขายรายย่อย และการค้าพลอยที่ยังหลงเหลืออยู่ นอกจากนี้ยังมีคนในวัยทำงานต้องเผชิญหน้ากับการว่างงานถึงร้อยละ 20 เมื่อพิจารณาถึงรายได้รายจ่าย และทรัพย์สินของครอบครัวคาทอลิก เราสามารถแบ่งครอบครัวคาทอลิกออกได้เป็น 3 ชนชั้น คือ ชนชั้นล่าง ชนชั้นกลาง และชนชั้นสูง แต่ถ้ามองในภาพรวมแล้ว คาทอลิกแต่ละคนมีรายได้โดยเฉลี่ย 20,031 บาท และรายจ่ายโดยเฉลี่ย 10,045 บาท ในขณะที่ครอบครัวคาทอลิกที่มีเงินเก็บ จะมีพอๆ กับครอบครัวที่มีหนี้สิน อย่างไรก็ดี เมื่อประสบปัญหาทางด้านการเงิน ครอบครัวคาทอลิกยังสามารถใช้กลไกการกู้เงินในระบบที่วัดโรมันคาทอลิกพัฒนาขึ้นมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ชีวิตทางเศรษฐกิจของครอบครัวคาทอลิกยังมีบางส่วนที่ผูกพันกับวัดคาทอลิกก็คือ เรื่องการเช่าที่ดินของวัด ซึ่งปัจจุบันมีครอบครัวคาทอลิกที่ยังเช่าอยู่ถึงร้อยละ 38 และร้อยละ 63.4 ของผู้เช่าดังกล่าวได้เช่าที่ดินวัดมากว่า 50 ปีขึ้นไป

3. สถานการณ์ทางด้านสังคมของครอบครัวคาทอลิกจันทบุรี แสดงออกมาได้อย่างเด่นชัดก็คือ การเข้ารับการศึกษา เราพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 31.9 จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา รวมถึงยังมีคาทอลิกอีกร้อยละ 10.8 ซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือเลย แต่ภายใต้โครงสร้างทางชนชั้นของชุมชนคาทอลิก กลับพบว่าในอีกด้านหนึ่งมีครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นนำได้หันมาลงทุนทางการศึกษา โดยส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือ และหวังผลจากการเรียนถึงร้อยละ 20 ในกรณีการศึกษาที่มีความสำคัญต่ออัตลักษณ์คาทอลิกทางศาสนาที่แท้จริง ก็คือการเรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากเป็นการเรียนที่มีการปลูกฝังทางด้านจิตตารมณ์ของคาทอลิก โดยผ่านการเรียนคำสอนและปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบต่างๆ แต่จากการสำรวจเราพบว่า ในปัจจุบันคาทอลิกที่ไม่ได้ส่งลูกหลานไปเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกมีถึงร้อยละ 26.3 เนื่องจากภาระ

ในการเสียค่าเล่าเรียนมากขึ้น ส่วนปัญหาสังคมของครอบครัวคาทอลิก ในปัจจุบันพบว่าการชอบเล่นหวยถือว่าเป็นปัญหาที่มีมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ดีสิ่งที่ครอบครัวคาทอลิกไม่ระบุว่าเป็นปัญหามากนัก ได้แก่ การติดยาเสพติด การเป็นนักเลงอันธพาล และปัญหาการส่งผู้สูงอายุให้แยกจากครอบครัวไปอยู่สถานสงเคราะห์

4. สถานการณ์ทางด้านการเมืองการปกครองของครอบครัวคาทอลิกนั้น เราพบว่าคนในครอบครัวคาทอลิกเกือบทั้งหมด ให้ความสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง โดยผ่านโทรทัศน์เป็นหลักไม่มากก็น้อย แต่ครอบครัวคาทอลิกก็ยังคงใช้สื่อบุคคลในการแลกเปลี่ยนข่าวสารมากพอสมควร (ร้อยละ 62.4) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบพบปะหน้าค่าตากันโดยตรง เมื่อพิจารณาถึงการบ่มเพาะทางการเมืองของสมาชิกโดยผ่านการอบรมหรือการเข้าศึกษา เราพบว่าครอบครัวคาทอลิกยังมีค่อนข้างน้อย แต่ถ้ามองในเชิงกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองแล้ว จะพบว่าครอบครัวคาทอลิกเรียนรู้ชีวิตทางการเมืองผ่านสภากาแฟมากกว่าการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยตรง สุดท้ายในเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะพบว่าสมาชิกในครอบครัวคาทอลิกเกือบทั้งหมดไม่มีบทบาททางการเมืองท้องถิ่น หรือการเมืองระดับชาติ แต่คาทอลิกมีแนวโน้มจะเข้าไปมีบทบาทในการเมืองท้องถิ่นมากกว่าการเมืองระดับชาติ เนื่องจากเงื่อนไขนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐไทย

5. สถานการณ์ด้านศาสนาของครอบครัวคาทอลิก ในปัจจุบันพบว่าครอบครัวคาทอลิกมีความศรัทธาในการปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยยังคงให้ความสำคัญต่อกิจกรรมประจำปี 4 อันดับแรก คือ การไปร่วมมิซซาวันคริสต์มาส การไปร่วมพิธีเสกป่าช้า การร่วมงานฉลองวัด การทำปาสกา ส่วนกิจกรรมทางศาสนาที่มีการปฏิบัติกันน้อย ได้แก่ การสวดภาวนาพร้อมกันในครอบครัว และการรับศีลเจิมคนป่วย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความสำคัญกับชีวิตครอบครัว คือ การล้างบาป และการทำพิธีศีลสมรส ก็จะพบว่ามีปัญหาพอสมควร คือ มีครอบครัวซึ่งมีสมาชิกไม่ได้ล้างบาปอยู่ ร้อยละ 29.5 และไม่ได้รับศีลสมรส ร้อยละ 21.4 ส่วนการประยุกต์ใช้ศาสนาในชีวิตประจำวัน พบว่าสมาชิกในครอบครัวมีการนำคริสตศาสนธรรมมาใช้กันน้อยในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการช่วยเหลือคนที่ติดโรคเอดส์ และนักโทษ ส่วนการมีความสัมพันธ์กับศาสนาอื่น พบว่าสมาชิกของครอบครัวคาทอลิกมีกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการพูดคุยกับศาสนิกชนอื่นมาก ในขณะที่ไปร่วมพิธีกรรมของศาสนาอื่นพอสมควร แต่มักจะไม่ค่อยชวนเพื่อนต่างศาสนามาร่วมกิจกรรมของคาทอลิก ผลที่ตามมาก็คือเราพบว่าในปัจจุบันมีครอบครัวคาทอลิกที่ไม่เคยไปช่วยงานวัดเลยถึงร้อยละ 27.5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวเลขที่สำคัญ เนื่องจากอัตลักษณ์สำคัญของคาทอลิกจันทบุรี ก็คือการมีกิจกรรมที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

จากผลการวิจัยเมื่อพิจารณาชุมชนคาทอลิกในภาพรวม จะพบว่าอัตลักษณ์ของความเป็นชุมชนคาทอลิกมีองค์ประกอบทั้งด้านที่คงอยู่จากอดีต และด้านที่กำลังปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสังคม กล่าวคือ ในด้านประชากรและการตั้งถิ่นฐานนั้นยังคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนคาทอลิกจันทบุรีอย่างเหนียวแน่น ในด้านเศรษฐกิจหลังจากที่เกิดปัญหาตกต่ำของการทำพลอยในจังหวัดจันทบุรี ทำให้ชุมชนคาทอลิกอยู่ในช่วงที่กำลังแสวงหารูปแบบชีวิตทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับปัจจุบัน ส่วนในด้านการเมืองการปกครองนั้นสมาชิกในครอบครัวให้ความสนใจติดตามเรื่องเหตุบ้านการเมืองมากขึ้น แต่กำลังเผชิญกับความเป็นฝักเป็นฝ่ายของชุมชนจากกระบวนการเลือกตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกระแสนโยบายกระจายอำนาจของรัฐ ในชีวิตทางสังคมจะพบว่า การศึกษาได้กลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อสังคมสมัยใหม่ แต่สมาชิกในชุมชนคาทอลิกยังมีความแตกต่างกันในเรื่องนี้อย่างมาก คือ ในด้านหนึ่งเราพบคนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือและมีการศึกษาแค่ระดับประถมศึกษา แต่ในอีกด้านหนึ่งคนที่มีฐานะปานกลางหรือฐานะดีพยายามหันไปลงทุนทางการศึกษา โดยการส่งลูกหลานเรียนสูงๆ และคาดหวังว่าจะกลับมาช่วยเหลือครอบครัว โอกาสทางการศึกษาที่น่าเป็นห่วง ก็คือการศึกษาในชั้นประถมศึกษาของคาทอลิก ซึ่งจะมีโอกาสทำให้เด็กได้ปลูกฝังจิตตารมณ์คริสตังจากการเรียนคำสอน และมีประสบการณ์ทางศาสนา ปัจจัยข้างต้นดังกล่าวมีผลให้อัตลักษณ์ทางศาสนาซึ่งเป็นแกนกลางของชุมชนอยู่ในภาวะที่ถดถอยลง เมื่อพิจารณาจากการปฏิบัติศาสนกิจ การประยุกต์ใช้หลักคริสตธรรมในชีวิตประจำวัน รวมถึงการมีความสัมพันธ์อันดีกับศาสนาอื่น ดังนั้นวัดและชุมชนคาทอลิกต้องหันมาร่วมมือซึ่งกันและกันในการพัฒนาแบบองค์รวม โดยไม่แยกชีวิตของคาทอลิกออกเป็นเสี่ยงเสี้ยว กล่าวคือชุมชนต้องให้ความสำคัญต่อชีวิตทางศาสนามากขึ้น การแสวงหารูปแบบทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ไม่ก่อให้เกิดการเป็นฝักเป็นฝ่ายในชุมชน รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการศึกษา

6. การวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่มีผลต่อชีวิตทางศาสนาของครอบครัวคาทอลิกจันทบุรีนั้น สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

6.1 ในกรณีเรื่องการล้างบาปของคาทอลิกจันทบุรี พบว่าการแต่งงานกับศาสนิกชนอื่นมีผลต่อการล้างบาปของสมาชิกในครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง หมายความว่าการที่สมาชิกครอบครัวคาทอลิกไปแต่งงานกับศาสนิกชนอื่น ทำให้ลูกที่เกิดมาไม่ได้ล้างบาปมากขึ้น การปรับปรุงให้สมาชิกของครอบครัวคาทอลิกได้รับการล้างบาปโดยถ้วนหน้านั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแต่งงานระหว่างคาทอลิกกับศาสนิกชนอื่น การให้ความสำคัญต่อการแต่งงาน

โดยการเข้าทำพิธีศีลสมรสในวัด รวมถึงการหาทางติดต่อสื่อสารกับครอบครัวคาทอลิกที่อยู่ห่างไกลจากวัด

6.2 ในกรณีเรื่องพิธีศีลสมรสของคาทอลิกจันทบุรี พบว่าการล้างบาปมีผลต่อการทำพิธีศีลสมรสในระดับปานกลาง หมายความว่าครอบครัวที่นำสมาชิกไปล้างบาปมาก ก็จะมีผลเมื่อมีการแต่งงานในครอบครัว คู่สมรสก็มักจะเข้าทำพิธีในวัดมากขึ้น การปรับปรุงให้คู่แต่งงานเข้าทำพิธีศีลสมรสในวัดมากขึ้น จะต้องคำนึงถึงปัญหาที่รากฐาน คือ การได้รับศีลล้างบาปมาตั้งแต่แรกและอุปสรรคขวางกั้นที่มาจากการว่างงานของคนในครอบครัว

6.3 ในกรณีเรื่องการประยุกต์ใช้คริสตธรรมในชีวิตประจำวันของคาทอลิกจันทบุรี พบว่า การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องเหตุบ้านการเมือง มีผลในระดับปานกลางต่อการประยุกต์ใช้คริสตธรรมในชีวิตประจำวัน หมายความว่า สมาชิกของครอบครัวคาทอลิกจันทบุรีที่ชอบพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนอื่นเกี่ยวกับเหตุบ้านการเมือง จะมีผลให้สมาชิกนั้นมักจะนำหลักคำสอนของคาทอลิกไปใช้ช่วยเหลือคนอื่นมากขึ้น เช่น คนยากจน นักโทษติดคุก ผู้สูงอายุ คนที่เป็นโรคเอดส์ เป็นต้น ข้อเสนอแนะของการวิจัยคือ การส่งเสริมให้คาทอลิกเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากมากขึ้น อันเป็นการสะท้อนให้เห็นความสามารถของการประยุกต์หลักคำสอนคริสตชนมาใช้ในชีวิตประจำวัน การจัดทำเช่นนี้ได้นั้นจำเป็นจะต้องสร้างเงื่อนให้คาทอลิกได้หันมาสนใจพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องเหตุบ้านการเมืองมากขึ้น เพื่อจะได้รู้ถึงสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทย ในขณะเดียวกันก็ต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าร่วมช่วยเหลืองานวัดอย่างมีความหมายต่อชีวิตทางศาสนา

6.4 ในกรณีเรื่องความสัมพันธ์กับศาสนาอื่นของคาทอลิกจันทบุรี พบว่าการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องเหตุบ้านการเมืองมีผลต่อความสัมพันธ์กับศาสนาอื่น ในระดับปานกลาง หมายความว่า การที่ครอบครัวมีสมาชิกซึ่งชอบพูดคุยเรื่องเหตุบ้านการเมืองกับคนอื่น จะมีผลทำให้สมาชิกนั้นมีความรู้สึกที่ดีต่อศาสนิกชนอื่น และมักจะไปร่วมกิจกรรมทางศาสนากับศาสนิกชนอื่นด้วย ข้อเสนอแนะของการวิจัยก็คือในสภาพสังคมปัจจุบันคาทอลิกต้องมีความสัมพันธ์กับศาสนิกชนอื่นมากขึ้น ดังนั้นในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนา จำเป็นที่ต้องสร้างกลไกให้คาทอลิกจันทบุรีมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาของสังคมภายนอกชุมชนมากขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ จะพิจารณาหัวข้อเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

กรณีตัวอย่าง

ในการศึกษาการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 23 ชมรม เราสามารถเลือกศึกษากรณีตัวอย่างที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Purposeful Sampling) ได้ 4 ชมรม ดังนี้

1. กลุ่มวินเซนต์ เดอ ปอล เป็นกลุ่มที่มีจิตตารมณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยากของผู้ยากจนหรือผู้ถูกทอดทิ้ง
2. กลุ่มพลมารี เป็นกลุ่มที่มีจิตตารมณ์แห่งความเชื่อของแม่พระ โดยเน้นการภาวนาให้สมกับที่เป็นทหารของแม่พระ
3. กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มเยาวชน และการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานอภิบาลของวัด
4. กลุ่มส่งเสริมชีวิตครอบครัว เป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูชีวิตครอบครัว ในฐานะที่เป็นสถาบันพื้นฐานของคนและสังคม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured Interview) คือ

1.1 การสัมภาษณ์ที่มีแนวสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์ในที่นี้จะกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key - informant) ได้แก่ ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยอย่างดี คือ

1.1.1 กลุ่มนักบวช ได้แก่ คุณพ่อ และซิสเตอร์

1.1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำกิจการทางศาสนาของวัด เช่น ประธานหรือกรรมการสภาอภิบาลวัด ผู้นำกลุ่มชมรม ผู้นำกลุ่มช่วยพิธีกรรม เป็นต้น

1.2 การอภิปรายเฉพาะกลุ่ม (Focus - group Discussion) เป็นการอภิปรายโดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพเดียวกัน จากตัวอย่างกลุ่มชมรมที่มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน มีจำนวนสมาชิกมาก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

โดยมีผู้อภิปรายกลุ่มละ 5 - 15 คน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันตามแนวอภิปรายกลุ่ม ในการอภิปรายเฉพาะกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มวินเซนต์ เดอ ปอล

1.2.2 กลุ่มพลมารี

1.2.3 กลุ่มเยาวชน

1.2.4 กลุ่มส่งเสริมชีวิตครอบครัว

2. การวิจัยเอกสาร เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลดิบที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารของวัดโรมันคาทอลิกและสังฆมณฑล จดหมายเหตุของธรรมฑูต เอกสารจากหอจดหมายเหตุ รวมถึงเอกสารจากทางราชการ เป็นต้น

2.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วระดับหนึ่ง เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำรา บทความวิชาการ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ อินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.3 การสังเกตการณ์ เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่นๆ โดยใช้กระบวนการสังเกต คือ เข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมของกลุ่ม และเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการบริหารงาน การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม

การตรวจสอบข้อมูล

ในที่นี้จะตรวจสอบข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคต่างๆ ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ว่ามีความสอดคล้องกับการบริหารงาน การทำงาน การดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มหรือไม่

2. การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร ว่ามีความถูกต้อง มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยหรือไม่

3. การตรวจสอบข้อมูลจากการสังเกตการณ์ ว่าการดำเนินการต่างๆ ของกลุ่มมีความสอดคล้องกับแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่ม และกิจกรรมของกลุ่มหรือไม่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะเป็นการตีความในลักษณะต่างๆ คือ

1. การตีความเพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพการดำรงตำแหน่งในกลุ่ม

2. การตีความในเชิงเหตุและผล ในลักษณะเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ดูแลกลุ่มและของสมาชิกในกลุ่ม เกี่ยวกับปัจจัยในการก่อตั้งกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และผลในการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินงาน และแนวทางในการแก้ไขปัญหา การบริหารงาน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4
การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษานำเสนอผลงานเรื่องการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. สภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
2. การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2
3. การจัดตั้งชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
4. ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

สภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

ชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลนั้น เป็นชุมชนทางศาสนาคาทอลิกของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อพยพมาจากประเทศเวียดนาม เมื่อ 300 ปีที่ผ่านมา กลุ่มคาทอลิกของจันทบุรีอพยพเข้ามาประเทศไทยในกระแสของการอพยพของชาวเวียดนาม การอพยพครั้งแรกของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรีเกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสงครามกลางเมือง ที่ยืดเยื้อในประเทศเวียดนาม ควบคู่กับการเข้ามามีบทบาทของมหาอำนาจทางการค้า และการแพร่ธรรมคณะธรรมทูตคาทอลิกชาวเวียดนามกลุ่มหนึ่งประมาณ 130 คน ที่ถูกเบียดเบียนทางศาสนาจึงได้อพยพหนีจากประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จันทบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2242 คาทอลิกเวียดนามเหล่านี้เดินทางมายังประเทศสยามด้วยความสมัครใจแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็น คือ นอกจากปัจจัยผลักดัน (Push Factor) คือ ผู้อพยพ “หนีร้อน” จากนโยบายการเบียดเบียนศาสนาคาทอลิกของราชวงศ์ตรินท์แล้ว ส่วนในด้านปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ผู้อพยพดังกล่าวเลือกตัดสินใจมาสยามประเทศ “มาพึ่งเย็น” เพราะนโยบายการให้เสรีภาพทางศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ผุสดี จันทวิมล. 2541 : 22 ; เดอ ชัวซีย์. 2550 : 27-28 ; โสวัตรี ณ ถลาง. 2537 : 31)

เมื่ออพยพเข้ามาในถิ่นใหม่นั้นผู้อพยพจำเป็นที่จะต้องเริ่มมาสร้างชุมชนกันใหม่ การสร้างชุมชนของคาทอลิกเวียดนามอพยพในจันทบุรี พัฒนาขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้อพยพเอง คือ กลุ่มคริสตชนดังกล่าวมีฐานอัตลักษณ์ทางศาสนาที่เข้มแข็งอยู่แล้วในประเทศเวียดนาม ดังนั้นเมื่ออพยพเข้ามาคาทอลิกเหล่านี้จึงได้สร้างชุมชนแห่งความเชื่อขึ้นมาใหม่ในจันทบุรี โดยเริ่มจากการสร้างวัดน้อยกับบ้านพักพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนการปกครองชุมชนวัดโรมันคาทอลิกที่จันทบุรีนั้น ก็มีการจัดตั้งตามแบบหมู่บ้านคาทอลิก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ในประเทศเวียดนาม คือ มีหัวหน้าและรองหัวหน้าที่เป็นฆราวาสปกครองชุมชน ภายใต้การดูแลของพระสงฆ์ (วิทยาลัยแสงธรรม. 2533 : 112-113 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 65-69)

แม้ว่ากลุ่มผู้อพยพจะได้ร่วมกันสร้างชุมชนแห่งความเชื่อที่จันทบุรีขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่การสร้างชุมชนแห่งความเชื่อที่จันทบุรีก็ยังต้องประสบกับปัญหาทางการเมืองอีก ใน พ.ศ. 2282 ในสมัยพระเจ้าท้ายสระ ทางการไทยเกิดความไม่ไว้วางใจ และสงสัยว่าพวกเวียดนามที่จันทบุรีเป็นโจรสลัดในอ่าวไทย เนื่องจากโจรสลัดที่อยู่ในน่านน้ำของสยามในขณะนั้น ส่วนมากจะเป็นชาวเวียดนาม ทางการจึงทำการจับกุมชาวเวียดนามที่จันทบุรีให้ย้ายไปอยู่อยุธยา คาทอลิกจันทบุรีส่วนหนึ่งได้หนีการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า ทำให้วัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 ถูกทอดทิ้งให้ว่างเปล่าโดยปราศจากคุณพ่อและสัตบุรุษเป็นเวลาถึง 20 ปี (สง่า นามทอน. 2528 : 30)

หลังจากที่วัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 ได้ถูกทิ้งร้างโดยปราศจากคุณพ่อและสัตบุรุษเป็นเวลานานถึง 20 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2295 (ค.ศ. 1752) พระสังฆราช เดอโลเลียร์ จึงได้ส่งคุณพ่อเดอกัวนา มาเป็นเจ้าอาวาสวัดจันทบุรี คุณพ่อเดอกัวนา มาเป็นเจ้าอาวาส ในพ.ศ. 2295 พบว่าไม่มีวัดและสัตบุรุษอยู่เลย แต่เมื่อกลุ่มคริสตชนจันทบุรีที่หลบหนีการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่าทราบข่าวการมาของคุณพ่อองค์ใหม่ กลุ่มคริสตชนจันทบุรีก็ออกมารวมกลุ่มกันอีกครั้งหนึ่ง สร้างชุมชนใหม่อีกครั้งหนึ่ง กลุ่มคาทอลิกจันทบุรีก็เริ่มต้นสร้างวัดหลังที่ 2 ขึ้นในบริเวณพื้นที่เดิมของวัดหลังที่ 1 โดยอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของคุณพ่อเจ้าอาวาสและกลุ่มคริสตชน วัดหลังที่ 2 นี้สร้างด้วยไม้ไผ่และกระดานเก่าๆ ส่วนหลังคาวัดใช้มุงด้วยใบตาล (สง่า นามทอน. 2528 : 30)

จากการอพยพครั้งแรกของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรีที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อ และการถูกเบียดเบียนทางศาสนาในประเทศเวียดนาม จึงได้อพยพหนีจากประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จันทบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2242 นั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2376 ก็ได้เกิดกระแสการอพยพช่วงที่ 2 ของคาทอลิกเวียดนามมาจันทบุรีอีกครั้ง โดยเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2376 - 2377 โดยมีมูลเหตุสำคัญ คือ ทางการเวียดนามได้ออกประกาศห้ามไม่ให้ชาวเวียดนามนับถือคาทอลิก และจับคริสตชนเวียดนามลงโทษในรูปแบบต่างๆ พระคุณเจ้าตาแบรด์ และธรรมฑูต 2 - 3 องค์ พร้อมทั้งสามเณร 20 คน รวมถึงชาวคาทอลิกอีกจำนวนหนึ่งจึงได้หนีภัยทางการเมืองจากเวียดนามในรัชสมัยจักรพรรดิมินมาง อพยพเข้ามายังสยามประเทศ ในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กลุ่มผู้อพยพเมื่อเข้ามาแล้วทางการไทยได้จัดการแบ่งผู้อพยพออกเป็น 2 พวก ส่วนใหญ่ให้ไปอาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนคาทอลิกเวียดนามที่จันทบุรี ที่เหลือสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงโปรดฯ พระราชทานที่ดินที่สามเสนเพื่อตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคาทอลิกเวียดนามอพยพกลุ่มเดิมที่มาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรีสมัยอยุธยาจะอาศัยอยู่ในบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ตรงกันข้ามกับวัดโรมันคาทอลิกในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่าเป็น “กลุ่มบ้านล่าง” หรือทางการเรียกว่า “บ้านญวนตะวันตก” นอกนั้นอาศัยอยู่

บริเวณรอบๆ วัดโรมันคาทอลิกเรียกว่า “หน้าวัด” แต่กลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้จะไปอาศัยอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “หลังวัด” กลุ่มที่อยู่หน้าวัดและหลังวัดนั้นทางการเรียกว่า “บ้านญวนตะวันออก” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2551 : 2 ; เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551 ; ประยูร รุ่งเรืองผล. สัมภาษณ์. 2551)

การอพยพเข้ามาถึงสองครั้งของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรี ส่งผลให้จำนวนคาทอลิกในจันทบุรีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนคาทอลิกมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม จึงเป็นสาเหตุให้มีการสร้างวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 3 คุณพ่อกือโนต์ ในฐานะรั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส ในปี พ.ศ. 2376 ท่านได้เสนอให้ย้ายวัดจากเดิมที่อยู่บริเวณบ้านลุ่ม (คือ ที่ตั้งวัดโบสถ์จันทบุรีในปัจจุบัน) ข้ามมาอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำจันทบุรี เนื่องจากท่านได้เล็งเห็นว่าวัดหลังแรกและหลังที่สอง ตั้งอยู่ฝั่งตลาด ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้คริสตชนต้องอยู่ปะปนกับคนต่างศาสนา และการดำเนินชีวิตคริสตชนจะลำบาก รวมถึงเป็นอันตรายต่อความเชื่อก็ได้ (สังฆมณฑล. ม.ป.ป. : 34)

หลังจากที่คุณพ่อกือโนต์ ได้สร้างวัดหลังที่ 3 ในปี พ.ศ. 2376 เพื่อให้คริสตชนอยู่รวมกันเป็นชุมชนคาทอลิกโดยไม่ต้องอยู่ปะปนกับคนต่างศาสนานั้น เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมากว่า 20 ปี จึงได้มีการสร้างวัดหลังที่ 4 ขึ้นมา วัดถูกสร้างขึ้นเนื่องจากชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเจริญเติบโตขึ้นมากในช่วงปี พ.ศ. 2398 ดังจะเห็นได้จากการมีสัตบุรุษมากกว่า 1,000 คน ประกอบกับวัดเดิมก็ทรุดโทรมและคับแคบ เนื่องจากตัววัดทำด้วยไม้กระดานเก่าๆ ผุพัง และมุงด้วยใบตาล คุณพ่อรังแฟงจึงเริ่มขอรับเงินบริจาค เพื่อสร้างวัดหลังใหม่หลังที่ 4 พระสังฆราชปัลเลอกัวส์ทราบเรื่องจึงได้สนับสนุนให้คุณพ่อรังแฟงสร้างวัดหลังใหม่ขึ้นมา โดยบอกบุญแก่ชาวคาทอลิกในประเทศไทยโดยก่อสร้างเป็นวัดอิฐปูนอย่างถาวร จากพระนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 ทำให้เราทราบว่าวัดหลังที่ 4 ลงมือสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2398 จนถึง พ.ศ. 2419 ก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ วัดหลังที่ 4 จึงใช้เวลาในการสร้างกว่า 20 ปี (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. 2503 : 15)

ชุมชนแห่งความเชื่อของคาทอลิกจันทบุรีนั้น หาได้อยู่กันอย่างสงบสุขแต่อย่างใด เนื่องจากการไม่ยอมรับการนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งชาวไทยจำนวนมากเห็นว่าเป็นศาสนาของต่างชาติที่ถือว่าเป็นศาสนาของศัตรู จึงก่อให้เกิดการเบียดเบียนคาทอลิกในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง จากคณะเลือดไทย และได้ลุกลามไปในทุกเขตวัดของมิสซังต่างๆ ความรุนแรงมากน้อยแล้วแต่จังหวัดที่จันทบุรีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอช่วยต่อต้านคาทอลิก โดยปล่อยให้คณะเลือดไทยเรียกประชุมอบรมพวกคาทอลิกเพื่อบีบให้ละทิ้งศาสนา แต่พวกคาทอลิกที่วัดจันทบุรีในขณะนั้นมีสัตบุรุษมากถึง 5,000 คน พวกคาทอลิกจึงรวมตัวกันเพื่อป้องกันวัดและคุ้มครองคุณพ่อซีมอนเจ้าอาวาส ตามจริงนั้นคาทอลิกที่อยู่ “หลังวัด” และ “บ้านล่าง” นั้นมักจะมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน แต่การที่คนทั้งสองกลุ่มมารวมพลังกันเพื่อปกป้องคุณพ่อซีมอนซึ่งเป็น

คุณพ่อเจ้าวัดในช่วงเวลานั้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่มาจากรากฐานอัตลักษณ์ความเป็นคริสตชนร่วมกันนั่นเอง (สุดเจน ฝันเรือง. สัมภาษณ์. 2549 ; เมธี วรรณชัยวงศ์. สัมภาษณ์. 2549)

เมื่อเวลาได้ผ่านไปชุมชนคาทอลิกจันทบุรีได้เติบโตมากขึ้น วัดหลังที่ 4 จึงคับแคบเกินไป จึงได้มีการสร้างวัดหลังที่ 5 ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน วัดถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2448 เนื่องจากวัดหลังที่ 4 ถึงแม้ว่าจะก่อสร้างด้วยถาวรวัตถุแล้วก็ตาม แต่ต่อมาวัดก็คับแคบเกินไปสำหรับสัตบุรุษที่เพิ่มขึ้น เพราะตามสถิติปรากฏว่ามีสัตบุรุษเพิ่มขึ้นกว่าหนึ่งพันคน คุณพ่อเปรีกัลป์จึงเริ่มสร้างวัดหลังที่ 5 การสร้างวัดโดยใช้เวลา 4 ปี และมีสัตบุรุษเสียสละมากมาย ในการสร้างวัดหลังนี้ ชาวบ้านต้องใช้เรือบรรทุกทรายจากบ้านศาลหินมาใช้ และยังต้องใช้ซุงจำนวนมากใต้อาคารวัดสำหรับเป็นฐานแทนเสาเข็ม (สง่า นามทอน. 2528 : 36 ; วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. 2503 : 12)

การเติบโตขึ้นของชุมชนแห่งความเชื่อของคาทอลิกจันทบุรี ทำให้มีการขยายกลไกที่ซับซ้อนขึ้นของชุมชน หมายถึง การเพิ่มจำนวนองค์กรเดิม และพัฒนาองค์กรใหม่ๆ ภายในชุมชน อันจะมีผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นมากขึ้น นอกจากการสร้างวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนคาทอลิกจันทบุรีแล้ว ชุมชนยังได้ขยายกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนที่หลากหลาย และครอบคลุมพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง การขยายชุมชนคริสตชนโดยการแพร่ธรรมของวัดจันทบุรี มีผลให้ต่อมาพระศาสนจักรได้ยกฐานะจันทบุรีเป็นมิสซังใหม่ในปี พ.ศ. 2487 และกลายเป็นสังฆมณฑลจันทบุรี (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2552 ก : 66)

การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของเขตการปกครองทางศาสนาคาทอลิกที่เรียกว่า สังฆมณฑล (Diocese) นั้น มีการบริหารจัดการซึ่งรวมศูนย์อยู่ที่กรุงโรมในอดีตหรือรัฐวาติกันในปัจจุบัน ดังนั้นในการปฏิบัติศาสนกิจจึงต้องเชื่อมโยงกับคำสอนที่ได้รับการรับรองจากศูนย์กลางดังกล่าว อย่างไรก็ดีในประวัติศาสตร์ของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกทั่วไปหรือที่เรียกกันว่า พระศาสนจักร (Church) ทางกรุงโรมหรือรัฐวาติกันจะมีบทบาทในการตีความคำสอนของพระเยซูซึ่งเป็นศาสดามาเป็นคำสอนตามยุคสมัย เนื่องจากปัญญาชนชาวคริสต์มีความเชื่อว่าพระเยซูมิได้สร้างระบบปรัชญาไว้เพื่ออธิบายคำสอนโดยตรง ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงต้องอาศัยการตีความ ระบบปรัชญาที่มีอยู่ในวัฒนธรรมต่างๆ มาช่วยอธิบายคำสอน ในช่วงที่คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำจักรวรรดิโรมันและประเทศต่างๆ ในยุโรปนั้น พระศาสนจักรได้ประยุกต์ปรัชญากรีกมาอธิบายศาสนาคริสต์ คือ ในระยะแรกประยุกต์ระบบปรัชญาของเพลโต และต่อมาหันมาประยุกต์ระบบปรัชญาของอริสโตเติลจนถึงปัจจุบัน พบว่าปัญญาชนชาวคริสต์บางกระแสได้หันมาใช้

ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลิสต์ตามแรงบันดาลใจของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (กีรติ บุญเจือ. 2522 : 75 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 243)

ในการทบทวนคำสอนของพระศาสนจักรแต่ละสมัย พระสันตะปาปาจะเรียกพระสังฆราชที่รับผิดชอบสังฆมณฑลของประเทศต่างๆ มาร่วมประชุม ที่เรียกว่า การประชุมสภาสังคายนา การประชุมสภาสังคายนาของพระศาสนจักรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 21 ครั้ง โดยมีการประชุมครั้งสุดท้าย เรียกว่า สภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (บิล ฮีบส์ช. 2547 : 181)

ในการประชุมสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระสังฆราชหลุยส์โชแรงเป็นตัวแทนพระศาสนจักรไทยเข้าร่วมประชุมด้วย แต่ท่านต้องมาล้มป่วยก่อนเริ่มประชุม จนพระสันตะปาปาเห็นควรให้ท่านพักผ่อน และแต่งตั้งพระสังฆราชยวงนิตโตเป็นพระสังฆราชผู้ช่วย (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2552 ก : 82)

ในการนำเสนอผลการศึกษาการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกในช่วงการปฏิรูปคำสอนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อย่อย ดังนี้

1. บริบทที่มีผลต่อการเกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2
2. เนื้อหาคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2
3. การนำคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในประเทศไทย
4. การนำคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บริบทที่มีผลต่อการเกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

บริบทภายในและภายนอกพระศาสนจักรที่มีผลต่อการจัดประชุมสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 สามารถแบ่งออกเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ ดังนี้

1. การจัดระเบียบโลกใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2
2. การเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม
3. ความขัดแย้งภายในพระศาสนจักร

1. การจัดระเบียบโลกใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ในอดีตช่วงต้นศตวรรษที่ 19 อิตาลีซึ่งยังคงแบ่งแยกเป็นรัฐต่างๆ โดยพระสันตะปาปามีอำนาจปกครองเหนือแคว้นต่างๆ ของอิตาลีด้วย แคว้นต่างๆ ของอิตาลีได้พยายามรวมกันเป็นประเทศที่มีรัฐเดียว จนมาประสบความสำเร็จเมื่อโรมได้รับการประกาศเป็นเมืองหลวงในปี พ.ศ. 2404 ดังนั้นในปี พ.ศ. 2413 อำนาจทางการเมืองและการปกครองของพระสันตะปาปาจึงได้สิ้นสุดลง หลังจากนั้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการเปลี่ยนสถานะของรัฐวาติกันจากเดิม

ที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอิตาลีมาเป็นรัฐอิสระทางศาสนา (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89 ; ชินวัตร สุวติพุทธิกูล. สัมภาษณ์. 2551)

ในปี พ.ศ. 2472 ฝ่ายพระศาสนจักรภายใต้การนำของพระสันตะปาปาปิอุสที่ 11 และฝ่ายรัฐบาลอิตาลีภายใต้การนำของมุสโสลินีได้ทำการตกลงใหม่โดยสนธิสัญญาลาเตราน ผลการตกลงมีการออกกฎหมายระหว่างชาติว่าให้วาติกันเป็นรัฐอิสระ โดยรัฐวาติกันจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ แต่จะเกี่ยวข้องในส่วนของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเท่านั้น รัฐวาติกันมีระบบบริหารเทียบได้กับกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ แต่ก็ทำงานด้านศาสนาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุด แต่ไม่ได้รับเลือกจากประชากรของรัฐ แต่รับเลือกจากพระคาร์ดินัล ซึ่งจะเลือกเมื่อพระสันตะปาปาองค์เก่าสิ้นพระชนม์ไป (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2488 - 2492 ประเทศสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ได้ก้าวเข้ามาในฐานะของจักรวรรดินิยม โดยเข้าไปมีบทบาทดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. 2533 : 169-170)

การเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสร้างระเบียบการแบ่งงานระหว่างแบบใหม่ เช่น การสร้างระเบียบการเงินระหว่างประเทศ โดยการจัดตั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2488 และจัดตั้งธนาคารโลกในปี พ.ศ. 2489 รวมถึงการใช้เงินดอลล่าห์สหรัฐเป็นเงินตราหลัก หรือการสร้างระเบียบการค้าระหว่างประเทศไทย โดยการเสนอให้จัดทำข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariff and Trade = GATT) ในปี พ.ศ. 2491 เป็นต้น การกระทำเช่นนี้สอดคล้องกับการพัฒนาการของบรรษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา ที่บรรษัทข้ามชาติได้กลายมาเป็น “รูปการทั่วไปของบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกา” ในช่วงทศวรรษ 2493 และ 2503 บรรษัทข้ามชาติในยุคนี้สามารถแบ่งกระบวนการผลิตเป็นขั้นตอนย่อยๆ และมีการจัดการอย่างง่ายๆ ที่ทำให้แรงงานไร้ฝีมือในประเทศที่สาม สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการผลิตได้อย่างดี ประกอบกับความก้าวหน้าของการสื่อสารและคมนาคม ช่วยให้บรรษัทข้ามชาติสามารถควบคุมกระบวนการผลิตได้ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก ดังนั้นบรรษัทข้ามชาติจึงได้กลายมาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการแบ่งงานระหว่างประเทศแบบอาณานิคม ที่ประเทศโลกที่สามเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐม ตอบสนองแก่กลุ่มทุนนิยมศูนย์กลาง และในเวลาเดียวกันก็เป็นตลาดสินค้าสำเร็จรูปจากประเทศศูนย์กลาง มาเป็นโครงสร้างการแบ่งงานระหว่างประเทศแบบใหม่ ที่ประเทศที่สามจะก้าวไปสู่การขยายกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อผลิตสินค้าสำเร็จรูป โดยการที่บรรษัทข้ามชาติได้ย้ายแหล่งผลิตที่เป็นเทคโนโลยีระดับต่ำจากประเทศศูนย์กลางมาสู่ประเทศโลกที่สาม

การย้ายแหล่งผลิตของบรรษัทข้ามชาติเพื่อขยายการสะสมทุนของกลุ่มทุนนิยมศูนย์กลาง ยังผลให้โครงสร้างการค้าและการผลิตในกลุ่มทุนนิยมรอบนอกเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือแม้กลุ่มทุนนิยมรอบนอกยังคงส่งออกสินค้าขั้นปฐมอยู่ แต่ก็ได้มีการแปรรูปมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ในขั้นแรกเมื่อเกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า โครงสร้างการนำเข้าก็เปลี่ยนโดยสัดส่วนของสินค้าแปรรูปลดลง เพราะมีการนำเข้าสินค้าทุนและสินค้าขั้นกลาง อันได้แก่ ชิ้นส่วนและวัตถุดิบที่ใช้ในการอุตสาหกรรมและน้ำมันเชื้อเพลิงเข้ามามากขึ้น และเมื่อการแบ่งงานทำแบบใหม่นี้ก้าวขึ้นสู่ขั้นสูง โดยที่การผลิตสินค้าจากโรงงานเพื่อส่งออกมีมากขึ้น กลุ่มทุนนิยมรอบนอกก็มีการส่งออกสินค้าสำเร็จรูปออกมากขึ้นโดยลำดับ

การก้าวเข้ามาเป็นผู้นำโลกเสรี การขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตเข้ายึดครองประเทศในยุโรปตะวันตกกำลังอยู่ในสภาวะที่อ่อนแอ ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ เนื่องจากได้รับบทเรียนจากนโยบายโดดเดี่ยวตัวเอง (Isolationism) ที่ถูกมองว่าเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับในระยะนี้สหรัฐมีกำลังแสนยานุภาพที่เข้มแข็งทั้งด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ โดยเฉพาะระเบิดปรมาณูและกำลังทหารที่เข้มแข็ง กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของโลก ดังนั้นรัฐบาลทรูแมนจึงได้ประกาศ “นโยบาย 4 ข้อ” หรือ “แผนการทรูแมน” ขึ้น เพื่อแสดงบทบาทในฐานะผู้นำโลกเสรีที่มุ่งต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในระดับโลก

สหรัฐอเมริกาได้สร้างความสัมพันธ์กับสำนักวาติกันผ่านการช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูประเทศต่างๆ ที่ประสบกับสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาจึงได้จัดตั้งองค์กรทุน ชื่อองค์กรคาทอลิกเพื่อการสงเคราะห์ (CRS) เพื่อสงเคราะห์ประเทศต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม โดยการให้ความช่วยเหลือพระศาสนจักรในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนงานสังคมสงเคราะห์ และการบรรเทาทุกข์ของพระศาสนจักรในยุโรปและเอเชีย (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 14, 25)

หลังจากที่ได้มีการฟื้นฟูประเทศในแถบประเทศยุโรปมาเป็นเวลาประมาณ 4 ปี ในช่วง พ.ศ. 2493 - 2502 ประเทศเหล่านั้นก็ได้มีการฟื้นตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่สถานการณ์ของการยึดครองของสหรัฐอเมริกาและรัสเซียได้นำมาสู่การแบ่งโลกให้เป็น 2 ฝ่าย ก็คือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายโลกเสรี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2500 เมื่อรัสเซียส่งดาวเทียมดวงแรกขึ้นในอวกาศเพื่อแข่งขันกับการที่สหรัฐอเมริกาสามารถผลิตระเบิดปรมาณู และนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในญี่ปุ่น จึงได้เริ่มการแข่งขันการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างมหาอำนาจทั้งสอง ซึ่งรู้จักกันดีในนามว่า “สงครามเย็น” ในขณะเดียวกันประเทศโลกที่สามที่อยู่ในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา ไม่ต้องการ

ที่จะถูกชักนำให้ไปอยู่ในชุมชนคอมมิวนิสต์หรือชุมชนโลกเสรี ดังนั้นจึงได้จัดตั้งกลุ่มประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดขึ้นมา โดยมียูโกสลาเวีย อินโดนีเซีย และจีนเป็นแกนนำ (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 92)

ในสถานการณ์ของสงครามเย็นเช่นนี้ การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ของพระศาสนจักรคาทอลิกจึงเป็นการปฏิรูปคำสอน โดยมุ่งเสนอเป็นทางเลือกที่สามระหว่างอุดมการณ์เสรีนิยมของชุมชนทุนนิยมที่นำโดยสหรัฐอเมริกา กับอุดมการณ์สังคมนิยมของชุมชนคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ความพยายามหาทางเลือกที่สามของคาทอลิกเริ่มมีมาก่อนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 คือ ในสมัยพระสันตะปาปาเลโอที่ 13 ได้ออกสมณสาส์นชื่อ Rerum Novarum สมณสาส์นได้วิจารณ์ระบบทุนนิยมและลัทธิมาร์กซ์จากจุดยืนของคาทอลิกว่า ระบบทุนนิยมนั้นขัดกับคำสอนที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีของมนุษย์ เนื่องจากเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ ส่วนลัทธิมาร์กซ์ขัดกับคำสอนคาทอลิกที่ว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของปัจเจกชน และเป็นอเทวนิยม แต่ทั้งแนวคิดทุนนิยมและลัทธิมาร์กซ์มีจุดร่วมทางจริยศาสตร์ที่พระศาสนจักรปฏิเสธ ก็คือ การให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจ ความพยายามหาทางเลือกที่สามดังกล่าวมาบรรลุได้ในการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 92 ; เบอร์นาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550)

2. การเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเกิดประเทศมหาอำนาจใหม่ เช่น สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย มหาอำนาจใหม่ได้เข้ามาจัดระเบียบโลกใหม่โดยการสลายระบบอาณานิคมเดิม ดังนั้นจึงมีผลให้ประเทศต่างๆ ในเอเชีย ลาตินอเมริกา และแอฟริกา ได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคมเดิม การเป็นเอกราชของประเทศเหล่านี้นำมาซึ่งการฟื้นฟูศาสนาที่เคยถูกครอบงำไว้ เช่น ศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา หรือศาสนาอิสลาม เป็นต้น (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 14, 21)

การฟื้นฟูบทบาทของศาสนาอื่นๆ ในประเทศโลกที่สามมีผลต่อการปรับท่าทีของคริสต์ศาสนา เนื่องจากคริสต์ศาสนาได้รับประเพณีการบังคับนับถือศาสนามาจากอาณาจักรโรมัน คือถูกบังคับให้นับถือเทพเจ้าของโรมัน คริสต์ศาสนาก่อนสังคายนาวาติกันที่ 2 จึงมีแนวโน้มที่จะพยายามกวาดล้างศาสนา และการนับถือรูปเคารพต่างๆ ให้หมดไปด้วย (ชูศักดิ์ สิริสุทธิ์. สัมภาษณ์. 2550)

การได้รับเอกราชของประเทศโลกที่สามมีผลต่อการปรับท่าทีของคริสต์ศาสนา เนื่องจากรัฐบาลของประเทศที่รับเอกราชใหม่เรียกร้องให้พระศาสนจักรแสดงจุดยืนเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับนักล่าอาณานิคม ซึ่งผู้มีอำนาจของพระศาสนจักรในประเทศนั้นเคยมีความผูกพันเป็นอย่างดี ถ้าแสดงจุดยืนเข้าข้างเจ้าอาณานิคมจะมีผลให้กลุ่มคริสตชนถูกกวาดล้างไปพร้อมกับคนต่างชาติที่เคยปกครองอาณานิคมนั้นๆ (โรเบิร์ต กอสเต. 2547 : 338)

ในอดีตช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พระศาสนจักรคาทอลิกกับนักล่าอาณานิคมมักมีการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน คือ พระศาสนจักรต้องการสมาชิกของพระศาสนจักรเพิ่มขึ้นโดยการให้คนอื่นเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ เจตนาเช่นนี้เป็นผลมาจากคำสั่งเสียครั้งสุดท้ายของพระเยซูที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 5)

“ท่านจงออกไปสั่งสอนนานาชาติ และทำให้เป็นศิษย์ของเรา จงโปรดศีลล้างบาปแก่เขาในพระนามแห่งบิดา พระบุตร และพระจิต จงสั่งสอนให้เขาปฏิบัติตามทุกอย่างที่เราได้สั่งสอนท่าน เราจะอยู่กับท่านตลอดไปจนสิ้นโลก”

ประกอบกับศาสนาคริสต์นั้นเป็นความเชื่อแบบเอกเทวนิยม ที่เชื่อว่ามีพระเจ้าที่เที่ยงแท้แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งก็คือพระเจ้าที่ชาวคริสต์เชื่อ ดังนั้นคนนอกศาสนาคริสต์จึงต้องหันมานับถือพระเจ้าของศาสนาคริสต์ ดังคำกล่าวของนักบุญซีปรีอาโนในต้นยุคกลางว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด”

ส่วนนักล่าอาณานิคมชาวยุโรปก็ได้ประโยชน์จากความร่วมมือกับพระศาสนจักรคาทอลิก โดยการใช้ศาสนาคริสต์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาดินแดนและทรัพยากรของประเทศซีกโลกอื่น เนื่องจากศาสนาคริสต์เป็นผู้ให้ความชอบธรรมแก่ผู้ปกครองในยุโรปด้วยอุดมการณ์ของลัทธิเทวสิทธิ์ ลัทธิเทวสิทธิ์อธิบายว่าพระเป็นเจ้าทรงเป็นเจ้านายเหนือจักรวาลและเป็นจอมราชันย์ พระองค์ได้ทรงมอบอำนาจในการปกครองเรื่องนี้ให้แก่บรรดากษัตริย์ จักรพรรดิ และผู้นำทางการเมือง ผลที่ตามมาก็คือ ผู้มีอำนาจในยุโรปที่เป็นคริสตชน มักรู้สึกว่าตัวเองได้รับมอบสิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นศิษย์ของพระเยซูที่ออกไปควบคุมดูแลและจัดการให้ชนชาติอื่นๆ อยู่ภายใต้อำนาจอันชอบธรรมของตน โดยใช้การล่าอาณานิคม ในกระบวนการล่าอาณานิคมนั้นทำให้ประเทศอาณานิคมละทิ้งศาสนาเดิมมานับถือคริสต์ศาสนา จะทำให้การปกครองอาณานิคมง่ายขึ้น เพราะคนในอาณานิคมเริ่มมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับผู้ปกครองที่เป็นเจ้าอาณานิคม (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 5-9)

แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อประเทศในโลกที่สามได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม พระศาสนจักรในประเทศดังกล่าวจึงถูกเรียกร้องให้แสดงจุดยืนว่ามีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมอย่างไร พระศาสนจักรในแต่ละประเทศตอบสนองต่อรัฐบาลของประเทศเอกราชใหม่แตกต่างกันไปแล้วแต่สถานการณ์ของแต่ละประเทศ สถานการณ์สำคัญที่พระศาสนจักรเผชิญหลังการประกาศเอกราชของประเทศโลกที่สาม มีดังนี้ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 338)

2.1 สถานการณ์ของพระศาสนจักรในเอเชียหลังจากที่ได้รับเอกราช พระศาสนจักรคาทอลิกในเอเชีย ส่วนใหญ่ถูกเบียดเบียนทางศาสนาจากพรรคคอมมิวนิสต์ที่เป็นผู้นำในการปลดปล่อยให้ประเทศเป็นเอกราช ซึ่งในประเทศจีน เหมาเจ๋อตุงได้เบียดเบียนคริสตังอย่างรุนแรงจนทำให้พระสงฆ์ นักบวชชาย-หญิง และฆราวาสถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก รวมถึงวัดหลายแห่ง

ที่ถูกเผา หลังจากนั้นรัฐบาลจีนได้บังคับให้พระศาสนจักรจีนแยกตัวออกจากพระศาสนจักรสากลที่วาติกัน โดยเน้นความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง 3 ประการ คือ

2.1.1 การไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐวาติกัน

2.1.2 การไม่ขอรับเงินบริจาคที่เป็นถุงทานจากยุโรป

2.1.3 การไม่รับธรรมทูตจากต่างประเทศ

เมื่อมีการประกาศหลักการปกครองตนเองทางศาสนาดังกล่าว พระสงฆ์และฆราวาสที่ไม่รับหลักการนี้ก็จะถูกรัฐบาลไล่ออกนอกประเทศ และอีกส่วนหนึ่งถูกส่งเข้าชุมชนอบรมของพรรคคอมมิวนิสต์ จนทำให้มีพระสงฆ์และฆราวาสหลายคนต้องตายไปด้วยความทรมาน ซึ่งทางคาทอลิกถือว่าเป็นมรณสักขี อันเป็นการตายด้วยการยืนยันความเชื่อของคริสต์ศาสนา มีการกล่าวว่า มรณสักขีในประเทศจีนมีจำนวนไม่แพ้มรณสักขีที่เสียชีวิตในยุคต้นของพระศาสนจักร (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 341-342)

ในเวียดนามพบว่า 2 ใน 3 ของพระสงฆ์และฆราวาสที่มีอยู่ทั้งหมด 1,200,000 คน ในเวียดนามเหนือต้องหนีการปกครองของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ โดยตั้งถิ่นฐานในเวียดนามใต้ ส่วนในเกาหลีเหนือ พบว่ามีพระสงฆ์และนักบวชชาย-หญิงถูกฆ่าตายในชุมชนมรณะของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนหลายสิบองค์ และแม้แต่ประเทศศรีลังกาที่เป็นดินแดนของพระพุทธศาสนา คริสตชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศต้องเผชิญหน้ากับพระภิกษุหัวรุนแรงที่เคลื่อนไหวให้รัฐบาลประกาศพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ รวมถึงได้รับผลกระทบจากขบวนการกู้ชาติของพรรคคอมมิวนิสต์ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 341-342)

2.2 สถานการณ์ของพระศาสนจักรในแอฟริกาหลังจากที่ได้รับเอกราช หลังการทำสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชในแอฟริกาเป็นเวลา 15 ปี จะพบกระแสเรียกร้องให้ปรับคริสต์ศาสนาแบบยุโรปมาเป็นคริสต์ศาสนาแบบแอฟริกามากขึ้น แต่ผลกระทบในเชิงลบที่เกิดขึ้นต่อพระศาสนจักรจากการเป็นประเทศเอกราชนั้น ส่วนใหญ่เกิดในประเทศแอฟริกาเหนือ เช่น โมร็อคโค แอลจีเรีย ตูนีเซีย พบว่าเมื่อมีการประกาศเอกราชชุมชนคริสตังเกือบสูญสลายเพราะคริสตังเหล่านั้นไม่ได้เป็นคนพื้นเมือง (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 343-345)

ผลกระทบของการเป็นเอกราชในประเทศโลกที่สามนำมาสู่การตอบสนองของพระศาสนจักรท้องถิ่นในแต่ละประเทศและวาติกันแตกต่างกันไป คือ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 340-345)

2.1 กลุ่มที่แสดงท่าทีสนับสนุนการเป็นประเทศเอกราช เช่น พระสังฆราชในแอฟริกา จะพบว่าอัครสังฆราชของแคร์ส ซาเล็ม ในแทงกานิกา ได้เขียนไว้ในปี พ.ศ. 2496 ว่า “ยุคของอาณานิคมโพ้นทะเลจะถึงกาลอวสานแล้ว และต้องเป็นเช่นนั้น พระศาสนจักรจะพอใจเวลาที่เห็นชาวอาณานิคม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ปกครองตนเองด้วยตนเอง" หรือพระสังฆราชของมาดากัสการ์ได้ออกแถลงการณ์ว่า "ความปรารถนาที่จะมีอิสรภาพในการปกครองตนเองนั้น เป็นความปรารถนาที่ถูกต้องสำหรับประเทศที่ยังอยู่ในระบอบของอาณานิคม ลัทธิการเป็นอิสระนั้นมีผลตามธรรมชาติของอาณานิคมที่ตั้งอยู่บนหลักการของคริสต์ศาสนา"

2.2 กลุ่มที่มีท่าทีระแวงการเป็นประเทศเอกราช ซึ่งเป็นท่าทีที่มีต่อประเทศคอมมิวนิสต์ เช่น ในกรณีของจีนนั้น พระสันตะปาปาปีโอที่ 12 ได้ออกสมณสาส์นเรื่อง Ad Sinarum ในปี พ.ศ. 2497 แสดงความเสียพระทัยที่พระศาสนจักรจีนแยกตัวออกจากพระศาสนจักรสากล และกระตุ้นให้คริสตชนต่อต้านการกระทำดังกล่าว โดยรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์

2.3 กลุ่มที่มีวางตัวอยู่เหนือความขัดแย้งในการเป็นประเทศเอกราช โดยอ้างถึงลักษณะความเป็นสากลของพระศาสนจักรคาทอลิก ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงต้องดำรงอยู่เหนือประเทศชาติทั้งปวง ดังคำกล่าวของพระสันตะปาปายอห์นปอลที่ 23 ในปี พ.ศ. 2522 ว่า

"พระศาสนจักรไม่ได้รวมตัวกับวัฒนธรรมใด ๆ แม้วัฒนธรรมตะวันตกที่ประวัติศาสตร์ได้ผสมผสานกับพระศาสนจักร เพราะพันธกิจเฉพาะของพระศาสนจักรเป็นอีกระดับหนึ่งคือระดับความรอดพ้นของศาสนาของมนุษย์ แต่พระศาสนจักรพร้อมอยู่เสมอที่จะรับรอง ต้อนรับ และช่วยให้มีชีวิตชีวาแก่ทุกสิ่งที่เป็นเกียรติแก่สติปัญญาและจิตใจมนุษย์ในแดนอื่นที่อยู่นอกเหนือจากประเทศรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ที่พระเจ้าทรงกำหนดเป็นแหล่งกำเนิดของคริสต์ศาสนา"

ท่าทีที่แตกต่างกันของพระสันตะปาปา และพระสังฆราชต่าง ๆ ได้นำมาสู่ความพยายามที่จะกำหนดจุดยืนที่ชัดเจนต่อการเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม อันเป็นแรงจูงใจที่นำไปสู่การประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ต่อไป

3. ความขัดแย้งภายในพระศาสนจักร

ความขัดแย้งในพระศาสนจักรเป็นผลผลิตจากการต่อสู้ในประวัติศาสตร์ของศาสนาในวัฒนธรรมกรีก-โรมัน ปมปัญหาความขัดแย้งในพระศาสนจักรที่ดำรงอยู่เป็นเวลาหลายศตวรรษโดยไม่มีการถกเถียงกันอย่างเปิดเผยก่อนการประชุมสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้แก่ ปัญหาความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของพระสังฆราชกับพระสันตะปาปา รวมถึงอำนาจหน้าที่ของฆราวาสในพระศาสนจักร เสรีภาพในการนับถือศาสนา คำสอนของพระศาสนจักรเรื่องการเผยแสดงของพระเจ้าและแหล่งที่มา ปัญหาท่าทีของพระศาสนจักรและความต้องการที่จะติดต่อสัมพันธ์กับคนยิว วิธีการสร้างเอกภาพระหว่างชาวคริสต์นิกายต่างๆ ที่แยกตัวออกไปจากกรุงโรม การปฏิรูปเกี่ยวกับพิธีกรรมคำสอนและสังฆานุกร ตลอดจนถึงปัญหาจุดยืนและความสัมพันธ์พระศาสนจักรกับโลกสมัยใหม่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
LAMPHUN RAJABHAT UNIVERSITY

3.1 ปัญหาความสัมพันธ์ของพระสังฆราชในที่ต่างๆ กับพระสันตะปาปา เป็นปัญหาความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจภายในพระศาสนจักรที่มีมายาวนานในประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิก เช่น ในสภาสังคายนาคอนสแตนซ์ พ.ศ. 1957 - 1961 มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาพระสังฆราชที่ไม่ทำหน้าที่ประจำอยู่ในสังฆมณฑล เนื่องจากพระสังฆราชแต่ละประเทศอาจมีความผูกพันกับกษัตริย์ของตัวเองมากกว่าฟังคำสั่งของพระสันตะปาปา ดังนั้นในการสังคายนาครั้งต่อมาที่เมืองเตรนท์ พ.ศ. 2088 - 2106 จึงได้มีมติปฏิรูปการทำงานของพระสังฆราช คือ มีคำสั่งให้พระสังฆราชต้องอยู่ในสังฆมณฑลของตัวเอง นอกจากนี้สังฆราชยังต้องใช้เวลาเทศน์สอนจัดประชุมในสังฆมณฑลทุกปี สร้างบ้านเณร คัดเลือกผู้ที่สมัครใจมาบวชพระสงฆ์ วางวินัยในอารามฤาษี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ทุกคน ทั้งในเรื่องการแต่งกาย การแสดงเมตตาธรรม และความสำรวมตนเอง แต่ในสังคายนาวาติกันที่ 1 ก็ได้ยกปัญหาที่ยังไม่ได้คลี่คลายว่าพระสังฆราชจะสามารถใช้อำนาจของตนเอง ร่วมกับอำนาจของพระสันตะปาปาอย่างไรในการทำงานของพระศาสนจักร (บิล ฮีบสช์. 2547 : 163, 171, 178)

3.2 ปัญหาคำสอนเรื่องการเผยแสดงของพระเจ้า ตามความเชื่อของคริสต์ศาสนาถือว่าสัจธรรมมีบ่อเกิดมาจากพระเป็นเจ้า ซึ่งพระเป็นเจ้าจะไขแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่มนุษย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การสอนของพระเยซูที่มีสานุศิษย์บันทึกไว้เป็นพระวรสาร (Gospel) เป็นต้น ปัญหาคำสอนของพระศาสนจักรดังกล่าวนี้ เป็นปฏิกิริยาตอบโต้การปฏิรูปศาสนาของพวกโปรแตสแตนท์ในศตวรรษที่ 16 พระสันตะปาปาปอลที่ 3 ได้เรียกประชุมสภาสังคายนาแห่งเตรนท์เพื่อเผชิญหน้ากับคำสอนของนักปฏิรูปศาสนาในสมัยนั้น คือ ลูเธอร์ สวิงลี และคัลแวง สิ่งสำคัญที่ทำให้พระศาสนจักรมีความมั่นคงอยู่ได้ในกระแสการปฏิรูปศาสนา ก็คือ การยืนยันถึงการปฏิบัติศาสนกิจที่นักปฏิรูปเหล่านั้นที่ประชุมสภาสังคายนา จึงได้ยืนยันถึงการเผยแสดงของพระเจ้าซึ่งเป็นสัจธรรมในคริสต์ศาสนาว่าสามารถผ่านมาได้ 2 ทาง คือ พระคัมภีร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรและธรรมประเพณีของพระศาสนจักรที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ถึงแม้จะไม่ใช่ธรรมประเพณียุคอัครสาวกยุคแรกของพระเยซูก็ตาม การยืนยันดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักปฏิรูปศาสนาปฏิเสธโดยสิ้นเชิงหลักความเชื่อที่แตกต่างกันระหว่างโรมันคาทอลิกและโปรแตสแตนท์เป็นพื้นฐานของความขัดแย้งระหว่างนิกายทั้งสองมาจนถึงปัจจุบัน (บิล ฮีบสช์. 2547 : 167-170)

3.3 ปัญหาท่าทีของพระศาสนจักรที่มีต่อชาวยิว ความขัดแย้งระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกกับชาวยิว เกิดจากความเชื่อของคริสตชนว่าชาวยิวเป็นผู้ฆ่าพระเยซู หรือที่เรียกกันว่า “เทวฆาต” (Deicide) ความเชื่อเช่นนี้เป็นที่มาของการเบียดเบียนชาวยิวหลายศตวรรษที่ผ่านมา เช่น ในสภาสังคายนาครั้งที่ 4 พ.ศ. 1758 ได้มีมติให้ชาวยิวสวมเครื่องแบบเครื่องหมายให้ชัดเจน และ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ให้อยู่ห่างจากถนนสายต่างๆ ในช่วงสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ คือ ช่วงที่ระลึกถึงพระเยซูถูกตรึงกางเขน (บิล ฮีบสช์. 2547 : 69, 158)

3.4 ปัญหาการปฏิรูปเกี่ยวกับพิธีกรรม ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ได้มีขบวนการฟื้นฟูพิธีกรรมในพระศาสนจักร โดยเริ่มจากคุณพ่อเกอรังเซร์ที่ต้องการปรับปรุงพิธีกรรมของคริสต์ศาสนาให้มีรูปแบบเหมือนกับในสมัยแรกสุดของพระศาสนจักร ต่อมาคุณพ่อลอมแบรต์ โบแดง ในประเทศเบลเยี่ยมที่มุ่งให้ประชาชนมีความรักต่อพิธีกรรม ซึ่งสภาสังคายนาแห่งเตรนท์ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญน้อยกว่าข้อกำหนดต่างๆ ขบวนการนี้ได้รับการสืบทอดในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาโดยคุณพ่อวิจิล มิเชล ได้ให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตฝ่ายจิตวิญญาณของคริสตชน และเสนอให้ลดบทบาทของรูปปั้นและการตกแต่งภายในวัด หลังจากนั้นคุณพ่อโรมาโน กาดีนี่ได้เริ่มปฏิบัติการขับเคลื่อนการปฏิรูปพิธีกรรม โดยย้ายพระแท่นภายในวัดให้ห่างจากฝาผนังวัดและจัดให้สัตบุรุษนั่งทั้ง 3 ด้านรอบพระแท่น รวมถึงการอบรมให้ฆราวาสมีส่วนร่วมในพิธีกรรมด้วย ต่อมาโจเซฟ จุงมานน์ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของประเทศออสเตรียได้ทำการเผยแพร่พิธีกรรมในความหมายใหม่ โดยการบรรยาย และการจัดพิมพ์หนังสืออย่างกว้างขวางทั่วยุโรปและอเมริกา และท้ายที่สุดมารี โยเซฟ ลากรังจ์ ได้สนับสนุนการศึกษาพระคัมภีร์ในเชิงวิจัย และสร้างเทววิทยาด้วยการให้พระคัมภีร์เป็นศูนย์กลาง (บิล ฮีบสช์. 2547 : 125-128)

3.5 ปัญหาจุดยืนและความสัมพันธ์ระหว่างพระศาสนจักรกับโลกสมัยใหม่ พบว่ามีเหตุการณ์ของโลกที่ทำให้พระศาสนจักรต้องแสดงจุดยืนให้ชัดเจน เช่น การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 บทบาทการสงครามรุกรานของประเทศเยอรมันและอิตาลี การเคลื่อนไหวของนักเทววิทยาและผู้นำพระศาสนจักรที่มีแนวคิดแบบสมัยใหม่นิยม (Modernism) การที่พระสงฆ์หนุ่มในฝรั่งเศสได้ปรับบทบาทไปเป็นกรรมกรในโรงงาน จนพระศาสนจักรกลัวว่าจะไปฝักใฝ่ลัทธิมาร์กซ์ซึ่งเป็นอเทวนิยม

ความขัดแย้งในพระศาสนจักรดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขในการประชุมสังคายนาวาติกันที่ 1 เนื่องจากการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 1 นั้นถือเป็นการครอบงำโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพระศาสนจักร กลุ่มอนุรักษ์นิยมพยายามยืนยันความมีอำนาจของพระศาสนจักรเหนือความคิดร่วมสมัย และประณามแนวคิดผิดๆ ได้แก่ พหุเทวนิยม ธรรมชาตินิยม เหตุผลนิยม สังคมนิยม ลัทธิคอมมิวนิสต์ การนับถือผี คำสอนของโปรแตสแตนท์ รวมถึงการไม่สนใจเรื่องศาสนา นอกจากนี้สังคายนาดังกล่าวได้เสนอหลักการว่าพระสันตะปาปาไม่เคยทำอะไรผิด อันเป็นการยืนยันถึงอำนาจสูงสุดของพระสันตะปาปาในพระศาสนจักร และรวมทั้งยังได้สนับสนุนเอกสารที่ต่อต้านแนวคิดสมัยใหม่นิยม (Modernism) ที่เรียกชื่อว่า “รายการความหลงผิด” (Syllabus of Errors) รายการ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความหลงผิดได้ระบุความผิดพลาดของแนวคิดเรื่องความก้าวหน้า คือ วิทยาศาสตร์ แนวคิดทางสังคม การเมือง และเทววิทยา ในศตวรรษที่ 19

กล่าวโดยสรุปแล้วปัญหาดังกล่าวขมวดปมได้ว่า เป็นเรื่องวิวาทะเกี่ยวกับภาวะทันสมัย (Debate on Modernity) กล่าวคือ พระศาสนจักรจะต้องถกเถียงถึงบทบาทของตนเองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม การครอบงำของวิทยาศาสตร์ การขยายตัวของระบบเสรีทุนนิยม และการเกิดขึ้นมาของสังคมนิยมแบบมาร์กซิสม์ เนื่องจากสภาวะทันสมัยที่เกิดขึ้นในยุโรปดังกล่าวได้ทำให้บทบาทของพระศาสนจักรลดลงอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำลายคุณค่าเดิมของคริสต์ศาสนา การถูกลดฐานะในการเป็นอุดมการณ์สำหรับอธิบายชีวิตและสังคม รวมถึงการจำกัดบทบาทของคริสต์ศาสนาให้มีอำนาจอยู่เพียงภายในรัฐวาติกัน (บิล ฮีบสช์. 2547 : 143, 179 ; เบอร์นาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550 ; นิพจน์ เทียนวิหาร. สัมภาษณ์. 2550)

ปมปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นมีผลสะสมภายในพระศาสนจักร เมื่อประจวบเหมาะกับสถานการณ์ของการจัดระเบียบโลกใหม่ รวมถึงการประกาศเอกราชของประเทศโลกที่สามได้นำไปสู่ความจำเป็นต้องเปิดการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ดังแสดงให้เห็นได้จากคำพูดของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเปิดประชุม คือ พระสันตะปาปายอห์นที่ 23 ในฐานะเคยเป็นสมณทูตของรัฐวาติกันในหลายๆ ประเทศว่า “ถึงเวลาแล้วที่จะทำให้พระศาสนจักรทันยุคสมัยในทุกเรื่องที่จำเป็น” (นิพจน์ เทียนวิหาร. สัมภาษณ์. 2550 ; บิล ฮีบสช์. 2547 : 22-23)

เนื้อหาคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

การเปิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2505 และเสร็จสิ้นลงในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2508 โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ถึง 2,500 คน กล่าวโดยภาพรวมแล้วเนื้อหาของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ปรากฏออกมาเป็นเอกสารต่างๆ ดังนี้ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 27)

1. ธรรมนูญ 4 ฉบับ ธรรมนูญในที่นี้หมายถึง คำสอนที่เป็นแก่นของศาสนาและมีความสำคัญต่อพระศาสนจักรโดยส่วนรวม ได้แก่

1.1 ธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักร (Lumen Gentium) ธรรมนูญนี้ได้กำหนดแนวคิดใหม่ทางเทววิทยาเกี่ยวกับพระศาสนจักรคาทอลิก ในฐานะที่เป็นชุมชนของผู้ที่มีความเชื่อเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นนักบวชหรือฆราวาส สาระสำคัญของธรรมนูญดังกล่าว ได้แก่

1.1.1 การระบุว่าพระศาสนจักรเป็นรหัสธรรมล้ำลึก (Mystery) คือ เป็นชุมชนที่ดำรงอยู่ในโลก แต่มีภาวะเหนือโลก (Transcendence) ด้วย

1.1.2 ยืนยันว่าพระศาสนจักรเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชากรทั้งหมดของพระเป็นเจ้าไม่ใช่เฉพาะกลุ่มสมณะผู้ปกครอง เช่น พระสังฆราช หรือพระสงฆ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

1.1.3 พระสังฆราชมีสิทธิอำนาจในการบริหารงานพระศาสนจักรโดยร่วมกับพระสันตะปาปา

1.1.4 การมีชีวิตแบบฆราวาสก็เป็นกระแสเรียกรูปแบบหนึ่ง ในการแสวงหาอาณาจักรของพระเจ้าด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของโลก ซึ่งถือเป็นแผนการของพระเป็นเจ้า

1.1.5 กระแสเรียกที่นำไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์เป็นพระพรสำหรับทุกคน ความศักดิ์สิทธิ์ในที่นี้หมายถึง การเจริญชีวิตที่มุ่งสู่ความสมบูรณ์ของมนุษย์ โดยผูกพันกับสิ่งสูงสุด เช่น พระเป็นเจ้า เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสามารถมีได้ ไม่เฉพาะแค่คาทอลิก (สภาพระสังฆราชคาทอลิก. 2543 : 201) ส่วนพระพรหรือพระหรรษทาน ในที่นี้หมายถึง พลังผลักดันให้มนุษย์พัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิต (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 215-217)

1.1.6 ชีวิตนักบวชชาย-หญิงถือว่าเป็นพระพร หรือของขวัญพิเศษที่พระเป็นเจ้ามอบให้แก่พระศาสนจักรในโลกนี้

1.1.7 ชีวิตคริสตชนในโลกนี้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมีส่วนร่วมกันในเป้าหมายการมีชีวิตกับพระเจ้าในสวรรค์

1.1.8 ยืนยันพระนางพรหมจารีมารีอาเป็นพระมารดาของพระเจ้า

1.2 ธรรมนูญเรื่องการเผยของพระเจ้า (Dei Verbum)

เอกสารนี้ต้องการให้พระศาสนจักรก้าวไปข้างหน้าพร้อมกับยุคสมัย พร้อมทั้งพัฒนาความเชื่อเรื่องพระอาณาจักรของพระเจ้าให้ลึกซึ้งขึ้น นั่นหมายความว่า มีความแตกต่างระหว่างพระศาสนจักรกับพระอาณาจักรของพระเจ้า ก็คือ พระศาสนจักรเป็นเครื่องหมายแห่งอาณาจักรของพระเจ้า ถึงแม้พระศาสนจักรยังไม่มีความสมบูรณ์เพราะอยู่ระหว่างทางที่กำลังนำไปสู่ความสมบูรณ์ (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 209-212)

เอกสารนี้เน้นย้ำว่าการเผยแสดงของพระเจ้าว่ามีแหล่งที่มาซึ่งเท่าเทียมกัน 2 แหล่ง คือ ธรรมประเพณีและพระคัมภีร์ นั่นหมายความว่า สังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ยังคงให้อำนาจการตีความพระคัมภีร์กับพระศาสนจักรอยู่ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 94-95)

1.3 ธรรมนูญเรื่องพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Sacrosanctum Concilium)

เอกสารนี้มุ่งปฏิรูปพิธีกรรมโดยให้ความสำคัญอยู่ที่การปรับพิธีมิสซาให้ทันสมัยขึ้น และให้ฆราวาสให้มีบทบาทพิธีกรรมมากขึ้น เอกสารกำหนดพิธีกรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ ภาษา หนังสือ บทภาวนา ดนตรี บุคคล สถานที่ และพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือ พระคัมภีร์ ปัง เหล้าไวน์ บทเสกศีล บทขอบพระคุณ การรับศีลมหาสนิท (บิล ฮีบสช์. 2547 : 94-95)

1.4 ธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน (Gaudium et Spes)

ธรรมนูญนี้นับเป็นเอกสารแรกของสภาสังคายนาที่กล่าวต่อมนุษยชาติทั้งโลก ไม่เฉพาะแค่คาทอลิก แนวคิดหลักที่อยู่เบื้องหลังของเอกสารฉบับนี้ก็คือ ความพยายามทำให้ศาสนาคริสต์ดำรงอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งอุปมาเหมือนกับการรับเอาธรรมชาติมนุษย์ของพระเยซูคริสตเจ้า (Incarnation) (นิพจน์ เทียนวิหาร. สัมภาษณ์. 2551) ดังนั้นคริสตชนสมัยใหม่จึงต้องพยายามตีความเครื่องหมายแห่งกาลเวลา (Discernment of Sign of the Time) เพื่อจะได้เข้าใจบทบาทของตนเอง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเอกสารฉบับนี้เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระศาสนจักรกับสังคมโลกตั้งอยู่บนฐานคิดว่า มโนธรรมเป็นสิ่งที่เร้นลับในธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นการแยกแยะมโนธรรมจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้คนยุคใหม่ต้องดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมโลก มนุษย์จึงต้องแบ่งปันกัน การแบ่งแยกเดียดฉันท์กันต้องลบล้างไป เพราะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับพระประสงค์ของพระเจ้า นอกจากนี้เอกสารฉบับนี้ยังขออย่าให้มีการแบ่งแยกอย่างผิดๆ ระหว่างกิจการทางอาชีพและสังคมกับชีวิตฝ่ายศาสนาเลย ดังนั้นจึงไม่ใช่ “โลกต่อสู้กับพระศาสนจักร” แต่เป็น “โลกก้าวไปด้วยกันกับพระศาสนจักร” (บิล ฮีบสช์. 2547 : 97)

2. กฤษฎีกา 9 ฉบับ กฤษฎีกาของคริสต์ศาสนาระบุใช้ในกรณีที่กล่าวถึงข้อคำสอนที่มีความสำคัญ แต่เป็นสิ่งที่ยังต้องศึกษาเพิ่มเติม

2.1 กฤษฎีกาเรื่องสื่อมวลชน (Inter Mirifica)

กฤษฎีกานี้แสดงให้เห็นท่าทีของพระศาสนจักรคาทอลิกว่าได้ถ่อมตนลงมาเสวนากับสื่อและผู้ควบคุมจัดการสื่อ เอกสารยังเรียกร้องให้พระศาสนจักรใช้สื่อมวลชนสมัยใหม่ในการประกาศพระวรสาร และเรียกร้องให้คริสตชนปฏิเสธสิ่งที่ไม่เหมาะสมในสื่อ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 98)

2.2 กฤษฎีกาเรื่องคริสตศาสนสัมพันธ์ (Unitatis Redintegratio)

กฤษฎีกาฉบับนี้เป็นก้าวสำคัญในการสร้างเอกภาพภายในคริสต์ศาสนาจากการแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ ดังนั้นวัตถุประสงค์จึงมุ่งฟื้นฟูสายสัมพันธ์กับนิกายอื่นๆ โดยไม่มีเจตนาที่จะให้นิกายอื่นๆ กลับมาอยู่ใต้อำนาจของวาติกัน เอกสารสนับสนุนให้มีการเสวนาระหว่างนิกายและการปฏิรูปตัวเองของพระศาสนจักรโรมันคาทอลิก เพื่อเป็นลู่ทางให้กระบวนการการคืนดีระหว่างนิกายเป็นไปได้

2.3 กฤษฎีกาเรื่องบรรดาคริสตจักรคาทอลิกตะวันออก (Orientalium)

เอกสารนี้ให้มุมมองของศาสนจักรโรมันคาทอลิกเกี่ยวกับพระศาสนจักรจารีตตะวันออก 6 แห่ง คือ ซาลดีน ซีเรียน มาโรไนท์ คอพติค อาร์เมเนียน และไบเซนไทน์ เอกสาร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

แสดงความปรารถนาที่จะกลับคืนดีกัน และประกาศอย่างชัดเจนถึงความเสมอภาคของธรรมประเพณีจารีตตะวันออกกับจารีตตะวันตก (บิล ฮีบสช์. 2547 : 99)

2.4 กฤษฎีกาเรื่องอำนาจหน้าที่ของพระสังฆราชในการอภิบาลสัตบุรุษในพระศาสนจักร (Christus Dominus)

เอกสารชี้ให้เห็นถึงภารกิจของพระสังฆราช และเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องการตัดสินใจร่วมกันในงานอภิบาล รวมทั้งยังเรียกร้องให้สังฆราชเป็นผู้นำแบบรับใช้ และดำเนินการจัดตั้งสภาอภิบาลของสังฆมณฑล (บิล ฮีบสช์. 2547 : 100) ดังนั้นเอกสารฉบับนี้จึงส่งเสริมให้มีการบริหารงานสังฆมณฑลในรูปแบบประชาธิปไตย

2.5 กฤษฎีกาเรื่องการฝึกอบรมชีวิตพระสงฆ์ (Optatam Totius)

เอกสารนี้เรียกร้องให้มีการฝึกอบรมเรื่องพระคัมภีร์ การให้คำปรึกษา ศาสนสัมพันธ์ วิชาประวัติศาสตร์ และการอบรมตนเอง เอกสารนี้อนุญาตให้ทำคู่มือฝึกอบรมสำหรับท้องถิ่นตนเพื่อจะได้ผลิตพระสงฆ์ที่พร้อมทำงานอภิบาลตามสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น ซึ่งมี 7 บท คือ โปรแกรมอบรมพระสงฆ์ที่จัดโดยแต่ละประเทศ การส่งเสริมกระแสเรียกการเป็นพระสงฆ์อย่างเร่งด่วน การจัดตั้งบ้านเณรใหญ่ การพัฒนาการอบรมฝ่ายจิต การทบทวนการศึกษาวิชาเกี่ยวกับพระศาสนจักร การส่งเสริมการฝึกงานอภิบาลอย่างเข้มงวด การฝึกอบรมหลังจากเรียนจบแล้ว (บิล ฮีบสช์. 2547 : 101)

2.6 กฤษฎีกาเรื่องการปรับปรุงและฟื้นฟูชีวิตนักบวช (Perfectae Caritatis)

เอกสารนี้ปลุกเร้าให้นักบวชชาย-หญิง เกิดแรงบันดาลใจให้กลับไปสู่รากเหง้าของตนเอง ได้แก่ การทำความเข้าใจถึงหลักการและเหตุผลในการเกิดขึ้นมาของคณะนักบวชต่างๆ รวมทั้งการปรับตัวของชีวิตนักบวชให้เข้ากับความต้องการของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงในพระศาสนจักรสมัยใหม่ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 101-102)

2.7 กฤษฎีกาเรื่องการแพร่ธรรมของฆราวาส (Apostolicam Actuositatem)

กฤษฎีกานี้เป็นเอกสารฉบับแรกของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ บทบาทของฆราวาสในการทำงานแพร่ธรรม วัตถุประสงค์และประเภทของงานแพร่ธรรม รูปแบบต่างๆ ของงานแพร่ธรรม การอบรมสำหรับงานแพร่ธรรม (บิล ฮีบสช์. 2547 : 102) กฤษฎีกานี้ได้ปรับแนวคิดการเผยแพร่ศาสนาที่มุ่งให้คนเข้ารีต หรือรับพิธีล้างบาปเป็นคาทอลิกมาเป็นการแพร่ธรรม ซึ่งหมายถึง การมีชีวิตเป็นประจักษ์พยานถึงความเชื่อในสัจธรรมที่พระเยซูได้ทรงปฏิบัติและสั่งสอนเพื่อนำมนุษยชาติไปสู่ความหลุดพ้น (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 223-224)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ราไพพรรณี

2.8 กฤษฎีกาเรื่องการปฏิบัติงานและชีวิตของพระสงฆ์ (Presbyterorum Ordinis)

เอกสารนี้ย้ำถึงความสำคัญของการครองชีวิตโสดของพระสงฆ์จารีตลาติน ซึ่งกล่าวว่า แม้การถือโสดไม่ได้เป็นข้อเรียกร้องตามธรรมชาติของความเป็นสงฆ์ แต่ก็เป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับชีวิตสงฆ์ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 102-103)

2.9 กฤษฎีกาเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักร (Ad Gentes)

เอกสารฉบับนี้มุ่งปรับเปลี่ยนงานธรรมทูต หรือวิธีการเผยแพร่ศาสนาของธรรมฑูต โดยเน้นที่การเสวนา (Dialogue) และการปรับคริสต์ศาสนาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation) นั่นหมายถึง การเปลี่ยนวิธีคิดจากการมีปมเรื่องทางศาสนา (Triumphalism) ว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่เที่ยงแท้แต่เพียงศาสนาเดียว และแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ของลัทธิแจนเซนนิสต์ มาสู่วิธีคิดในการทำงานว่า ศาสนาคริสต์ต้องเรียนรู้คุณค่าและความจริงในศาสนาอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคาทอลิกในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นคนนอกศาสนาที่เป็นคนดีหรือศาสนิกชนที่ดีก็สามารถเอาตัวรอดไปสวรรค์ได้ งานเผยแพร่ศาสนาของธรรมทูตในทัศนะของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จึงมีความหมายใหม่เป็นการแพร่ธรรมทำให้คนอื่นเป็นคนดี โดยไม่มุ่งเป้าหมายเข้ารีตล้างบาปเป็นคาทอลิก (บิล ฮีบสช์. 2547 : 103 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 18, 241-242)

3. คำแถลง 3 ฉบับ คำแถลงเป็นการกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งบางทีอาจมีความขัดแย้ง และต้องพัฒนาต่อไปให้เป็นข้อความเชื่อ (Dogma) ได้แก่

3.1 คำแถลงเรื่องการอบรมตามหลักพระคริสตธรรม (Gravissimum Educationis)

เอกสารนี้ชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของการศึกษาตามแนวทางของคาทอลิก โดยจะต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้ คือ ความหมายของสิทธิสากลที่จะได้รับจากการศึกษา การศึกษาแบบคริสต์ ผู้ให้แนวคิดด้านการศึกษา ตัวช่วยต่างๆ ของการศึกษาแบบคริสต์ ความสำคัญของโรงเรียน สิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครอง การอบรมด้านศาสนาและจริยธรรมในโรงเรียนทุกแห่ง โรงเรียนคาทอลิก ประเภทต่างๆ ของโรงเรียนคาทอลิก วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยคาทอลิก การส่งเสริมความร่วมมือในด้านวิชาการ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 104)

3.2 คำแถลงเรื่องความสัมพันธ์ของพระศาสนจักรกับบรรดาศาสนาที่มิใช่คริสต์ศาสนา (Nostra Aetate)

เอกสารฉบับนี้ยืนยันว่าสัจธรรมนั้นสามารถมีอยู่นอกพระศาสนจักรได้ และควรได้รับการเคารพในทุกแห่งที่มีการค้นพบ ระบุเป็นพิเศษถึงศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนายูดาย โดยพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องสนับสนุนให้มีการเสวนาและเปิดตัวเอง

ออกรับสิ่งดีๆ จากศาสนาเหล่านี้ นอกจากนี้เอกสารยังประณามการเบียดเบียนและรังเกียจเชื้อชาติยิวทุกรูปแบบ (บิล ฮึบสช์. 2547 : 104-105)

3.3 คำแถลงเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา (Dignitatis Humanac)

เอกสารฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นเอกสารที่สร้างความขัดแย้งมากที่สุดของสภาสังคายนาครั้งที่ 2 เนื่องจากระบุว่าพระศาสนจักรไม่สามารถบังคับใครมาเป็นคาทอลิก เพราะมนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคล นอกจากนี้เอกสารยังประกาศยืนยันถึงเสรีภาพของศาสนาทุกศาสนาในการปฏิบัติศาสนกิจรูปแบบต่างๆ และในทุกหนทุกแห่งได้ (บิล ฮึบสช์. 2547 : 105)

จากการปฏิรูปคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้นำมาสู่การปรับแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ของลัทธิล่าอาณานิคมมาสู่รัฐวาติกัน ในฐานะที่เป็นรัฐอิสระทางศาสนา และมีพลเมืองของรัฐอันประกอบด้วยประชากรสงฆ์ที่อยู่ในกรุงวาติกัน รวมถึงพระคาร์ดินัล ซึ่งมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของพระสันตะปาปา ทำงานอยู่ในประเทศต่างๆ โดยพระคาร์ดินัลในแต่ละประเทศจะถือพาสปอร์ต 2 สัญชาติ คือ สัญชาติวาติกันและสัญชาติที่พำนักอาศัยอยู่ ดังนั้นความเป็นพลเมืองของวาติกัน จึงมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ความเป็นพลเมืองทางศาสนา ซึ่งหมายถึงผู้นับถือศาสนาคาทอลิกทั่วโลก และพลเมืองของรัฐวาติกัน ซึ่งได้แก่ คณะสงฆ์และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในสันตะสำนักประมาณ 1,000 คน รวมถึงพระคาร์ดินัลในประเทศต่างๆ โดยมีพระสันตะปาปาเป็นประมุขของรัฐ และผู้นำศาสนาคาทอลิกในเวลาเดียวกัน (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89-90 ; เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551)

แนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เริ่มต้นจากการปฏิเสธแนวคิดที่ว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ตามที่ระบุไว้ในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรวรรคที่ 15 ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 214)

“บรรดาผู้ที่ไม่ได้รู้จักข่าวดีเรื่องพระคริสต์เจ้าหรือพระศาสนจักรของพระองค์ ไม่ใช่เพราะความผิดของตน แต่ยังมุ่งหาพระเป็นเจ้าด้วยความจริงใจ พยายามทำดีตามน้ำพระทัย ปฏิบัติตามเสียงมโนธรรมบอกโดยมีพระหรรษทาน (Grace) ช่วยอุดหนุนอยู่ เขาเหล่านี้ก็จะได้รับความรอดด้วยพระญาณสอดส่อง (Providence) ไม่เว้นที่จะประทานความช่วยเหลือที่จำเป็นสำหรับเอาตัวรอดให้แก่ผู้ที่ไม่ได้ลุถึงความรู้แจ่มแจ้งถึงพระเจ้า มิใช่เพราะความผิดของตน ถึงกระนั้นก็ยังพยายามดำเนินชีวิตที่ดีงาม และทั้งนี้ย่อมสำเร็จไปไม่ได้ หากไม่มีพระหรรษทานช่วยเหลือสิ่งที่ดีงาม และความจริงที่มีอยู่ พระศาสนจักรถือว่าเป็นการเตรียมพระวรสารของพระองค์ผู้ส่องสว่างมนุษย์ทั้งหลายได้ประทานสิ่งเหล่านี้มาก็เพื่อให้เขาได้รับชีวิตในที่สุดนั่นเอง...”

แนวคิดดังกล่าวของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ตั้งอยู่บนฐานคิดของประวัติศาสตร์แห่งความรอด อันเป็นการมองประวัติศาสตร์แบบชาวคริสต์ที่ว่าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาตินั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากพระเจ้า และมีจุดหมายปลายทางก็คือพระเจ้าเช่นกัน ดังนั้นประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

แห่งความรอด คือ ประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนไปสู่ความหลุดพ้นที่สมบูรณ์ในพระเจ้า คือ ไม่มีผู้ใดหรือคนกลุ่มใดอยู่นอกประวัติศาสตร์นี้เลย เมื่อมนุษย์ทุกคนมีเป้าหมายสุดท้ายเป็นจุดเดียวกัน แต่ไม่ใช่ทุกคนจะรู้จักคำสอนของพระเยซู อย่างไรก็ดีผู้ที่ไม่รู้จักก็สามารถมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายดังกล่าวได้เหมือนกัน โดยอาศัยพลังผลักดันที่เรียกว่าพระหรรษทาน ซึ่งการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ถือว่ามีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน แต่แสดงออกมาในรูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 215-217)

นอกจากนั้นสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ยังได้ปฏิเสธว่าสัจธรรมมิใช่ดำรงอยู่แต่เฉพาะในพระศาสนจักรเท่านั้น ความเชื่อในอดีตของพระศาสนจักรนั้นถือว่ามีพระเจ้าของคาทอลิกเท่านั้นที่เที่ยงแท้แน่นอนตามตัวอักษร หมายความว่า การสังคายนาพยายามยอมรับสัจธรรมที่ดำรงอยู่ในศาสนาต่างๆ ซึ่งแต่เดิมก็คือศาสนาพื้นเมืองในสายตาของลัทธิล่าอาณานิคม ดังคำสอนในคำแถลงเรื่องความสัมพันธ์ของพระศาสนจักรกับบรรดาศาสนาที่มิใช่คริสต์ศาสนาที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 96)

“พระศาสนจักรคาทอลิกไม่ได้ปฏิเสธสิ่งใดที่จริงและศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเหล่านี้ พระศาสนจักรพิจารณาด้วยความเคารพอย่างจริงใจ ซึ่งวิธีปฏิบัติและวิถีชีวิต ตลอดจนกฎและหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ถึงแม้จะผิดไปจากที่ตนเองถือและสอนหลายประการ แต่บ่อยครั้งก็นำแสงสว่างจากองค์ผู้เป็นสัจธรรมมาสู่มนุษย์ อย่างไรก็ตามพระศาสนจักรประกาศและยึดมั่นที่จะประกาศองค์พระคริสต์ ซึ่งเป็นหนทาง ความจริง และชีวิต ในพระองค์นั้นมนุษย์จะต้องพบชีวิตทางศาสนาอย่างเต็มเปี่ยมในพระองค์นั้น พระเป็นเจ้าได้รับทุกสิ่งกลับมาคืนดีกับพระองค์

ฉะนั้นพระศาสนจักรจึงขอเตือนลูกๆ ให้รับรู้ ปกป้อง และทำให้คุณค่าทางจิตทางศีลธรรมและทางสังคม และวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในตัวคนต่างศาสนาเหล่านี้ ให้ลูกๆ ทำเช่นนี้โดยการเสวนาร่วมมือกับผู้นับถือศาสนาอื่น ด้วยความฉลาดรอบคอบและความรัก และโดยแสดงความเชื่อและดำเนินชีวิตแบบคริสตชน”

การปฏิเสธแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” และการผูกขาดสัจธรรมไว้ในคาทอลิกได้นำมาสู่ความหมายของพลเมืองทางศาสนาของรัฐวาติกัน ซึ่งก็คือชุมชนพระศาสนจักรดังคำกล่าวในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 223)

“ในบรรดาประชาชาติทั้งหลายในโลก จะมีก็แต่ประชากรของพระเป็นเจ้าแต่หนึ่งเดียว ประชากรนี้มีพลเมืองจากทุกชาติ มีลักษณะเป็นอาณาจักรก็จริง แต่เป็นอาณาจักรสวรรค์มากกว่าของโลกนี้ สัตบุรุษทุกคนแม้จะกระจัดกระจายทั่วไปในโลก ก็ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในพระจิตเจ้า..สากลภาพอันเป็นลักษณะพิเศษ ซึ่งประดับประชากรของพระเป็นเจ้านี้ เป็นพระคุณจากพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้พระศาสนจักรจึงพยายามอยู่เสมอที่จะรวบรวมมนุษยชาติและสมบัติทั้งหลายของมนุษยชาติให้เข้ามาอยู่ในการปกครองของพระคริสตเจ้าผู้ทรงเป็นประมุข จะได้เป็น

อันเดียวกัน อาศัยพระจิตเจ้านั่นเอง... มนุษย์ทุกคนได้รับเรียกให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชากรของพระเจ้าอันมีเอกภาพสากลเป็นเครื่องหมายแสดง และก่อให้เกิดสันติภาพสากลอันแท้จริง เอกภาพสากลอันนี้แผ่คลุมไปจนถึงมวลมนุษย์ ซึ่งรวมกันในขั้นต่างๆ กัน คือ ผู้ที่มีความเชื่อคาทอลิก ผู้อื่นที่เชื่อในพระคริสตเจ้าและมนุษยชาติทั้งสิ้นอีกด้วย เพราะว่าทุกคนล้วนได้รับเรียกเข้ามารับความรอด อาศัยพระหรรษทานของพระเป็นเจ้านั่นเอง"

พระศาสนจักรในฐานะชุมชนของผู้ได้รับศีลล้างบาป ถึงแม้จะได้ชื่อว่าเป็นประชากรของพระเจ้า คือ เป็นพลเมืองทางศาสนา แต่สถานการณ์ของพระศาสนจักรที่เป็นจริงก็ยังไม่ใช่อาณาจักรของพระเจ้า ซึ่งเป็นสังคมในอุดมคติของชาวคริสต์ เนื่องจากประชากรของพระเจ้าเหล่านี้ก็ยังประกอบไปด้วยทั้งคนดีและคนที่มีบาป ซึ่งรอการชำระให้บริสุทธิ์ต่อไป ดังกล่าวในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรข้อที่ 8 ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 222)

"ในขณะที่พระคริสต์ผู้ทรงศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์ปราศจากข้อด่างพร้อย ไม่เคยทำบาปเลย เสด็จมาชดเชยความผิดของมนุษย์นั้น พระศาสนจักรซึ่งโอบเอาคนบาปไว้ในอ้อมอกจึงเป็นพระศาสนจักรศักดิ์สิทธิ์ และขณะเดียวกันยังต้องรับการชำระให้บริสุทธิ์อยู่เสมอและจำต้องเดินไปตามทางแห่งการใช้โทษบาป และรื้อฟื้นจิตตารมณ์ของตนอยู่ตลอดเวลา"

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า บทบาทของพระศาสนจักรคาทอลิกหรือรัฐวาติกันในปัจจุบันจึงไม่ใช่การเผยแพร่ศาสนาให้คนเข้ารีต หรือรับศีลล้างบาปเป็นสมาชิกของพระศาสนจักรเป็นสำคัญ แต่ภารกิจก็คือ การเป็นพยานของความเชื่อในสัจธรรมที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงปฏิบัติและสั่งสอน เพื่อนำสังคมมนุษยชาติไปถึงความหลุดพ้น ดังนั้นการดำเนินชีวิตคริสตชนเพื่อเป็นชุมชนตัวอย่างของพระเยซู และการเสวนาจึงถือว่าเป็นการแพร่ธรรมสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้จากคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรในโลกสมัยนี้ (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 233-234)

"...เพื่อที่จะเป็นองค์พยานประกาศพระคริสตเจ้าอย่างได้ผลดี คริสตชนต้องรวมเข้ากับคนเหล่านี้ โดยให้ความเคารพยกย่องและรักเขา ถือว่าตนเป็นสมาชิกในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ด้วย มีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการติดต่อคบค้าและธุระการงานในชีวิตมนุษย์ ต้องสนิทคุ้นเคยกับประเพณีนิยมของชาติและศาสนาของเขา ต้องรู้จักค้นพบพืชพันธุ์ของพระคริสตเจ้าที่ซ่อนอยู่ในประเพณีนิยมเหล่านั้น ด้วยความชื่นชมและเคารพ ในขณะเดียวกันต้องเอาใจใส่เฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชาติต่างๆ และดำเนินการอย่าให้มนุษย์ในสมัยของเราหลงวิทยาศาสตร์ และวิชาการของโลกปัจจุบันจนเกินไป หันเหไปจากเรื่องพระเป็นเจ้า เสียตรงกันข้ามควรพยายามให้เขาเกิดมีความปรารถนาร้อนรนขึ้น ที่จะรับรู้ความจริงและความรักที่พระเป็นเจ้าทรงเผยให้เราทราบ พระคริสตเจ้าเองทรงหยั่งดูจิตใจของมนุษย์ และทรงนำเขามาถึง

ความสว่างของพระเป็นเจ้า โดยตรัสสนทนากับเขาฉันท์เพื่อนมนุษย์จริงๆ ในทำนองเดียวกัน ศิษย์ของพระองค์ซึ่งดื่มด่ำด้วยพระจิต รู้จักมนุษย์ที่ตนดำรงอยู่ด้วยกัน และสนทนาสังสรรค์กับเขาเพื่อเขาจะได้รู้ในการสนทนาอย่างจริงใจและอดทนด้วยว่า พระเป็นเจ้าทรงมีพระทัยดี ประทานความมั่งคั่งร่ำรวย (ในคุณค่า) แก่ชนชาติต่างๆ บ้าง ในขณะเดียวกันก็พยายามเชื่อมโยงความหมายของสิ่งดีงามเหล่านั้นเข้ากับพระวรสาร ช่วยปลดปล่อยและนำให้อยู่ใต้อำนาจของพระคริสต์"

การจัดตั้งชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ซึ่งได้มีการปรับแนวคิดในระดับโลกแล้ว เราก็จะพบว่าในกรณีของประเทศไทยชุมชมอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลได้นำแนวคิดของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในการจัดตั้งชมรมในลักษณะองค์กรประชาสังคมทางศาสนา การจัดตั้งชมรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคำสอนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ใน 3 เรื่องที่สำคัญ คือ

1. การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)
2. การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)
3. การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)

แนวคิด Incarnation ถ้าตีความตามแนวคิด "ภาษาคน และภาษาธรรม" ของท่านพุทธทาสภิกขุอาจกล่าวได้ว่าในการตีความตามภาษาคนนั้น Incarnation หมายถึงการที่พระเป็นเจ้าทรงรับเอากายมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งในที่นี้หมายถึงพระเยซู (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 200) แต่ถ้าตีความตามภาษาธรรม ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับการตีความสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 อาจหมายถึง การที่ชาวคริสต์และพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขและมีชีวิตร่วมกับคนอื่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงพวกที่ไม่นับถือศาสนาเดียวกับตน ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องไม่ทำตัวแปลกแยกกับโลกปัจจุบัน พระศาสนจักรในแต่ละท้องถิ่นจะต้องไม่ทำตัวเป็นศาสนาของชาติอื่น รวมถึงชาวคริสต์ที่อยู่ในชุมชนของแต่ละท้องถิ่นจะต้องไม่เป็นคนนอกวัฒนธรรม (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 232) แนวคิด Incarnation ของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ปรากฏให้เห็นจากข้อความบางตอนจากกฤษฎีกาว่าด้วยเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 231)

"พระศาสนจักรต้องแทรกซึมเข้าไปในหมู่มนุษย์ทุกหมู่เหล่านี้ โดยเคลื่อนไหวแบบเดียวกับที่พระคริสตเจ้าเอง เมื่อเสด็จมาเกิดเป็นมนุษย์ทรงนำตัวมาผูกพันกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งพระองค์เสด็จมาอยู่ด้วย"

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การประยุกต์แนวคิด Incarnation สู่ภาคปฏิบัติที่เด่นชัดในสังคมไทยได้ปรากฏออกมาเป็นบทบาททางสังคมที่ขยายตัวขึ้นในรูปของงานพัฒนา ดังนี้

การจัดตั้งคณะกรรมการ (Commission) เพื่อให้คริสต์ศาสนิกชนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานของพระศาสนจักร เช่น สื่อมวลชนคาทอลิก สภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (Catholic Council of Thailand for Development : CCTD) และกรรมการยุติธรรมและสันติ เป็นต้น อย่างไรก็ดีคณะกรรมการแต่ละชุดก็จะมีพระสังฆราช (Bishop) เป็นประธาน ตัวอย่างเช่น

สภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการชุดแรกภายใต้สังกัดของสภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทย เพื่อทำงานพัฒนาสังคม เพราะแต่เดิมตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา พระศาสนจักรคาทอลิกก็มีงานด้านสังคมในรูปแบบของการสงเคราะห์และบรรเทาทุกข์แก่คนยากจน ตลอดจนถึงผู้ประสบภัย โดยได้รับทุนจากองค์กรสงเคราะห์คาทอลิก (Catholic Relief Service : CRS) ซึ่งสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่ชนะสงครามได้จัดตั้งองค์กร CRS ขึ้นมา เพื่อให้การสงเคราะห์ประเทศต่างๆ จากสงครามโลกครั้งที่ 2

แต่หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 สภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทยมีการจัดตั้งหน่วยงานพัฒนาสังคมตามธรรมนูญของการสังคายนาเรื่องพระศาสนจักรในโลกสมัยใหม่ โดยใช้ชื่อในครั้งแรกว่า คณะกรรมการสงเคราะห์และพัฒนา ดังนั้นบทบาททางสังคมของพระศาสนจักรในประเทศไทยเปลี่ยนรูปแบบการสงเคราะห์เป็นการพัฒนา ซึ่งหมายถึง การอบรมและรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ คณะกรรมการชุดนี้มีผู้นำฆราวาส คือ นายแพทย์ชวลิต จิตรานุเคราะห์ (พ.ศ. 1967 - 1968) เป็นประธานในระยะแรก ต่อมานายแพทย์ชวลิตได้ขอลาออกจากประธาน เนื่องจากเห็นว่าการทำงานโดยการนำของฆราวาสยังไม่เหมาะสมต่อการทำงานให้สะดวกราบรื่น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2513 คุณพ่อบุญเลื่อน หมั้นทรัพย์ ซึ่งต่อมาเป็นพระสังฆราชของสังฆมณฑลอุบลราชธานีได้เข้ามารับหน้าที่เป็นเลขาธิการสภาคาทอลิก แทนนายแพทย์ชวลิต คุณพ่อบุญเลื่อนได้นำแนวคิดของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แนวคิดที่คุณพ่อบุญเลื่อนนำมาใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในสมณสาสน์ของพระสันตะปาปาปอลที่ 6 เรื่องการพัฒนาประชาชาติ (Populalum Progressio) อันเป็นเอกสารขยายรายละเอียดของธรรมนูญวาติกันครั้งที่ 2 เรื่องพระศาสนจักรในโลกสมัยใหม่ (Gaudium of Spes) คุณพ่อบุญเลื่อนได้เน้นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นฐานในการทำงาน และมีเป้าหมายเพื่อการมุ่งสู่การพัฒนาคนในทุกมิติ (Total Human Development) ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อหน่วยงานพัฒนาสังคมของคาทอลิกจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการสงเคราะห์และพัฒนามาเป็นศูนย์สังคมพัฒนา นอกจากนี้คุณพ่อบุญเลื่อนและคุณพ่อบอนแนงต์ยังได้นำแนวคิดการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์คาทอลิกที่เรียกว่า PISA (Priests' Institute for Social Action) ก่อให้เกิดรูปธรรมในการพัฒนาชุมชนที่เป็นคุณูปการของคาทอลิกที่มีต่อสังคมไทยก็คือ การทำงานในรูปของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นองค์กรที่มุ่งให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน

ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นนิติบุคคลที่ไม่ได้สังกัดในสภาพระสังฆราชอีกต่อไป

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยกำลังเบ่งบาน ประกอบกับได้เกิดการรวมตัวของพระสังฆราชในเอเชีย ในปี พ.ศ. 2518 ที่เรียกว่า สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย (The Federation of Asian Bishop' Conferences : FABC) สหพันธ์ได้นำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Structural Analysis) มาใช้ในพระศาสนจักรคาทอลิกในเอเชีย ดังนั้นศูนย์สังคมพัฒนาจึงได้ใช้แนวคิดดังกล่าว และขยายการพัฒนาสังคมของคาทอลิกไทย โดยการจัดตั้งเป็นสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยองค์กรสมาชิกต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะนักบวชชาย-หญิง

การพัฒนาโดยสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ได้จัดตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา เพื่อทำงานด้านพัฒนาเฉพาะ และมีสำนักงานบริหารและประสานงานที่เรียกว่า "ส่วนกลาง" และได้เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนให้แพร่หลายในวงการพัฒนา โดยมีนโยบายปลุกจิตสำนึกเป็นหลักในการทำงาน และใช้การวิเคราะห์โครงสร้างสังคม เป็นเครื่องมือในการปลุกจิตสำนึก อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองในภูมิภาคเอเชีย ทำให้สภาคาทอลิกฯ เพื่อการพัฒนาหันมาใช้วิธีวิเคราะห์สังคม (Social Analysis) โดยเน้นการขัดเกลาจิตใจและการใช้ความรักมากกว่า (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 27)

กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การจัดสัมมนาเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาให้พระสงฆ์ (PRISA) จัดอบรมผู้นำชาวบ้านในด้านงานโครงการ ทำให้เกิดโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคมมากมาย และระยะนี้เกิดปัญหาผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีน และศูนย์สังคมพัฒนาหลายแห่งต้องรับภาระร่วมกับสำนักงานส่วนกลาง พร้อมกับเกิดโครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดนเป็นการเร่งด่วนด้วย (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 27)

ปี พ.ศ. 2525 - 2527 เป็นช่วงที่สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธโดยตรง เช่น องค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) และเริ่มงานพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอย่างจริงจัง โดยได้มองเห็นพลังสร้างสรรค์ของประชาชน ซึ่งเป็นศักยภาพในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองและให้ศูนย์สังคมพัฒนาเขตมิสซังต่างๆ มีอิสระในการทำงานพัฒนาได้อย่างเต็มที่ (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 27-28)

นอกจากนี้จากจุดเริ่มของการทำงานพัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ แล้ว ผลของการสังคายนาวาติกันที่ 2 ยังก็ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของคณะกรรมการของสภาพระสังฆราชคาทอลิกในประเทศไทยที่ทำงานสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการส่งเสริมชีวิตครอบครัว คณะกรรมการเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี

คณะกรรมการกลุ่มชาติพันธุ์ คณะกรรมการสุขภาพอนามัย คณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยและลี้ภัย (โคเออร์) (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550 ; บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. 2543 : 14, 21, 23)

อย่างไรก็ดีการขยายบทบาททางด้านสังคมของคาทอลิกในประเทศไทยตามแนวคิดของสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ก็มีข้อจำกัด อันเนื่องมาจากการต่อต้านของกลุ่มอนุรักษ์นิยมภายในพระศาสนจักรคาทอลิกไทยเอง กล่าวคือหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาที่ร่วมชุมนุมต่อต้านเผด็จการถูกจับกุมขังคุก โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ พระสังฆราชบุญเลื่อนในฐานะที่เป็นประธานกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม ลงชื่อร่วมกับกรรมการกลุ่ม เช่น อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ทำหนังสือต่อรัฐบาลให้ปล่อยนักศึกษาที่ถูกคุมขัง การกระทำดังกล่าวของพระสังฆราชบุญเลื่อนได้ก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม เช่น พระอัครสังฆราชมีชัย กิจบุญชู แห่งอัครสังฆมณฑลกรุงเทพว่านำพระศาสนจักรคาทอลิกเข้าไปยุ่งกับการเมือง นอกจากนี้ท่านมีชัยยังได้สนับสนุนให้สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นฆราวาสเปิดอภิปรายซักฟอกการกระทำของพระสังฆราชบุญเลื่อน ฐานคิดของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในเรื่องนี้เกิดจากความกลัวเรื่องการเบียดเบียนศาสนาจากผู้มีอำนาจทางการเมือง และมีแรงผลักดันจากฆราวาสคาทอลิก ที่คาทอลิกบางคนที่มีธุรกิจที่ดินร่วมกับรัฐมนตรีและรัฐบาลสมัยนั้นด้วย (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550)

อย่างไรก็ดีกระแสต่อต้านการพัฒนาของกลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ไม่สามารถยุติบทบาททางสังคมของคาทอลิกไทยได้ เนื่องจากพระสังฆราชบุญเลื่อนได้ตอบโต้กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้ว่า (บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550)

“ผมไม่ได้ทำในนามของพระสังฆราช แต่ผมทำในนามของคนที่เป็นสงฆ์คาทอลิก และผมก็มีสิทธิ์เพราะว่าผมเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง”

วาทกรรมตอบโต้ของพระสังฆราชบุญเลื่อนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงผลผลิตของกระบวนการสร้างความเป็นไทยในหมู่พระสงฆ์คาทอลิก ถึงแม้จะเป็นกระบวนการที่ยังไม่จบสมบูรณ์ในปัจจุบัน การอ้างความเป็นพลเมืองไทยของพระสังฆราชบุญเลื่อน เพื่อทำงานพัฒนาสังคมในสังคมไทย สอดคล้องกับแนวคิดการปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จึงมีผลให้การทำงานพัฒนาสังคมของคาทอลิกสามารถดำเนินเข้ามาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)

คาทอลิกที่เข้ามาในประเทศไทยในอดีตนั้นถูกนิยามว่าเป็นศาสนาฝรั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ไทยเกิดพิพาทกับฝรั่งเศส ในกรณี ร.ศ.112 การเป็นศาสนาฝรั่งของคาทอลิกก็ถูกนิยามให้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส (เบอร์นาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550 ; บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550) ดังนั้นเมื่อแนวคิดของพระศาสนจักรหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เปิดพื้นที่ให้คาทอลิกมีลักษณะเป็นศาสนาพื้นเมือง คาทอลิกในประเทศไทย จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาสร้างกระบวนการทำคาทอลิกเป็นศาสนาของคนไทยโดยมีรูปแบบที่สำคัญเกิดขึ้น 2 ประการ คือ

1. การปรับตัวบุคลากรทางศาสนาให้เป็นคนไทย หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระศาสนจักรคาทอลิกไทยได้พยายามปรับบุคลากรของคาทอลิกให้เป็นคนไทยที่สำคัญก็คือพระสังฆราชประจำสังฆมณฑลและคุณพ่อ

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาองค์กรคาทอลิกในประเทศไทย โดยจัดตั้งสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย หรือสภาประมุขคุณพ่อโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย แต่สภาพระสังฆราชฯ ในช่วงแรกนั้นยังประกอบด้วยพระสังฆราชที่เป็นธรรมฑูตเป็นหลัก การปรับสังฆราชให้เป็นคนไทยจากเดิมที่ตำแหน่งพระสังฆราชเป็นของธรรมฑูตชาวต่างชาติ เช่น ฝรั่งเศส หรืออิตาลี เป็นต้น มาเป็นพระสังฆราชไทยนั้นเกิดขึ้นหลังจากการประชุม พระสังฆราชในเอเชียในปี พ.ศ. 2511 การประชุมดังกล่าวมีข้อเสนอให้แต่งตั้งพระสังฆราชเป็นคนพื้นเมือง ดังนั้นในเวลาต่อมาพระศาสนจักรคาทอลิกไทยจึงได้ปรับเปลี่ยนจากพระสังฆราชที่เป็นชาวต่างประเทศมาเป็นพระสังฆราชคนไทยโดยตรง โดยพระสังฆราชชาวต่างประเทศได้ขอลาออกจากหน้าที่ หลังจากนั้นก็จะนำเสนอคุณพ่อไทยขึ้นมารับผิดชอบแทนการปรับเปลี่ยนพระสังฆราชเป็นคนไทยตามแนวคิดของสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ในประเทศไทย เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากปัญหาสงครามอินโดจีน กล่าวคือ ในช่วงสงครามอินโดจีนหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 นั้น เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีแนวคิดอเทวนิยมได้รับชัยชนะเข้ายึดครองประเทศเวียดนามใต้ เขมร และลาวได้แล้ว ผลจากการยึดครองของพรรคคอมมิวนิสต์ก็คือการขับไล่ธรรมฑูตออกนอกประเทศ จนทำให้ประเทศเหล่านั้นไม่มีธรรมฑูตต่างชาติเหลืออยู่ในประเทศเลย ซึ่งมีผลกระทบต่องานของพระศาสนจักรมาก พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย ก็คาดว่าประเทศไทยจะต้องประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับปัญหาในแถบประเทศอินโดจีนดังกล่าว และเพื่อไม่ให้เกิดปัญหากระทบต่องานพระศาสนจักรเช่นประเทศดังกล่าว สภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทย ซึ่งมีนโยบายปรับเปลี่ยนพระสังฆราชต่างชาติให้เป็นคนไทย (เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2550) การปรับเปลี่ยนสังฆราชเป็นคนไทยปรากฏตามข้อมูลดังต่อไปนี้ (ธีรพล กอบวิทยากุล. ม.ป.ป. : 141-152)

พระคาร์ดินัล ไมเคิล มีชัย กิจบุญชู เป็นพระอัครสังฆราชแห่งกรุงเทพ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2516

พระสังฆราช โรเบิร์ต รัตน์ บำรุงตระกูล เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลเชียงใหม่ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2518

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

พระสังฆราช ยอร์ช ยอด พิมพิสาร เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลอุดรธานี วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2518

พระสังฆราช ยอแซฟ เอก ทับปิง เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลราชบุรี วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518

พระสังฆราช ยอแซฟ บรรจง อารีพรรค เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลนครสวรรค์ วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2519

พระสังฆราช มีคาแอล บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลอุบลราชธานี วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2519

พระสังฆราช ยออากิม พเยาว์ มณีทรัพย์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลนครราชสีมา วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2520

พระสังฆราช ลอเรนซ์ คายน์ แสนพลอ่อน เป็นพระสังฆราชแห่งอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2523

พระสังฆราชยอห์น บอสโก มนัส จวบสมัย เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลราชบุรี วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2528

พระสังฆราช ยอแซฟ สังวาล ศุระศรางค์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลเชียงใหม่ วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2530

พระสังฆราช ไมเกิล ประพนธ์ ชัยเจริญ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2531

2. การสร้างคุณพ่อพื้นเมืองในประเทศไทย ตามข้อเท็จจริงนั้นความพยายามที่จะทำให้คนไทยบวชเป็นคุณพ่อนั้นถือเป็นภารกิจหลัก (Mission) ของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสที่เป็นผู้รับผิดชอบในการมาทำงานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระนารายณ์มหาราช แต่การตั้งสามเณราลัยเพื่อผลิตพระสงฆ์พื้นเมืองนั้นไม่สามารถตั้งมั่นคงได้ เนื่องจากตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ฯ คณะมิสซังต่างประเทศฯ ได้ขอตั้งสามเณราลัยที่ลพบุรี ต่อมาเมื่อพระนารายณ์ฯ ถูกทำรัฐประหารสามเณราลัยจึงต้องถูกย้ายไปที่จันทบุรี แต่จันทบุรีก็ยังไม่เหมาะสมเพียงพอ คณะมิสซังต่างประเทศฯ จึงต้องย้ายไปอยู่ที่เวียดนาม และหลังจากนั้นก็ย้ายไปอยู่ที่อินเดีย ในที่สุดสามเณราลัยจึงสามารถตั้งได้อย่างมั่นคงในปีนัง (เบอร์นาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550)

ดังนั้นแต่เดิมนั้นคุณพ่อที่เป็นคนไทยจึงต้องไปศึกษาเล่าเรียนเป็นเวลาหลายปีที่สามเณราลัยในปีนังหรือที่กรุงโรม ในกรณีที่จะเป็นพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังนั้นจึงมีคุณพ่อที่เป็นคนไทยมาทำงานเป็นจำนวนน้อยอยู่ (พรพิสูจน์ สังขรัตน์. สัมภาษณ์. 2550) การทำให้คุณพ่อพื้นเมืองเข้ามารับผิดชอบงานของพระศาสนจักรจำเป็นต้องตั้งสามเณราลัยในประเทศไทย เพื่อให้เกิด

ความพร้อมในการฝึกอบรมให้การศึกษาแก่ผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นพระสงฆ์ ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงตั้งวิทยาลัยแสงธรรมเป็นสามเณราลัยใหญ่แทนการส่งเณรใหญ่ไปศึกษาและบวชพระสงฆ์ที่ปีนังหรือกรุงโรม การทำเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมผู้ที่จะบวชเป็นพระสงฆ์ให้เรียนรู้วัฒนธรรมและเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการผลิตบุคลากรสงฆ์ ซึ่งต้องใช้เวลาหลายปี แต่แทนที่ด้วยการรับสามเณรเล็กจากสังฆมณฑลต่างๆ ภายในประเทศมาเรียนต่อที่วิทยาลัยแสงธรรมแทน

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองในจันทบุรี

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้ภาษาและขนบธรรมเนียม เนื่องจากชาวคาทอลิกจันทบุรีเป็นชาวเวียดนามอพยพ ทำให้ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาเวียดนาม รวมถึงภคินีเวียดนามในอารามในระยะแรกก็ใช้เฉพาะภาษาเวียดนาม และแม้ว่าชาวเวียดนามเหล่านี้จะไม่ได้มีการติดต่อกับเวียดนามนับเป็นศตวรรษ แต่ก็ยังคงรักษาภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้ มีหลักฐานว่าในราว พ.ศ. 2500 ชาวเวียดนามที่สูงอายุยังคงใช้ภาษาเวียดนามอยู่ เป็นสำเนียงเวียดนามใต้ แต่เป็นภาษาเวียดนามเก่าซึ่งในเวียดนามไม่ได้ใช้แล้ว ศัพท์และสำนวนหลายคำได้จากทางไทย นอกจากนั้นศาสนาก็มีส่วนด้วย ดังที่ปรากฏว่าชาวเวียดนามคาทอลิกจะมีหนังสือสอนศาสนาเป็นภาษาเวียดนามหรือภาษาก๊อกนู (Quoc-Ngu) (ผุสดี จันทวิมล. 2541 : 123)

แต่หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 แล้ว ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีก็มีการพยายามปรับเปลี่ยนให้ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในท้องถิ่น เช่น การปรับมาใช้ภาษาพื้นเมือง โดยมีการลดการสวดญวนลงจากอาทิตย์เป็นเดือน และตามเทศกาล จนในปัจจุบันแทบไม่มีการสวดญวนเลย ทำให้วิถีชีวิตก็เกือบจะกลายเป็นไทยไปหมด รวมทั้งเมื่อได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่จันทบุรีแล้วแทบจะไม่มีการติดต่อกับญาติพี่น้องในเวียดนามเลย สิ่งที่พอจะเหลือให้เห็นอยู่บ้างก็คือนามสกุลของนักบวชหรือสัตบุรุษหลายคนของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี เช่น อานามวัฒน์ อานามพงศ์ อานามนารถ เป็นต้น คำว่า “อานาม” นั้น มาจากรากศัพท์ภาษาเวียดนาม “อันนัม” ซึ่ง “อัน” นั้นแปลว่า สันติ ส่วน “นัม” แปลว่า ทางใต้ของจีน การมีชื่อนามสกุลว่าอานาม เช่น อานามนารถ เป็นนามสกุลพระราชทานแก่นายบุ้ย โดยให้มีศักดิ์เป็นหลวงนาราภร อานามนารถ ที่แปลว่า เป็นที่พึ่งของคนเวียดนาม (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550 ; เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551 ; อาภา รุ่งเรืองผล. สัมภาษณ์. 2551)

ในด้านความเป็นสถาบันและการมีพระสงฆ์พื้นเมืองของจันทบุรีนั้น มีการพัฒนามาก่อนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 แต่มีความเข้มข้นมากขึ้นหลังการสังคายนาดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การตั้งสังฆมณฑลจันทบุรี พบว่าในปี พ.ศ. 2470 อธิการใหญ่ของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสเร่งให้พระสังฆราชในดินแดนที่มีการแพร่ธรรมรีบจัดการที่จะเสนอให้มีมิสซังที่จะอยู่ในการปกครองของพระสงฆ์พื้นเมือง ในประเทศไทยนั้นครั้งแรกพระสังฆราชแปร์รอสและพระสังฆราชแกวง

คิดจะเสนอให้ตั้งมิสซังอุบลฯ โคราช (คืออีสานใต้) แต่ไม่มีใครรับรอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2477 จึงได้มีการเริ่มพิจารณาตั้งเทียบสังฆมณฑลจันทบุรี ซึ่งขณะนั้นมีคริสตชน 4,200 คน ในจำนวนพลเมืองทั้งจังหวัด 170,000 คน เวลานั้นคุณพ่อซีมอนพระสงฆ์พื้นเมืองเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ต่อจากคุณพ่อเปริกัลที่ได้สิ้นชีวิตในปี พ.ศ. 2470 มีพระสงฆ์ไทย 6 องค์ ทำงานในเขตนั้น แต่พบว่ามิสซังจันทบุรีจะเล็กเกินไป ดังนั้นจึงต้องเพิ่มมณฑลฉะเชิงเทราและปราจีนบุรีจึงจะเหมาะสม คือ ในเขตสังฆมณฑลก็จะมีคริสตังทั้งหมด 8,804 คน ในจำนวนพลเมือง 584,960 คน มิสซังจันทบุรีมีวัดรวม 15 แห่ง โดยรวมสามเณราลัยและโรงเรียนฝึกหัดครูคำสอนเอาไว้ด้วย (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 327)

ส่วนปัญหาการเลือกพระสังฆราชที่เป็นประมุขของสังฆมณฑลจันทบุรีนั้น ได้มีเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ต้องมีการตัดสินใจอย่างเร่งด่วนคือ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพ ขอให้ประมุขของศาสนาคาทอลิกในประเทศสยามเป็นคนไทย อย่างไรก็ดีสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ความสัมพันธ์กับวาติกันหยุดชะงัก จึงต้องเลื่อนการตัดสินไปจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2487 (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 327)

ดังนั้นสังฆมณฑลจันทบุรีซึ่งแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ได้แยกเป็นสังฆมณฑลใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2487 มีชื่อว่า “มิสซังจันทบุรี” โดยมีพื้นที่ประมาณ 34,000 ตร.กม. รวม 7 จังหวัด ได้แก่ 1) ตราด 2) จันทบุรี 3) ระยอง 4) ชลบุรี 5) ฉะเชิงเทรา 6) นครนายก และ 7) ปราจีนบุรี สำหรับจังหวัดฉะเชิงเทราฝั่งขวาของแม่น้ำบางปะกงเป็นของมิสซังกรุงเทพฯ และที่จังหวัดนครนายก อ.บ้านนาเป็นของมิสซังกรุงเทพฯ (ตั้งแต่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีจังหวัดสระแก้วเพิ่มอีก 1 จังหวัด)

ต่อมาพระคุณเจ้าเรอเน แปร์รอส ได้ทำการอภิเษก คุณพ่อยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ประจำสังฆมณฑลจันทบุรีเป็นพระสังฆราช เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 ทั้งนี้เพราะพระคุณเจ้าเรอเน แปร์รอส ได้เป็นผู้อบรมพระคุณเจ้าแจง เกิดสว่าง ตั้งแต่สมัยเป็นเณรใหญ่ และได้รับศีลบวชเป็นพระสงฆ์จากพระคุณเจ้าเอง ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 พระคุณเจ้าแจง เกิดสว่าง จึงได้กลายเป็นพระสังฆราชไทยองค์แรกของประเทศไทย โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นคนไทยทั้งหมดในสังฆมณฑลจำนวน 16 องค์ (วิกตอร์ ลาเก. 2539 : 285-286)

ส่วนวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี) ก็ได้รับเกียรติเป็นอาสนวิหารในปี พ.ศ. 2487 อาสนวิหาร หมายถึง วัดแม่ที่ก่อให้เกิดวัดใหญ่น้อยที่เป็นวัดลูกเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ อาสนวิหารวัดจันทบุรีเป็นศูนย์กลางให้พี่น้องคริสตชนวัดจันทบุรี แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในที่ต่างๆ เช่น วัดขลุง วัดปากน้ำ วัดท่าใหม่ วัดตราด วัดท่าแฉลบ วัดมะขาม วัดมูซู เป็นต้น (เทียนชัย สมานจิต. 2528 : 49)

จากพัฒนาการในอดีตของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมาเป็นเวลา 300 ปี และวัดโรมันคาทอลิกหลังปัจจุบัน 100 ปี มาจนถึงปัจจุบัน เราพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกสามารถพัฒนาในด้านต่างๆ คือ วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีซึ่งได้พัฒนามาเป็นอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลในปัจจุบัน มีสัตบุรุษประมาณ 8,376 คน และผลิตพระสงฆ์ได้ 56 องค์ ไม่รวมนักบวชชายหญิงอีกจำนวนมาก การบริหารวัดได้แบ่งออกเป็น 8 เขต โดยมีสภาอภิบาลวัดเป็นองค์กรหลักที่ประกอบด้วยคณะสงฆ์ ผู้แทนนักบวชชายหญิง และผู้แทนสัตบุรุษ

การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

ก่อนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปรียบเสมือนเป็นชุมชนปิดที่ห้ามไม่ให้คริสตชนไปปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น คุณพ่อเจ้าวัดจะห้ามไม่ให้คริสตชนไปรำวงตามงานวัดพุทธ หรือแม้แต่การไปชมการแสดงลิเกหรืองิ้วก็อาจถูกคุณพ่อลงโทษ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของวัดกับสังคมภายนอกจึงเป็นเรื่องระหว่างคุณพ่อเจ้าวัดกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ อีกทั้งการแต่งงานระหว่างคาทอลิกกับคนต่างศาสนานั้น คนต่างศาสนาจะถูกบังคับให้มาเรียนคำสอนและล้างบาปก่อนที่จะแต่งงานกันได้ จนบางครั้งมีคำกล่าวว่า “เข้ารีตเอาเมียญวน” (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550)

การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีผลให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดกว้างขึ้นกับสังคมภายนอก เช่น คุณพ่อบุญชู ระงับพิษ ได้เริ่มทำงานด้านศาสนสัมพันธ์ โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าอาวาสของวัดไผ่ล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมวงศ์มุนี ด้วยอัธยาศัยไมตรีจิตที่มีต่อกัน และการเกี่ยวดองทางเครือญาติกับคาทอลิกตระกูลอานามนารถของพระธรรมวงศ์มุนี ได้ก่อให้เกิดผลในทางศาสนสัมพันธ์หลายประการมาจนถึงปัจจุบัน เช่น

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างศาสนา พบว่าทางคุณพ่อบุญชูได้นำคริสตชนไปทอดผ้าป่าที่วัดไผ่ล้อม ในขณะเดียวกันพระธรรมวงศ์มุนีก็ได้บริจาคเงิน เพื่อช่วยสร้างศาลาริมน้ำหน้าวัดโรมันคาทอลิก การลดความขัดแย้งระหว่างศาสนา เช่น ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างหนุ่มสาวที่เป็นคาทอลิกและพุทธ ทางคุณพ่อบุญชูและพระธรรมวงศ์มุนีก็จะมาช่วยกันไม่ให้ความขัดแย้งขยายเป็นความรุนแรงต่อกัน (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550 ; พระธรรมสิทธิมุนี. สัมภาษณ์. 2550)

การแสดงมุทิตาจิตต่อกันในโอกาสต่างๆ เช่น ในโอกาสที่พระธรรมวงศ์มุนีได้รับตำแหน่งฐานันดรศักดิ์ ทางคุณพ่อบุญชูก็จะไปร่วมแสดงความยินดี สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นประเพณีของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมาจนถึงปัจจุบันว่า ในช่วงวันเกิดของพระธรรมวงศ์มุนีจะมีกลุ่มตัวแทนของคริสตชนไปมอบของขวัญเป็นประจำ (พระธรรมสิทธิมุนี. สัมภาษณ์. 2550)

การแต่งงานระหว่างคริสตชนกับคนต่างศาสนาหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายเลือกนับถือศาสนาของตัวเองได้ โดยไม่ถูกบังคับให้ล้างบาปเหมือนในอดีต

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

เช่น จากการสำรวจในงานวิจัยในปี 2550 เรื่องสถานการณ์ร่วมสมัยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี พบว่ามีคาทอลิกแต่งงานกับคนต่างศาสนาถึงร้อยละ 51 และจากการจัดเสวนากลุ่มเฉพาะขององค์กรคาทอลิกในวัดจันทบุรี มีข้อสรุปร่วมกันว่า ถึงแม้การแต่งงานระหว่างคนต่างศาสนาจะทำให้ปริมาณคนล้างบาปลดลง แต่กลับพบว่าคนต่างศาสนาที่หันมาล้างบาปช่วงแต่งงานเป็นคริสตชนที่มีความศรัทธา และกิจกรรมของวัดมากกว่าคนที่เป็นคาทอลิกแต่กำเนิด

ในปัจจุบันงานศาสนสัมพันธ์ได้กลายมาเป็นองค์กรหนึ่งของวัดโรมันคาทอลิก และได้ทำกิจกรรมด้านศาสนสัมพันธ์อย่างเป็นประจำ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือการร่วมสัมมนาระหว่างศาสนา เพื่อนำสิ่งที่ดีแต่ละศาสนามาแบ่งปันให้แก่ศาสนิกชนอื่น (ตันหยง สวัสดิการ. สัมภาษณ์. 2552)

การมีส่วนร่วมของฆราวาสในงานอภิบาลของชุมชนวัด

ในการทำงานด้านศาสนาในฐานะที่คาทอลิกเป็นศาสนาสากลนั้น พระศาสนจักรคาทอลิกจำเป็นต้องอธิบายคำสอนของพระเยซูให้แก่คนในวัฒนธรรมต่างๆ แต่ปัญญาชนชาวคริสต์มีความเชื่อว่าพระเยซูมิได้สร้างระบบปรัชญาไว้เพื่ออธิบายคำสอนโดยตรง ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงต้องอาศัยการตีความ ในสถานการณ์ปัจจุบันของพระศาสนจักรคาทอลิก มีความจำเป็นต้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างๆ นอกประเทศยุโรป ทำให้คำสอนของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เรียกร้องให้คาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ เรียนรู้คุณค่าและความจริงของวัฒนธรรมนั้นหรือศาสนาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์ด้วย เพื่อเป็นคำอธิบายและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ ดังนั้นการเรียนรู้ศาสนาอื่นๆ เช่น พระพุทธศาสนาต้องกระทำไปเพื่อ “Absorb the Good Elements into the Local Christian Culture” (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 243)

คำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีฐานคิดที่สำคัญอยู่ที่การปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสวนา (Dialogue) โดยการเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับตัวเองของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ ดังข้อความในกฤษฎีกาเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 232-234)

“ข้อหนึ่ง การเป็นองค์พยานของคริสตชน การเป็นองค์พยานด้วยการดำรงชีวิตและการเสวนา (Dialogue)

“…เพื่อที่จะเป็นองค์พยานประกาศพระคริสตเจ้าอย่างได้ผลดี คริสตชนต้องรวมเข้ากับคนเหล่านี้ โดยให้ความเคารพยกย่องและรักเขา ถือว่าตนเป็นสมาชิกในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ด้วย มีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการติดต่อคบค้าและธุรการงานในชีวิตมนุษย์ ต้องสนิทคุ้นเคยกับประเพณีนิยมของชาติและศาสนาของเขา ต้องรู้จักค้นพบพืชพันธุ์ของพระคริสตเจ้าที่ซ่อนอยู่ในประเพณีนิยมเหล่านั้นด้วยความชื่นชมและเคารพ ในขณะเดียวกันต้องเอาใจใส่เฝ้าดู

ความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชาติต่างๆ และดำเนินการอย่าให้มนุษย์ในสมัยของเราหลงวิทยาศาสตร์และวิชาการของโลกปัจจุบันจนเกินไป หันเหไปจากเรื่องพระเป็นเจ้าเสียตรงกันข้ามควรพยายามให้เขาเกิดมีความปรารถนาร้อนรนขึ้นที่จะรับรู้ความจริงและความรักที่พระเป็นเจ้าทรงเผยให้เราทราบ พระคริสตเจ้าเองทรงหยั่งดูจิตใจของมนุษย์ และทรงนำเขามาถึงความสว่างของพระเป็นเจ้า ในทำนองเดียวกันศิษย์ของพระองค์ซึ่งดื่มด่ำด้วยพระจิต ต้องรู้จักมนุษย์ที่ตนดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน และสนทนาสังสรรค์กับเขา เพื่อเขาจะได้รู้ในการสนทนากันอย่างจริงใจและอดทนด้วยว่า พระเป็นเจ้าทรงมีพระทัยดี ประทานความมั่งคั่งร่ำรวย (ในคุณค่า) แก่ชนชาติต่างๆ บ้าง ในขณะเดียวกันก็พยายามเชื่อมโยงความหมายของสิ่งที่ดีงามเหล่านั้นเข้ากับพระวรสารช่วยปลดปล่อยและนำให้อยู่ใต้อำนาจของพระคริสต์"

ในการดำเนินนโยบายการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นและการใช้การเสวนาให้ได้ผลในทางปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของการสังคายนาวาติกัน จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินการคือสำนักเลขาธิการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนา (Secretariat for Non-Christian Religion) ขึ้นที่กรุงโรม สำนักเลขาธิการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีที่มีต่อกัน โดยจัดให้มีการพบปะเสวนา รวมถึงสรุปบทเรียนจากการทำงานในประเทศต่างๆ (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 239)

เนื่องจากแนวคิดการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นและการเสวนาเป็นเรื่องใหม่จึงมีความละเอียดอ่อน สำนักเลขาธิการฯ จึงได้ออกวารสารทางศาสนา (Bulletin) ขึ้นมาฉบับหนึ่งเฉพาะที่เกี่ยวข้อง โดยในระยะแรกเอกสารจะส่งให้เฉพาะพระสังฆราชและบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเสวนาเท่านั้น เพื่อให้พระสังฆราชในฐานะผู้มีอำนาจในเขตมิสซังหรือสังฆมณฑล ทำความเข้าใจกับพระสงฆ์ก่อน แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ฆราวาส เพราะเห็นว่าการเปลี่ยนทัศนะของคริสตชนที่มีต่อศาสนาอื่นเป็นเรื่องที่ยาก และต้องทำอย่างระมัดระวังและต้องทำไม่ให้เกิดความสับสน สำนักเลขาธิการฯ ยังเตือนให้ระมัดระวังในการศึกษาศาสนาอื่น และวัฒนธรรมท้องถิ่นจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจริงๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องเข้าใจศาสนาอื่นผิดไปจากที่เขาเชื่อ หรือเพียงเอามาใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือในการปรับตัวอย่างผิวเผิน ซึ่งจะเป็นอันตรายมาก (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 240-242)

วารสารทางศาสนาหรือ Bulletin ในการบริหารของคาทอลิกมิได้มีฐานะเป็นคำสอนทางการของพระศาสนจักรแต่อย่างใด เนื่องจากคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกได้มีลำดับฐานานุกรม (Hierarchy) ที่แตกต่างกันจากสูงไปต่ำ คือ (บิล ฮีบสช์. 2547 : 41-42)

1. สาสน์ประกาศข้อความเชื่อ (Decretal Letter) เป็นเอกสารที่ระบุถึงข้อความเชื่อของพระศาสนจักร (Dogma) ซึ่งมีลำดับความสำคัญสูงสุด

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ธรรมนูญ (Constitution) หมายถึง คำสอนที่เป็นแก่นของศาสนาและมีความสำคัญต่อพระศาสนจักรโดยส่วนรวม

3. สาสน์ตราของพระสันตะปาปา (Papal Bull) เป็นการประกาศที่สำคัญ เช่น การประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2

4. สาสน์ประกาศ (Motu Proprio) เป็นคำสั่งที่ค่อนข้างเป็นส่วนตัวของพระสันตะปาปา มีการเขียนและลงนามด้วยพระองค์เอง

5. สมณสาสน์ (Encyclical) ใช้เพื่อประกาศคำสอนด้านศีลธรรมและด้านสังคมของพระศาสนจักร

6. กฤษฎีกา (Decree) กฤษฎีกาของคริสต์ศาสนาระบุใช้ในกรณีที่กล่าวถึงข้อคำสอนที่มีความสำคัญ แต่เป็นสิ่งที่ยังต้องศึกษาเพิ่มเติม

7. คำแถลง (Declaration) เป็นการกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งบางทีอาจมีความขัดแย้ง

8. เอกสารของพระสันตะปาปาคือคำแนะนำต่างๆ (Instructions) ใช้เพื่ออธิบายขยายความเอกสารอื่นๆ และบอกขั้นตอนที่จะนำไปปฏิบัติ

9. เอกสารของสันตะสำนัก และสมณะผู้ใหญ่ ผู้ดูแลฝ่ายต่างๆ

วัตถุประสงค์และการทำงานของสำนักเลขาธิการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนา ดังที่ปรากฏใน Bulletin ฉบับวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2512 ได้ระบุไว้ดังนี้ (**The Surplus Line Association of California**. 2525 : 76)

“สำนักเลขาธิการฯ ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทใหม่ของคาทอลิกในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ ทุกวันนี้การที่ศาสนจักรคาทอลิก หรือชาวคาทอลิกจะกดขี่ศาสนิกอื่นนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ โดยเฉพาะในประเทศพุทธศาสนา ซึ่งชาวคาทอลิกเป็นชนกลุ่มน้อย อย่างไรก็ดีเรื่องจะเกิดขึ้นได้มีแต่ว่าชาวพุทธซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่จะดำเนินการกดขี่ หรือทำการกวดขันบีบรัดเอากับกิจกรรมของคณะนักเผยแพร่ศาสนาของเราเช่นกับที่ได้เกิดขึ้นแล้วในประเทศลังกา”

“เมื่อเผชิญกับการที่พุทธศาสนาแสดงตัวยืนยันสิทธิขึ้นมาอีกว่าเป็นศาสนาหลักหรือศาสนาประจำชาติของประเทศใดประเทศหนึ่ง ชาวศาสนจักรคาทอลิกย่อมจะไม่เติมต่อความรู้สึกแค้นเคืองหรือเหยียดหยาม ในอดีตกาลถ้าหากว่าคณะเผยแผ่คาทอลิกได้เคยกระทำการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดแนวปฏิบัติของชาวพุทธอย่างรุนแรง ชาวพุทธทั้งหลายก็ได้วิพากษ์วิจารณ์คณะนักเผยแผ่ของคาทอลิกเช่นเดียวกัน แต่มาคราวนี้เราชาวคาทอลิกทั้งหลายแสดงความเคารพนับถือต่อศาสนาทั้งหลายอื่น และเราหวังที่จะได้รับความเคารพนับถือต่อศาสนาทั้งหลายอื่น และเราหวังที่จะได้รับ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ความเคารพนับถือตอบแทนจากศาสนาอื่นด้วย เพราะว่าการเคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นสารัตถะอันจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันฉันมิตรและโดยสันติ"

"ปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการเคารพซึ่งกันและกัน ก็คือความรู้จักกันและกัน ผู้ที่ศรัทธาศาสนาอื่นๆ ในทวีปเอเชียนี้ปฏิเสธไม่ยอมรู้จักพวกเรา โดยจัดพวกเราเข้าในจำพวกนักล่าอาณานิคม นักกดขี่ แล้วก็เป็นที่เกลียดชังของประชาชน อย่างไรก็ดีมีหลายครั้งเหมือนกันที่พวกเราได้เหยียดหยามข้อปฏิบัติและความเชื่อถือของชาวพุทธว่าเป็นของเหลวไหล เป็นพวกถือโชคลางและเป็นความมืดที่ห่อหุ้มอยู่ภายนอก ในสายตาของธรรมฑูตสมัยก่อนศาสนาทั้งหลายที่มิใช่คริสต์ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาเล็ก ศาสนาใหญ่ ศาสนายุคบรรพกาลหรือศาสนามีอารยธรรม แม้แต่ลัทธิขงจื๊อและศาสนาของพระพุทธเจ้าล้วนเป็นลัทธิเชื่อโชคลาง และเป็นลัทธินับถือรูปเคารพทั้งสิ้น แทนที่จะทำอย่างนั้นเราจะต้องจำแนกแยกแยะให้ถูกต้องยุติธรรม.... การที่จะแบ่งแยกได้ถูกต้องจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นอย่างดี..."

"งานเผยแผ่ของพวกเราจะต้องช่วยทำให้พวกเราเป็นที่รู้จักแก่ผู้นับถือพุทธศาสนา การที่จะให้งานนี้สำเร็จได้ในสมัยปัจจุบัน จำต้องมีการปรุงแปลงวิธีการกันใหม่ ทั้งวิธีการแต่งบทสนทนาโต้ตอบ วิธีสอนบทสนทนานั้น และวิธีสื่อสารในทางสังคม"

ในการดำเนินงานของสำนักเลขาธิการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนาจะเน้นความร่วมมือกับพุทธศาสนาตามเจตนารมณ์ของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 คือ (**The Surplus Line Association of California**. 2525 : 78)

1. การร่วมมือในการปลุกจิตสำนึก โดยเน้นไปที่เยาวชน เพื่อต่อต้านอิทธิพลของวัตถุนิยมและปฏิฐานนิยม

2. ความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม เพื่อช่วยกันสร้างชาติและงานด้านสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ยากจน

3. การดึงคุณค่าและหลักการที่ดีของพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคริสตชน โดยถือว่าคริสต์ศาสนาก็มีอัตลักษณ์ในด้านหลักธรรม แต่อาจจะแตกต่างกันตามวัฒนธรรมจากชนชาติที่แตกต่างกัน ดังนั้นศาสนาจักรคาทอลิกจึงควรปรับเอาหลักการดีๆ ของพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อให้สอดคล้องในบริบทของวัฒนธรรมเดียวกัน

3.1 ด้านศาสนธรรม มีความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่คริสตชนสามารถเรียนรู้และปรับใช้ได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับชาติหน้า กฎแห่งกรรม ความเชื่อในด้านการสวดมนต์ และการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้อธิบายพระวรสารของพระเยซู เช่น ทุกข์ ในมุมมองของชาวคริสต์ หมายถึง บาป (Sin) ส่วนการหลุดพ้นจากความทุกข์ ก็คือ การที่พระเยซูเสด็จมาไถ่บาป เป็นต้น

3.2 ด้านศีลธรรม มีหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่เข้ากันได้อย่างดีกับคริสตชน เมื่อนำเอามาไว้ในหลักศีลธรรมของศาสนาคริสต์แล้วก็จะช่วยรักษาประเพณีที่ดีไว้ได้ คือความเมตตากรุณาต่อสัตว์ ความเสียสละ ความรักสันติ ความรักสัจจะ การถือพรหมจรรย์ การบริจาคทาน

3.3 ด้านปฏิบัติธรรม ควรที่จะศึกษาการบำเพ็ญสมาธิภาวนาแบบพุทธมาใช้ในการภาวนาแบบคริสต์ โดยปรับให้เหมาะสมกับคริสตชน เพราะคำสอนเรื่องการภาวนาของคริสต์ศาสนาที่ผ่านมาเป็นการเน้นและใช้รูปแบบของตะวันตกมากเกินไป

เป็นที่น่าสังเกตว่าการนำหลักการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศไทยนั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากการขาดความเข้าใจวัฒนธรรมไทยที่มีมาตั้งแต่การเข้ามาของธรรมทูตต่างประเทศในปี พ.ศ. 2201 ทำให้ธรรมทูตรวมถึงพระสงฆ์และฆราวาสไทยที่ได้รับอิทธิพล กลัวสูญเสียความเชื่อถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยในฐานะที่เห็นว่าเป็นซูแปรติชัง (Superstitution) ถึงแม้ว่าการปรับคริสต์ศาสนาให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยนั้นมีจุดเริ่มมาจากคู่มือธรรมทูตของวาติกันที่พิมพ์แนะนำแก่ธรรมฑูตต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทย ก่อนที่จะมีการสังคายนาวาติกันที่ 2 เป็นเวลาหลายร้อยปี คู่มือธรรมฑูตของวาติกันได้แนะนำให้ธรรมฑูตเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นดังคำกล่าวในเอกสารที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 15-16 ; วิทยาลัยแสงธรรม. 2533 : 260)

“อย่าชักชวนชนชาติเหล่านั้นให้เปลี่ยนขนบธรรมเนียมและความประพฤติของเขาเป็นอันขาด เว้นเสียแต่ว่าจะขัดต่อคำสอนหรือศีลธรรมจริงๆ จะเป็นสิ่งที่น่าบัดซบยิ่ง ที่จะนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของฝรั่งเศส อิตาลี หรือประเทศอื่นๆ ในยุโรปมาใช้กับชาวจีน ท่านอย่านำเอาประเทศของเราไปให้เขา ความเชื่อจะไม่ลบล้าง หรือลดค่าขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศใด เว้นแต่จะเป็นประเพณีที่ไม่ดี แต่ตรงกันข้ามความเชื่อช่วยรักษาและส่งเสริมประเพณีให้ดีสมบูรณ์... เขายิ่งจะเกลียดชังท่าน ถ้าท่านไปทำลายขนบธรรมเนียมที่เขาถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ และนำเอาขนบธรรมเนียมจากต่างประเทศมาแทน ฉะนั้นท่านอย่าเปรียบเทียบธรรมเนียมปฏิบัติของประเทศเหล่านั้น กับธรรมเนียมของประเทศในยุโรป ยิ่งกว่านั้นท่านควรรีบปรับตัวให้เข้ากับธรรมเนียมของเขาเสียเลย”

อย่างไรก็ดีเท่าที่ผ่านมาการนำแนวคิดการปรับคาทอลิกให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 นั้นสามารถดำเนินการได้ในเชิงรูปแบบมากกว่าเนื้อหา คือ

3.1 การเปลี่ยนมาใช้ภาษาท้องถิ่น การใช้ภาษาในศาสนาถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะหลอมศาสนิกชนในศาสนานั้น ดังนั้นหลังสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระศาสนจักรในประเทศไทยจึงได้เปลี่ยนภาษาที่ใช้ในพิธีมิสซาและพิธีกรรมต่างๆ จากภาษาลาตินมาเป็นภาษาไทย รวมถึงการเปลี่ยนทำนองขับร้องเพลงวัดจากแบบเกรกอเรียน มาเป็นทำนองไทย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ความพยายามถอดภาษาของยุโรปมาใช้ภาษาไทยของคาทอลิกกลับถูกต่อต้านจากปัญญาชนชาวพุทธหัวอนุรักษ์ในกรมศาสนาและราชบัณฑิตยสถานที่ได้ประชุมตกลงกัน และให้ทางกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาได้ประกาศห้ามใช้สมณศักดิ์ดังกล่าว แต่ให้บัญญัติใหม่ ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2513 ว่า (จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2526 : 18)

3.1.1 คุณพ่อผู้ดำรงตำแหน่งประมุขแห่งมิสซัง ซึ่งเดิมเรียกว่าสังฆราช ต่อไปให้เรียกว่ามุขนายกมิสซัง

3.1.2 คุณพ่อผู้ช่วยประมุขแห่งมิสซัง เดิมเรียกว่าอุปสังฆราช ต่อไปให้เรียกว่าผู้ช่วยมุขนายกมิสซัง

3.1.3 คุณพ่อผู้ปกครองโบสถ์หรือโรงสวด เดิมเรียกว่าเจ้าอาวาส ต่อไปให้เรียกว่าอธิการโบสถ์

3.1.4 ผู้บวชเป็นคุณพ่อ เดิมเรียกว่าพระสงฆ์ ต่อไปให้เรียกว่า คุณพ่อ

3.1.5 ผู้เตรียมบวชเป็นพระสงฆ์ เดิมเรียกว่าสามเณร ต่อไปให้เรียกว่า เสมินารี

3.1.6 เขตปกครองคาทอลิกหนึ่งๆ เดิมเรียกว่าสังฆมณฑล ต่อไปให้เรียกว่าเขตมิสซัง

การต่อต้านการใช้ภาษาไทยของปัญญาชนชาวพุทธที่มีต่อคาทอลิกเกิดจากจุดยืนแบบอนุรักษ์นิยมอย่างเห็นได้ชัด จากเหตุผลที่ใช้อ้างในการออกประกาศที่ว่า (จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2526 : 18)

“ส่วนคำว่า Archbishop ที่คริสต์ศาสนาบัญญัติใช้ว่า “อัครสังฆราช” นั้นก็ควรยกเลิกไปด้วย เพราะทำให้เห็นว่าวิเศษและสูงส่งกว่า “สมเด็จพระสังฆราช” ของเรา

3.2 การเปลี่ยนศาสนพิธีให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 คาทอลิกในประเทศไทยได้พยายามเปลี่ยนแปลงศาสนพิธีกรรมของยุโรปมาเป็นตามรูปแบบวัฒนธรรมไทย เช่น เราพบว่าในการทำความเคารพในวัดได้เปลี่ยนจากการย่อเข่ามาเป็นการไหว้และการกราบแบบไทยแทน ในขณะเดียวกันก็มีการใช้โต๊ะหมู่บูชาและเครื่องประดับแบบไทยมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการร่วมขบวนแห่เทียนเข้าพรรษา การร่วมพิธีลอยกระทง พิธีสรงน้ำรูปแม่พระหรือพระเยซู พิธีถวายเทียนเข้าพรรษาให้แก่วัดพุทธ พิธีสวมมงคลในงานแต่งงาน พิธีรดน้ำสังข์ในงานแต่งงาน พิธีกองข้าว ประเพณีทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ประเพณีวิ่งควาย ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ พิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์ (สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย. 2543 : 5)

การปรับศาสนพิธีกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยของคาทอลิกในระยะแรกเป็นการปรับอย่างตรงไปตรงมา แต่ขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และวิจารณ์การกระทำของคาทอลิก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

จนในที่สุดทางคาทอลิกต้องยุติการนำศาสนพิธีมาใช้ ตัวอย่างเช่น ในอัครสังฆมณฑลท่าแร่ ในปี พ.ศ. 2515 พยายามนำรูปแบบทอดผ้าป่าสามัคคีมาใช้ในการสร้างวัดโรมันคาทอลิกใหม่ แต่ได้รับการวิจารณ์จาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ปัญญาชนของชาวพุทธอนุรักษ์นิยมในหนังสือพิมพ์สยามรัฐว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทำให้คาทอลิกต้องกลับมาทบทวนเรื่องการนำศาสนพิธีกรรมของไทยมาใช้ (สะอาด ไชยวัณณ์. ม.ป.ป. : 154)

3.3 การปรับศาสนสถานให้เป็นแบบไทย ในอดีตนั้นการสร้างวัดโรมันคาทอลิกนั้นได้ใช้สถาปัตยกรรมแบบยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมแบบโกธิค คือโค้งนั้นหักเป็นรูปแหลมเรียว ทุกส่วนพุ่งขึ้นไปในแนวสูง ประดับด้วยกระจกสี เพดานสูงทำให้รู้สึกโปร่ง ตามซุ้มมีรูปปั้นของบรรดานักบุญ (กาสกองกูเลอตัวส์. ม.ป.ป. ก : 8) แต่หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 การสร้างวัดโรมันคาทอลิกได้เริ่มหันมาใช้สถาปัตยกรรมแบบไทย ตัวอย่างเช่น วัดพระมหาไถ่ที่ซอยร่วมฤดี ถนนวิทยุ กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ดีการใช้สถาปัตยกรรมในวัดโรมันคาทอลิกก็ยังมีการดำเนินการไม่กี่แห่ง เนื่องจากวัดโรมันคาทอลิกได้สร้างในแบบสถาปัตยกรรมโกธิคมาเป็นเวลานานและมีจำนวนมาก ในขณะที่การสร้างวัดขึ้นใหม่มีอยู่น้อย

3.4 กิจกรรมด้านศาสนสัมพันธ์ มีการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างพระสงฆ์คาทอลิกกับพระภิกษุมากขึ้น เช่น การนิมนต์พระภิกษุเข้าร่วมพิธีมิสซา ในขณะที่คริสตังก็ไปร่วมพิธีกรรมกับชาวพุทธในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา แต่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการเสวนาที่นำไปสู่ความเข้าใจคุณค่าทางศาสนาของกันและกัน เช่น กรณีพระสังฆราชโรเบิร์ต รัตน์ บำรุงตระกูล พระสังฆราชของสังฆมณฑลราชบุรีในช่วงแรก และสังฆมณฑลเชียงใหม่ในช่วงหลังของชีวิต ได้ปฏิเสธเรื่องการตักบาตรในพระพุทธศาสนาว่าจะเหมาะสมต่อคำสอนของคาทอลิก (เบอนาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550)

อย่างไรก็ตามเราพบว่า แม้พระศาสนจักรคาทอลิกจะมีความพยายามศึกษาและดำเนินการในการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน แต่ก็ยังถูกต่อต้านทั้งกลุ่มภายนอกและภายในพระศาสนจักรคาทอลิก การต่อต้านจากภายนอกนั้นคาทอลิกมักจะถูกมองว่าเป็นการพยายามกลมกลืนพระพุทธศาสนา ส่วนการต่อต้านจากภายในจะพบว่าชาวคาทอลิกไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมีความยึดถือต่อประเพณีและการปฏิบัติตนแบบเดิมของคาทอลิก โดยเรียกร้องให้กลับมาใช้แบบเดิม แม้ว่าทางพระศาสนจักรจะอนุญาตก็ตาม เช่น การใช้สายมงคลและรดน้ำสังข์ในการแต่งงาน (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์. สัมภาษณ์. 2551)

นอกจากนี้การนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในศาสนาคาทอลิกยังมีข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นคาทอลิกไว้ด้วย เช่น การตักบาตร การกรวดน้ำ หรือการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ยังถือเป็นข้อห้ามสำหรับคาทอลิกในปัจจุบัน เนื่องจาก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“เป็นที่สะดุด” คือเป็นการแสดงออกทางสังคมให้เข้าใจว่าเป็นการทิ้งศาสนาคาทอลิก (เทียนชัย สมานจิต. สัมภาษณ์. 2550)

การมีส่วนร่วมของฆราวาสในงานอภิบาล

หลังจากการเข้ามาของแนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ฆราวาสในจันทบุรีจะมีบทบาทเกี่ยวกับงานของวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกรรมการสภาวัดหรือสภาอภิบาล (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550)

ก่อนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 นั้น งานอภิบาลของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีอยู่ภายใต้โครงสร้างแบบปิรามิดที่อำนาจสูงสุดอยู่ที่พระสงฆ์ โครงสร้างดังกล่าวเป็นผลผลิตของโครงสร้างพระศาสนจักรในยุโรป ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบศักดินา โดยถือว่าพระศาสนจักรทั้งมวลขึ้นอยู่กับพระสันตะปาปาแต่เพียงผู้เดียวในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระเป็นเจ้า ดังนั้นในการทำงานอภิบาล เช่น กิจการขององค์กรคาทอลิกในวัดก็จะเป็นไปตามการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก (เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551) บทบาทของฆราวาสในงานอภิบาลช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะมีฆราวาสที่เป็นเจ้าหน้าที่ของวัดมีบทบาทช่วยงานพระสงฆ์ ตัวอย่างเช่น ยายอองตุ๊ก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะมีการตั้งคณะกรรมการวัดขึ้นมา เพื่อช่วยคุณพ่อเจ้าวัดทำงาน คือ ฆราวาสเริ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ยังไม่มีบทบาทในการตัดสินใจโดยตรง หลังจากกระแสการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสภาวัดที่มาจากการเลือกตั้ง และสามารถร่างบัญญัติของตนเอง สถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับภาพพจน์พระสงฆ์ที่เริ่มตกต่ำลงในสายตาของฆราวาสของวัดจันทบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคุณธรรมเรื่อง “ความบริสุทธิ์” และ “ความยากจน” กล่าวคือ ฆราวาสเริ่มตั้งข้อสงสัยกับพระสงฆ์เกี่ยวกับปัญหาผู้หญิง เช่น (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550)

“ไปกับสาวๆ”

“มีแม่ยก”

“มีตุ๊กตาหน้ารถ”

นอกจากนี้การที่พระสงฆ์มักจะมีรถยนต์ส่วนตัว โดยอ้างว่าไม่มีรถยนต์ทำงานอภิบาลไม่ได้นั้น ยังเป็นที่สะดุดกับฆราวาสบางกลุ่มในจันทบุรีสมัยนั้น กระแสการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของฆราวาส ยังสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ออกมาชุมนุมเดินขบวนเพื่อขับไล่รัฐบาลเผด็จการทางทหาร และเรียกร้องการมีรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นสภาวะในช่วงนี้จึงมีอำนาจมาก เช่น ความพยายามเข้าไปตรวจสอบงบประมาณของวัด จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสภาวัดกับคุณพ่อเจ้าวัด

เนื่องจากงบประมาณของวัดจันทบุรีในอดีตนั้น อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัดมาโดยตลอด (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550)

ผลของความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาสู่การมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ของฆราวาส ก็คือการมีสภาอภิบาล สภาอภิบาลมีฐานะเป็นเพียงสภาที่ปรึกษา โดยมีพระสงฆ์คือคุณพ่อเจ้าวัดเป็นประธานสภา และมีฆราวาสมาเป็นผู้อำนวยการ แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก (ยอด เสนารักษ์. สัมภาษณ์. 2552)

นอกจากบทบาทในงานอภิบาลแล้ว การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ยังเปิดโอกาสให้ฆราวาสมีบทบาทในสังคมนอกชุมชนคาทอลิกมากขึ้น โดยการให้ความหมายเรื่องพฤติกรรมที่เป็นบาปจากเดิมที่มีฐานมาจากการใช้ข้อบังคับมาจากภายนอก มาสู่การใช้มโนธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาพฤติกรรมในการทำบาป การใช้ข้อบังคับจากภายนอกในอดีตนั้นมักให้ความสำคัญต่อเรื่องบาป เช่น บาปต้น 7 ประการ บัญญัติ 10 ประการ เป็นต้น ดังประสบการณ์ของคาทอลิกจันทบุรี ผู้อาวุโสท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า (สง่า นามทอน. สัมภาษณ์. 2550)

“พ่อกฤษณ์มองว่าความบันเทิงเป็นบาปหมด ไม่ว่าจะไปดูหนัง อ่านนวนิยาย ดูรำวงลำตัด หรือลิเก”

แต่หลังจากปี พ.ศ. 2520 เราพบว่าฆราวาสคาทอลิกจันทบุรีสามารถออกไปเที่ยวกลางคืนได้ เช่น ไปดูภาพยนตร์ที่โรงหนังจันทบุรีรามา ต่อมาหลังจากปี พ.ศ. 2530 ก็พบว่าฆราวาสมีลักษณะเสรีนิยมในชีวิตทางสังคมมากขึ้น

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกตามที่เราได้วิเคราะห์มาแล้ว พบว่ามีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิกที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างงานอภิบาลของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในปัจจุบันไม่สามารถแสดงบทบาท (Function) ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงบริบททางเศรษฐกิจและทางสังคมภายนอก จนทำให้โครงสร้างไม่สอดคล้องต่อการทำงานในปัจจุบัน เช่น อิทธิพลของระบบทุนนิยมที่เข้ามาสู่ชุมชนคาทอลิก ทำให้ครอบครัวคริสตชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจการคาทอลิกได้อย่างเต็มที่ เช่น ภายใต้เศรษฐกิจเงินตรา (Money Economy) นั้น คริสตชนต้องทำงานในวันที่มีการประชุมหรือทำกิจกรรมของกลุ่มจึงไม่อาจมาร่วมกลุ่มได้ อีกทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าเสียโอกาสจากงานอาชีพ หรือการต้องเสียสละเวียนฉุงทาน ในการประชุมทุกครั้ง

ดังนั้นจึงควรพัฒนาโครงสร้างงานอภิบาลของวัดจันทบุรีให้สอดคล้องต่อสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น เช่น

1. การฟื้นฟูจิตตารมณ์พื้นฐานของกลุ่มกิจการคาทอลิกตามจริง กลุ่มกิจการคาทอลิกของวัดคาทอลิกจันทบุรีได้มีการทำกิจกรรมฟื้นฟูจิตตารมณ์ของกลุ่มมาโดยตลอด และบังเกิดผลขึ้นต่อคริสตชนที่เข้าร่วมบางส่วน จนคริสตชนดังกล่าวได้กลายมาเป็นแกนนำที่ขับเคลื่อนองค์กรในปัจจุบัน แต่เพื่อยกระดับการฟื้นฟูให้มีพลังมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อการฟื้นฟูจิตตารมณ์ดั้งเดิมที่กลับไปสู่ความเชื่อที่มีชีวิต หมายความว่า การทำให้กิจการคาทอลิกในปัจจุบันมีการขับเคลื่อนที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของคริสตชนนั้น จำเป็นต้องกลับไปทบทวนความเชื่อของผู้ก่อตั้งกิจการคาทอลิก เหมือนดังคำกล่าวที่ว่า “กลับไปสู่รากเหง้า” (วิเชียร ฉันทะวิริยกุล. สัมภาษณ์. 2552) ตัวอย่างเช่น โรงเรียนลาซาลจันทบุรี ได้พัฒนาความเป็นครู โดยกลับไปสู่จิตตารมณ์ของนักบุญยอห์น แบบติสต์ ผลการฟื้นฟูดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนลาซาล จันทบุรี (มารดาพิทักษ์) ให้มีชีวิตชีวามากขึ้น (ประภาส ศรีเจริญ. สัมภาษณ์. 2552)

2. การขยายกิจการคาทอลิกให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน ทางวัดคาทอลิกจันทบุรีต้องเพิ่มกลไก เพื่อตอบสนองชีวิตคริสตชนที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การจัดกิจการทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในเมือง โดยอาศัยศูนย์สังคมพัฒนา (วีรชน ทองนพคุณ. สัมภาษณ์. 2550) การสร้างพื้นที่ทางไซเบอร์แก่เยาวชน (อาทิเช่น การตอบปัญหาชีวิตและศาสนาทางเว็บไซต์) การจัดตั้งชมรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม (อาทิเช่น กลุ่มภาษาญวน)

ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

หลังจากการเข้ามาของแนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 คาทอลิกในจันทบุรีจะมีบทบาทเกี่ยวกับงานของวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกรรมการสภาวัดหรือสภาอภิบาล โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการวัดขึ้นมา เพื่อช่วยคุณพ่อเจ้าวัดทำงาน คือ ฆราวาสเริ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ยังไม่มีบทบาทในการตัดสินใจโดยตรง และหลังจากกระแสการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสภาวัดที่มาจากการเลือกตั้ง และสามารถร่างบัญญัติของตนเองได้

จากกระแสการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของฆราวาส ยังสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสภาวัดกับคุณพ่อเจ้าวัด เนื่องจากงบประมาณของวัดจันทบุรีในอดีตนั้น อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัดมาโดยตลอด ซึ่งผลของความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาสู่การมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ของคาทอลิกในจันทบุรี ก็คือ การมีสภาอภิบาล ซึ่งสภาอภิบาลมีฐานะเป็นเพียงสภาที่ปรึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

โดยมีพระสงฆ์คือคุณพ่อเจ้าวัดเป็นประธานสภา และมีฆราวาสมาเป็นผู้อำนวยการ แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก

นอกจากบทบาทในงานอภิบาลแล้ว การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ยังเปิดโอกาสให้ฆราวาสมีบทบาทในสังคมนอกชุมชนคาทอลิกมากขึ้น และหลังจากปี พ.ศ. 2520 พบว่าฆราวาสมีลักษณะเสรีนิยมในชีวิตทางสังคมมากขึ้น

ตามที่เราได้วิเคราะห์มาแล้ว จะพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากจิตตารมณ์ของกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มกิจการคาทอลิกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีจำนวนถึง 23 กลุ่มองค์กรด้วยกัน

กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรคาทอลิก มีการวางแผนการดำเนินการของกลุ่ม โดยกลุ่มจะมีการกำหนดธรรมนูญ หรือระเบียบปฏิบัติของกลุ่มไว้เป็นการเฉพาะ มีการกำหนดแผนงาน ระยะเวลา และกำหนดการประชุมในแต่ละปี มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกผู้แทน การเลือกหัวหน้าของกลุ่ม มีการกำหนดแผนงานในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยมีหัวหน้ากลุ่มองค์กรเป็นผู้นำ และมีสมาชิกของกลุ่มร่วมกันในการดำเนินงาน และการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม โดยมีคุณพ่อจิตตาภิบาลเป็นผู้ดูแล ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการทำงานของกลุ่ม

2. โดยภาพรวมการปฏิบัติงานของกลุ่มองค์กรคาทอลิก จะมีการดำเนินงานต่างๆ ตามที่กลุ่มได้วางแผนงานไว้ มีการเลือกผู้นำกลุ่มในการปฏิบัติงาน กำหนดระเบียบปฏิบัติต่างๆ ขึ้นมาเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน มีการประชุมตามกำหนด เพื่อหาแนวทางการทำงานของกลุ่ม มีการหาทุนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม จะมีการเวียนถุงทานในแต่ละครั้งที่มีการประชุมของสมาชิกกลุ่ม หรือจัดทำสินค้าต่างๆ ออกจำหน่ายเวลาที่วัดโรมันมีงานต่างๆ เพื่อหางบประมาณมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม มีการอบรมสัมมนาเป็นระยะ เพื่อฟื้นฟูจิตตารมณ์ของสมาชิกในกลุ่มองค์กร และมีการออกปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามชุมชนรอบวัด ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กลุ่มองค์กรได้ตั้งไว้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

3. การประเมินผลการปฏิบัติงาน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรคาทอลิกต่างๆ จะมีการบันทึกรายงานการประชุมไว้เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีการรวบรวมสถิติการเข้าร่วมอบรมสัมมนาของกลุ่ม รวบรวมข้อมูลสถิติจำนวนสมาชิกผู้เข้าร่วมการอบรมสัมมนาของแต่ละกลุ่ม มีการสรุปรายละเอียดการใช้จ่ายด้านงบประมาณ มีการสรุปผลการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อใช้ในการตรวจสอบผลของการดำเนินกิจการต่างๆ ของกลุ่ม ว่ามีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของกลุ่มองค์กรเพียงใด เพื่อใช้ในการปรับปรุง แก้ไขกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กร พร้อมทั้งได้มีการรายงานผลการดำเนินงาน การใช้จ่ายงบประมาณของแต่ละกลุ่มองค์กรต่อประชาชนในเขตชุมชนวัดโรมันคาทอลิก โดยมีการประกาศในสาส์นวัด และในพิธีมิสซาของวัด

ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์ทางศาสนา

หลังจากการตั้งรกรากและสร้างชุมชนคาทอลิกของชาวคาทอลิกเวียดนามในจันทบุรีมาเป็นเวลา 300 ปี เราพบว่าถึงแม้คาทอลิกกลุ่มนี้สามารถรักษาความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อเอาไว้ได้ คือ การยังคงนับถือศาสนาคาทอลิกเป็นศาสนาของชุมชน แต่เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม มากระทบต่อชุมชน กลุ่มคาทอลิกเหล่านี้ก็จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และในการสืบทอดชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีให้คงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อดังที่เคยเป็นมามากกว่า 300 ปี ที่ผ่านมานั้น จำเป็นที่จะต้องปรับงานอภิบาลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และกระแสโลกาภิวัตน์ จึงก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิกที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังเช่นวัฒนธรรมทางศาสนาในอดีต นอกจากการทอเสื่อเพื่อเลี้ยงชีพแล้ว เสื่อก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในทางศาสนา กล่าวคือ วัดคาทอลิกในอดีตนั้นไม่มีเก้าอี้ให้นั่งเหมือนดังเช่นปัจจุบัน คริสตศาสนิกชนที่เข้าวัดส่วนใหญ่จะต้องนั่งกับพื้น ดังนั้นจึงต้องนำเสื่อติดตัวมาด้วยหรือในบางครั้งทางวัดก็จะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ และในปัจจุบันสถานการณ์ชุมชนด้านศาสนาของครอบครัวคาทอลิก ยังคงมีการเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจที่คริสตชนให้ความสำคัญมาก คือ กิจกรรมประจำปี 4 กิจกรรม ได้แก่ การไปร่วมมิสซาวันคริสต์มาส การไปร่วมพิธีเสกป่าช้า การร่วมงานฉลองวัด และการทำปาสกา ซึ่งชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีก็ยังถือว่าเป็นชุมชนแห่งความเชื่อที่ยังรักษาความเชื่อ ความศรัทธา และอุดมการณ์ทางศาสนามาได้ถึง 300 ปี

2. นโยบายของพระศาสนจักร แนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้มีการปรับแนวคิดในระดับโลกแล้ว เราก็จะพบว่าในกรณีของประเทศไทยได้นำแนวคิดของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้สำหรับกลุ่มคาทอลิก โดยการนำมาปรับใช้ของคาทอลิกในประเทศไทยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ

2.1 การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)

2.2 การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)

2.3 การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม คือ การที่ชาวคริสต์และพระศาสนจักรคาทอลิกต้องร่วมทุกข์ร่วมสุข และมีชีวิตร่วมกับคนอื่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงพวกที่ไม่นับถือศาสนาเดียวกับตน จะต้องไม่ทำตัวแปลกแยกกับโลกปัจจุบัน ต้องไม่ทำตัวเป็นศาสนาของชาติอื่น ต้องไม่เป็นคนนอกวัฒนธรรม ซึ่งได้ก่อให้เกิดสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธโดยตรง เช่น องค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มงานพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ที่ทำงานสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การยุติธรรมและสันติ การส่งเสริมชีวิตครอบครัว การพัฒนาสตรี กลุ่มชาติพันธุ์ การสุขภาพอนามัย การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและลี้ภัย

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองนั้นได้พยายามปรับบุคลากรคาทอลิกให้เป็นคนไทยที่สำคัญก็คือ พระสังฆราชประจำสังฆมณฑลและคุณพ่อ หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 แล้ว พบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ก็มีการพยายามปรับเปลี่ยนให้ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในท้องถิ่น เช่น การปรับมาใช้ภาษาพื้นเมือง ในปัจจุบันเราพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกได้พัฒนามาเป็นอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีสัตบุรุษประมาณ 8,376 คน ผลิตพระสงฆ์ได้ 56 องค์ ไม่รวมนักบวชชายหญิงอีกเป็นจำนวนมาก การบริหารวัดแบ่งออกเป็น 8 เขต โดยมีสภาอภิบาลวัดเป็นองค์กรหลักที่ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้แทนนักบวชชายหญิง ผู้แทนสัตบุรุษ

การปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น จากที่เมื่อก่อนไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม แต่หลังการสังคายนาครั้งที่ 2 มีผลทำให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดกว้างขึ้นกับสังคมภายนอก มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางศาสนา มีการแสดงมุทิตาจิตต่อกันในโอกาสต่างๆ ในการแต่งงานได้เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายเลือกนับถือศาสนาของตัวเองได้ ซึ่งคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีฐานความคิดที่สำคัญอยู่ที่การปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสวนา โดยการเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับตัวเองของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ เรียนรู้คุณค่าและความจริงของวัฒนธรรมหรือศาสนาอื่นๆ ที่สัมพันธ์ด้วย ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักเลขาธิการว่าด้วยความสัมพันธ์

กับต่างศาสนาเพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกัน พระศาสนจักรจึงได้ร่วมมือกับพุทธศาสนาในการปลูกจิตสำนึก สร้างความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม ดึงคุณค่าและหลักการที่ดีของพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคริสตชน เพื่อให้สอดคล้องในบริบทของวัฒนธรรม

3. เครือข่ายชุมชนท้องถิ่น

การมีเครือข่ายชุมชนในเขตวัดจันทบุรี และโยงใยไปสู่วัดคาทอลิกในบริเวณจังหวัดตราดและจังหวัดระยอง ด้วยเครือข่ายทุนทางสังคมเช่นนี้จะช่วยเสริมงานอภิบาลให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ตามจริงในฐานะที่คาทอลิกไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คนส่วนน้อยของประเทศนั้น ได้มีการใช้เครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนคาทอลิกมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 500 ปี ตามที่เรารู้จักกันดีว่า “ค่ายคริสตัง” แต่การใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อใช้ในงานอภิบาลปัจจุบันอาจต้องมีการขยายให้สอดคล้องกับสถานการณ์มากขึ้น คือ ในรูปแบบเครือข่ายทางสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคมในปัจจุบันจะต้องมีรูปแบบที่นอกเหนือเครือข่ายภายในคาทอลิก เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างศาสนาโดยอาศัยงานศาสนสัมพันธ์โดยการทำเสวนาด้วยชีวิต ซึ่งหมายความว่าจะต้องมีกิจกรรมที่มุ่งในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชีวิตคนร่วมกัน หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้านงานสงเคราะห์และพัฒนา โดยการร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐ จัดกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่ขยายตัวมากขึ้นในจังหวัดจันทบุรี เช่น ปัญหาคนยากจนในเมือง การจัดการเกี่ยวกับโรคเอดส์ ปัญหาผู้สูงอายุในปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมนั้นเครือข่ายทางสังคมของวัดจันทบุรีมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนกิจ แต่ในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่กว้างขวางมากกว่าเรื่องศาสนกิจมากขึ้น

เครือข่ายชุมชนอาจมองในภาพของการเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนได้ด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากชุมชนวัดคาทอลิกนั้น มีชีวิตทางเศรษฐกิจแบบชุมชนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงและผลิตสินค้ารายย่อย การทอเสื่อจันทบูร หรือการเจียระไนพลอย ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้สามารถเชื่อมร้อยไปสู่ชุมชนต่างๆ อาทิเช่น อาชีพการทอเสื่ออารามของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกที่แพร่ขยายตัวไปสู่การตั้งโรงงานเสื่อสมเด็จฯ และชุมชนทอเสื่อบางสระเก้า หรือแม้กระทั่งอาชีพการเจียระไนพลอยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก ที่กลายเป็นเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างแพร่หลายของจังหวัดจันทบุรี อีกทั้งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ยังได้เป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคาทอลิก และชุมชนต่างความเชื่อภายนอก ให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก จนกระทั่งได้พัฒนากลายเป็นเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีมาจนถึงปัจจุบัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 5 นี้ จะแบ่งหัวข้อการเสนอออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงการจัดตั้งกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
2. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
3. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

สรุปผล

ข้อค้นพบข้อที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า การจัดตั้งกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลนั้น เกิดจากการปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกในการประชุมสังคายานาวาติกัน ครั้งที่ 2 ผลจากการปฏิรูปดังกล่าวทำให้พระศาสนจักรเปิดโอกาสให้ฆราวาสมีบทบาทในงานของชุมชนวัดมากขึ้น รวมถึงมีบทบาทในทางสังคมนอกชุมชนคาทอลิกมากขึ้น และลักษณะเสรีนิยมในชีวิตทางสังคมมากขึ้น ดังนั้นชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีหลังการสังคายานาวาติกัน ครั้งที่ 2 จึงได้มีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้าน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากจิตตารมณ์ของกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มกิจการคาทอลิกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีจำนวนถึง 23 กลุ่มองค์กร ได้แก่

1. กลุ่มวินเซนต์ เดอ ปอล
2. กลุ่มพลมารี
3. กลุ่มคูร์ซิลโล่
4. กลุ่มเซอร์ร่า
5. กลุ่มพระเมตตา
6. กลุ่มผู้อ่านพระคัมภีร์
7. กลุ่มแบ่งปันพระวาจา
8. กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน
9. กลุ่มช่วยงานศพ
10. กลุ่มเยาวชน
11. กลุ่มกองหน้าร่าเริงของโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์
12. กลุ่มพลศีล
13. กลุ่ม วาย.ซี.เอส. (ยุวนักศึกษาคาทอลิก)
14. กลุ่มเด็กช่วยมิสซา
15. กลุ่มนักขับ
16. กลุ่มผู้ช่วยพิธีกรรม
17. กลุ่มผู้สูงอายุ
18. กลุ่มครูคาทอลิก
19. กลุ่มส่งเสริมชีวิตครอบครัว
20. กลุ่มศาสนสัมพันธ์
21. กลุ่มเวชบุคคล
22. กลุ่มสวดภาษาญวน
23. กลุ่มเจน

ข้อค้นพบข้อที่ 2 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มองค์กรคาทอลิกของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ได้มีการนำกระบวนการบริหารมาใช้อย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนการทำงานของกลุ่มองค์กร มีการจัดระบบงานของกลุ่มองค์กร มีผู้นำในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ มีการสรุปผลและประเมินผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับปรุง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แก้ไขกระบวนการบริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และของพระศาสนจักรคาทอลิก รวมถึงมีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้แก่เครือข่ายของชุมชนทราบโดยทั่วกัน

ข้อค้นพบข้อที่ 3 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิมล คือ อุดมการณ์ทางศาสนา นโยบายของพระศาสนจักร และเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1. อุดมการณ์ทางศาสนา ที่ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกยังคงรักษาความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อ และรักษาจิตตารมณ์ของคาทอลิกไว้ได้อย่างยาวนานกว่า 300 ปี มาจนถึงปัจจุบัน เราพบว่าการที่คาทอลิกจันทบุรีสามารถรักษาความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อเอาไว้ได้ก็คือการยังคงนับถือศาสนาคาทอลิกเป็นศาสนาของชุมชน แต่เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน กลุ่มคาทอลิกจันทบุรีก็จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และในการสืบทอดชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีให้คงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อ ดังที่เคยเป็นมากว่า 300 ปี ที่ผ่านมานั้น จำเป็นที่จะต้องปรับงานอภิบาลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และกระแสโลกาภิวัตน์ จึงก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ และในปัจจุบันสถานการณ์ชุมชนด้านศาสนาของครอบครัวคาทอลิก ยังคงมีการเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจที่คริสตชนให้ความสำคัญมาก คือ กิจกรรมประจำปี 4 กิจกรรม ได้แก่ การไปร่วมมิสซาวันคริสต์มาส การไปร่วมพิธีเสกป่าช้า การร่วมงานฉลองวัด และการทำปาสกา ซึ่งชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีก็ยังถือว่าเป็นชุมชนแห่งความเชื่อที่ยังรักษาความเชื่อ ความศรัทธา และอุดมการณ์ทางศาสนามาได้ถึง 300 ปี ทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้ว่า องค์กรประชาสังคมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล เป็นแนวความคิดแบบชุมชนนิยม ที่เป็นชุมชนทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนวัด ชุมชนสังฆมณฑล และชุมชนของพระศาสนจักร

2. นโยบายของพระศาสนจักรที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดหลังวาติกันที่ 2 ที่ได้มีการนำคำสอนเหล่านั้นมาปรับใช้ในประเทศไทย และในชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ให้มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านสภาวะแวดล้อมทางสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และประชาชน โดยการนำมาปรับใช้ในคาทอลิกในประเทศไทยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ

2.1 การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)

2.2 การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)

2.3 การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม คือ การที่ชาวคริสต์และพระศาสนจักรคาทอลิกต้องร่วมทุกข์ร่วมสุข และมีชีวิตร่วมกับคนอื่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงพวกที่ไม่นับถือศาสนาเดียวกับตน จะต้องไม่ทำตัวแปลกแยกกับโลกปัจจุบัน ต้องไม่ทำตัวเป็นศาสนาของชาติอื่น ต้องไม่เป็นคนนอกวัฒนธรรม ซึ่งได้ก่อให้เกิดสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธโดยตรง เช่น องค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มงานพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ที่ทำงานสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การยุติธรรมและสันติ การส่งเสริมชีวิตครอบครัว การพัฒนาสตรี กลุ่มชาติพันธุ์ การสุขภาพอนามัย การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและลี้ภัย

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองนั้น ได้พยายามปรับบุคลากรคาทอลิกให้เป็นคนไทยที่สำคัญ ก็คือ พระสังฆราชประจำสังฆมณฑลและคุณพ่อ หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 แล้ว พบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ก็มีการพยายามปรับเปลี่ยนให้ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในท้องถิ่น เช่น การปรับมาใช้ภาษาพื้นเมือง ในปัจจุบันเราพบว่า ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกได้พัฒนามาเป็นอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีสัตบุรุษประมาณ 8,376 คน ผลิตพระสงฆ์ได้ 56 องค์ ไม่รวมนักบวชชายหญิงอีกเป็นจำนวนมาก การบริหารวัดแบ่งออกเป็น 8 เขต โดยมีสภาอภิบาลวัดเป็นองค์กรหลักที่ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้แทนนักบวชชายหญิง ผู้แทนสัตบุรุษ

การปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น จากที่เมื่อก่อนไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม แต่หลังการสังคายนาครั้งที่ 2 มีผลทำให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดกว้างขึ้นกับสังคมภายนอก มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางศาสนา มีการแสดงมุทิตาจิตต่อกันในโอกาสต่างๆ ในการแต่งงานได้เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายเลือกนับถือศาสนาของตัวเองได้ ซึ่งคำสอนของการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2 มีฐานความคิดที่สำคัญอยู่ที่การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสวนา โดยการเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับตัวของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ เรียนรู้คุณค่าและความจริงของวัฒนธรรม หรือศาสนาอื่นๆ ที่สัมพันธ์ด้วย ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักเลขาธิการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนาเพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกัน พระศาสนจักรจึงได้ร่วมมือกับพุทธศาสนาในการปลูกจิตสำนึก สร้างความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม ดึงคุณค่าและหลักการที่ดีของพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคริสตชน เพื่อให้สอดคล้องในบริบทของวัฒนธรรม

3. การมีเครือข่ายชุมชนในเขตวัดจันทบุรี และโยงใยไปสู่วัดคาทอลิกในบริเวณจังหวัดตราดและจังหวัดระยอง ด้วยเครือข่ายทุนทางสังคมเช่นนี้จะช่วยเสริมงานอภิบาลให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ตามจริงในฐานะที่คาทอลิกไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คนส่วนน้อยของประเทศนั้น ได้มีการใช้เครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนคาทอลิกมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 500 ปี แต่การใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อใช้ในงานอภิบาล ปัจจุบันอาจต้องมีการขยายให้สอดคล้องกับสถานการณ์มากขึ้น คือ ในรูปแบบเครือข่ายทางสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคมในปัจจุบันจะต้องมีรูปแบบที่นอกเหนือเครือข่ายภายในคาทอลิก เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างศาสนา โดยอาศัยงานศาสนสัมพันธ์โดยการทำเสวนาด้วยชีวิต ซึ่งหมายความว่าจะต้องมีกิจกรรมที่มุ่งในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาชีวิตคนร่วมกัน หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้านงานสงเคราะห์และพัฒนา โดยการร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐ จัดกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่ขยายตัวมากขึ้นในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งแต่เดิมนั้นเครือข่ายทางสังคมของวัดจันทบุรีมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนกิจ แต่ในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่กว้างขวางมากกว่าเรื่องศาสนกิจมากขึ้น

เครือข่ายชุมชนอาจมองในภาพของการเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนได้ด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากชุมชนวัดคาทอลิกนั้น มีชีวิตทางเศรษฐกิจแบบชุมชนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงและผลิตสินค้ารายย่อย การทอเสื่อจันทบูร หรือการเจียระไนพลอย ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้สามารถเชื่อมร้อยไปสู่ชุมชนต่างๆ อีกทั้งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ยังได้เป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคาทอลิก และชุมชนต่างความเชื่อภายนอก ให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก จนกระทั่งได้พัฒนากลายเป็นเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีมาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 ดังนี้

จากผลการศึกษาพบว่า ระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ในฐานะที่เป็นองค์กรประชาสังคม สามารถก่อรูปและดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน เป็นผลมาจากปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญ คือ อุดมการณ์ทางศาสนา เครือข่ายชุมชนท้องถิ่น และนโยบายของพระศาสนจักรจากบนลงล่าง ผลการศึกษาดังกล่าวยังไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคมทางศาสนาในประเทศไทยเป็นชิ้นเป็นอันจากการสำรวจของผู้วิจัย ดังนั้นในการวิจัยภาคนิพนธ์นี้จึงถือว่าเป็นการวิจัยเบื้องต้น (Exploratory Research) สำหรับองค์กรประชาสังคมทางศาสนา ดังนั้นในการอภิปรายผลผู้วิจัยเห็นว่า องค์ความรู้ทางทฤษฎีที่มีอยู่ในวงวิชาการสามารถ

นำมาใช้อธิบายกรณีองค์กรประชาสังคมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลจันทบุรี ได้อย่างเหมาะสม ก็คือทฤษฎีองค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยม

องค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยมมีที่มาจากประสบการณ์การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ภายใต้ฐานคิดของแนววัฒนธรรมชุมชน ซึ่งพัฒนาและเติบโตมาพร้อมๆ กับองค์กรพัฒนาเอกชน ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2520 การนิยามองค์กรประชาสังคมเช่นนี้ จึงหมายรวมถึงประชาสังคมแบบเบญจภาคี ที่มองว่า กิจกรรมประชาสังคมก็คือ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐหรือราชการ ภาคธุรกิจ ภาคการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน ดังนั้นจึงไม่ได้หมายความถึงชุมชนท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายความรวมถึงการเป็นชุมชนทางศาสนา ชุมชนวัด ชุมชนสังฆมณฑล ชุมชนของพระศาสนจักร หรือการเป็นชุมชนในระดับโลก

การขับเคลื่อนขององค์กรประชาสังคมแบบชุมชนนิยมนี้ จึงอยู่ที่การสร้างความสมานฉันท์ร่วมกับรัฐและภาคส่วนต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เวทีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการผลักดันวาระผ่านการทำงานร่วมกับภาครัฐ ผ่านการจัดทำแผนชุมชน การเข้าไปใช้ทรัพยากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านความร่วมมือกับผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิงนโยบาย

ผลการศึกษานี้ถือว่าเป็นความรู้ใหม่ในการศึกษาองค์กรประชาสังคมของไทย เนื่องจากชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัย นั้นมีความสำคัญต่อการจัดตั้งองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล การดำรงอยู่ขององค์กรตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ภายใต้อุดมการณ์ทางศาสนาที่มั่นคง การนำนโยบายของพระศาสนจักรมาปรับใช้กับองค์กรให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งทางด้านสภาวะแวดล้อมทางสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ประชาชน และสามารถเชื่อมร้อยเครือข่ายองค์กรคาทอลิกทั้งภายในชุมชน บริเวณจังหวัดจันทบุรี และบริเวณจังหวัดใกล้เคียง ให้สามารถดำเนินงานอภิบาลขององค์กร ให้มีความเข้มแข็งและพัฒนามาได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. อุดมการณ์ทางศาสนามีผลต่อการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ในการวางแผนการดำเนินงาน การทำกิจกรรม การสรุปและการประเมินผลงานให้สอดคล้องกับความเชื่อ และจิตตารมณ์ของพระศาสนจักรคาทอลิก เป็นเหตุให้ต้องมีการฟื้นฟูจิตตารมณ์พื้นฐานของกลุ่มกิจการคาทอลิก เพื่อให้บังเกิดผลขึ้นต่อคริสตชนที่เข้าร่วมบางส่วน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จนคริสตชนดังกล่าวสามารถกลายมาเป็นแกนนำที่ขับเคลื่อนองค์กร และเพื่อยกระดับการฟื้นฟูให้มีพลังมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อการฟื้นฟูจิตตารมณ์ดั้งเดิมที่กลับไปสู่ความเชื่อที่มีชีวิต หมายความว่า การทำให้กิจการคาทอลิกในปัจจุบันมีการขับเคลื่อนที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของคริสตชนนั้น จำเป็นต้องกลับไปทบทวนความเชื่อของผู้ก่อตั้งกิจการคาทอลิก ซึ่งผลการฟื้นฟูจะก่อให้เกิดการปรับปรุงกิจการคาทอลิกให้มีชีวิตชีวามากขึ้น

2. การปรับนโยบายของพระศาสนจักร ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยการนำแนวคิดจากสมณสาส์นของพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ที่ 16 เรื่อง Caritas in Veritate มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทย แนวคิดหลักของสมณสาส์นดังกล่าวก็คือ การชี้ถึงความสำคัญของมิติทางจริยธรรม หรือศีลธรรมในกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจรวมถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันหมายความว่า ปัจจัยทางจริยธรรมหรือศาสนาถือว่าเป็นปัจจัยที่เป็นอิสระ หรือเป็นปัจจัยกำหนดกระบวนการเศรษฐกิจ ซึ่งแนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดของระบบทุนนิยมและสังคมนิยม ที่ลดปัจจัยทางจริยธรรมไปเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยอื่น เช่น อดัม สมิทธ์ ในฐานะผู้นำของแนวคิดระบบทุนนิยม ถือว่าเศรษฐกิจหรือตลาดนั้นไม่เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม ในขณะที่ลัทธิมาร์กก็ลดทอนปัจจัยทางจริยธรรมเป็นเพียงปรัชญาประวัติศาสตร์ เป็นต้น สาส์นของพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ที่ 16 ก็คือให้มีการเชื่อมโยงระหว่างจริยธรรมกับเศรษฐกิจหรือกระแสโลกาภิวัตน์

ในกรณีของชุมชนวัดคาทอลิกจันทบุรีนั้นการนำแนวคิดของพระสันตะปาปาเบเนดิกต์ที่ 16 มาประยุกต์ใช้ก็คือ ทางวัดคาทอลิกต้องเพิ่มกลไกขององค์กรประชาสังคมทางเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองชีวิตคริสตชนที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การจัดกิจการทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในเมือง โดยอาศัยศูนย์สังคมพัฒนา การสร้างพื้นที่ทางไซเบอร์แก่เยาวชน การจัดตั้งชมรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม

3. เครือข่ายชุมชนในรูปแบบเดิม นอกจากมาจากวัดแล้ว อาจต้องมีการเรียงร้อยกันใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์มากขึ้น คือ ทั้งในทางเศรษฐกิจในสภาวการณ์ปัจจุบัน ในรูปแบบเครือข่ายทางสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคมในปัจจุบันจะต้องมีรูปแบบที่นอกเหนือเครือข่ายภายในคาทอลิก เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างศาสนา โดยอาศัยงานศาสนสัมพันธ์โดยการทำเสวนาด้วยชีวิต ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีกิจกรรมที่มุ่งในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชีวิตคนร่วมกัน หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้านงานสงเคราะห์และพัฒนา โดยการร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐ จัดกิจกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่ขยายตัวมากขึ้นในจังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้ คือ

1. จากที่ได้ทำการศึกษาการบริการจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรีแล้ว ควรที่จะดำเนินการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบระหว่างภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. จากที่ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพแล้ว ควรทำการศึกษาเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาให้เห็นภาพใหญ่ทั่วประเทศว่าเป็นอย่างไรบ้าง

3. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบระบบการบริหารจัดการชมรมของชุมชนคาทอลิกต่างๆ ในประเทศอาเซียน เช่น ไทย ลาว กัมพูชา พม่า เป็นต้น ว่ามีการบริหารจัดการอย่างไร มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2551). “ตำนานพระญวน,” ใน **อนุสรณ์พระสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทยการประกอบพระราชพิธทักษิณานุปทาน (กงเต็ก) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยานิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์**. กรุงเทพฯ : ไทยรายวันการพิมพ์.

กฤษฎา บุญชัย. (2542). **การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

กาสกองกูเลอตัวส์. (ม.ป.ป. ก). **ประวัติพระศาสนจักรสากล (เล่มที่ 2) ตั้งแต่หลังสงครามครูเสดถึงก่อนยุคปฏิวัติในฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ : ดำรงธรรม.

_____. (ม.ป.ป. ข). **ประวัติพระศาสนจักรสากล (เล่มที่ 3) ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 1 และ 18**. กรุงเทพฯ : ดำรงธรรม.

กีรติ บุญเจือ. (2522). **ปรัชญาอินเดีย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธปรัชญา) สำหรับนักปรัชญาคริสต์**. ม.ป.พ.

คณะครูโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 มีนาคม 2552). ที่โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี.

คามิลเลี่ยนโซเชียล เซนเตอร์. (ม.ป.ป.). **มูลนิธิคณะนักบุญคามิลโลแห่งประเทศไทย**. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : คามิลเลี่ยนโซเชียล เซนเตอร์.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (ตุลาคม 2526) “การประยุกต์ศาสนาและปรัชญาเพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคมไทย,” **พุทธจักร**. 37 (10) : 47-50.

เฉลิม กิจมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (12 ธันวาคม 2550 ; 31 กรกฎาคม 2551 ; 1 เมษายน 2552). ที่สภาพระสงฆ์คาทอลิก กรุงเทพฯ.

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. (2533). **เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการวางแผนครอบครัวของไทย : ศึกษาจากกระบวนการนโยบาย**. วิทยานิพนธ์ รป.ม. (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2552 ก). **ความต่อเนื่องและการปรับตัวของชุมชนแห่งความเชื่ออาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

_____. (2552 ข). **ชีวิตทางเศรษฐกิจและการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก จังหวัดจันทบุรี**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. (2552 ค). **สถานการณ์ร่วมสมัยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

_____. (2555). **การบริหารจัดการประชาสังคมในท้องถิ่นไทย.** (เอกสารประกอบการสอน). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (มกราคม – เมษายน2538). “การเมืองแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่และวาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่,” **ธรรมศาสตร์**. 21 (1) : (34-37).

ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์. (2542). **ปั้นแต่งอนาคตสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). **100 ปี แห่งการปฏิรูประบบราชการวิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง**. กรุงเทพฯ : พี.เพรส.

ชินวัตร สุวติพุทธิกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (29 กุมภาพันธ์ 2551). ที่วัดแม่พระอุปถัมภ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี.

ชูศักดิ์ สิริสุทธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (4 ธันวาคม 2550). ที่สังฆมณฑลจันทบุรี จังหวัดชลบุรี.

เดอ ชัวซีย์. (2550). **จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ. 1675 และ 1686**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา.

ตันหยง สวัสดิการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (19 เมษายน 2552). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2542). **โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม พ.ศ. 2542 - 2543**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน.

เทียนชัย สมานจิต. (2528). **ในอนุสรณ์สมโภช 275 ปีของการตั้งวัดและ 75 ปีของวัดหลังปัจจุบัน**. จันทบุรี : วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล.

เทียนชัย สมานจิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์ (7 กรกฎาคม 2550 ; 21 กรกฎาคม 2550). ที่สังฆมณฑลจันทบุรี จังหวัดชลบุรี.

ธีรพล กอบวิทยากุล. (ม.ป.ป.). **คริสต์ศาสนาในประเทศไทย.** (เอกสารประกอบการสอน) กรุงเทพฯ : วิทยาลัยแสงธรรม.

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **วิวาทะ Hero ปี 2546**. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

นิพจน์ เทียนวิหาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (11 มกราคม 2550). ที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน จังหวัดเชียงใหม่.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

บิล ฮึบสช์. (2547).**วาติกัน 2 สำหรับชาวบ้าน**. ทิวา แสงศิริวัฒน์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ : คณะพระมหาไถ่.

บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์, พระสังฆราช (2543). **แนวคิดของ "คน" ที่สนใจ "ตน"**. กรุงเทพฯ : บางปะกอกการพิมพ์.

บุญเลื่อน หมั้นทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (7 กรกฎาคม 2550 ; 21 กรกฎาคม 2550). ที่สังฆมณฑลจันทบุรี จังหวัดชลบุรี.

เบอร์นาร์ด กิมแมงต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (6 พฤษภาคม 2550). ที่คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส กรุงเทพฯ.

ประภาส ศรีเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (20 มีนาคม 2552). ที่โรงเรียนลาซาลจันทบุรี (มารดาพิทักษ์) จังหวัดจันทบุรี.

ประยูร รุ่งเรืองผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (31 สิงหาคม 2551). ที่สังฆมณฑลนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา.

ประสาน พงศ์ศิริพัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ณฐพร ถนอมวงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (24 กุมภาพันธ์ 2556). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2541). **วิกฤตเศรษฐกิจและวัฒนธรรมนิยม ปาฐกถาปรีดี พนมยงค์ พ.ศ.2541, หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์, รัฐบุรุษอาวุโส**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก และสถาบันปรีดี พนมยงค์.

ผุสดี จันทวิมล. (2541). **เวียดนามในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรพิสูจน์ สังขรัตน์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, (19 กันยายน 2550). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

พระธรรมสิทธิมุนี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์, (4 พฤษภาคม 2550). ที่วัดไผ่ล้อม จังหวัดจันทบุรี.

พูนพงษ์ คูนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (25 เมษายน 2552). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). **วิสัยทัศน์ประเทศไทยด้าน เศรษฐกิจ พาณิชยกรรม เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ : สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย.

เมธี วรรณชัยวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (16 ธันวาคม 2549). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ยอด เสนารักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (4 และ 13 ธันวาคม 2551, 3 เมษายน 2552). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2539). **เศรษฐกิจการคลังกับบทบาทรัฐบาลไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

โรเบิร์ต กอสเต. (2543). **2000 ปี แห่งการประกาศพระวรสาร**. กรุงเทพฯ : สื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย.

โรแบต์ โกสเต. (2549). **ประวัติการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามและลาว**. อรสา ชาวจีน แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ : อัสสัมชัญ.

วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

วัดท่าแร่. (ม.ป.ป.). **อนุสรณ์ท่าแร่ครบรอบ 100 ปี**. ม.ป.พ.

วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. (2503). **ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี.** ม.ป.พ.

วิกตอร์ ลาร์เก, บาทหลวง. (2539). **ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : แม่พระยุคใหม่.

วิเชียร ฉันทะวิริยกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (24 เมษายน 2552). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

วิทยาลัยแสงธรรม. (2533). **ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา-สังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2098 - 2508)**. ม.ป.ท.

วีรชน ทองนพคุณ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (11 กุมภาพันธ์ 2550). ที่วัดธรรมาสน์นักบุญเปโตร จังหวัดจันทบุรี.

ศิริพร ศรีสินธุ์อุไร. (2542). **ปฏิบัติการทางวาทกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา "ป่าทามกุดเป่ง**. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สง่า นามทอน. (2528). "ประวัติศาสตร์คาทอลิกจันทบุรี 275 ปี," ใน **อนุสรณ์สมโภช 275 ปี ของการตั้งวัดและ 75 ปีของวัดหลังปัจจุบัน**. จันทบุรี : วัดแม่พระปฏิสนธินิรมล.

_____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (12 มิถุนายน และ 7 สิงหาคม 2550). ที่โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์ จังหวัดจันทบุรี.

สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย. (2543). **เอกสารสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย**. ม.ป.พ.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

สะอาด ไชยวัณณ์. (ม.ป.ป.). **การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบงานธรรมทูตของโรมันคาทอลิกกับโปรแตสแตนท์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ.

สังฆมณฑล. (ม.ป.ป.). **นักบุญเอเตียน กือโนต์ มรณสักขีองค์แรกแห่งประเทศไทย**. (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ : สังฆมณฑล.

สานิจ สถะวีระวงษ์. (2550). **คู่มือทางการของคณะพลมารี**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สุดเจน ฝ่นเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (16 ธันวาคม 2549). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

สุเทพ ไชยเผือก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (3 กรกฎาคม และ 4 สิงหาคม 2551). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (27 พฤษภาคม 2551). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

เสรี พงศ์พิศ. (2527). **คาทอลิกกับสังคมไทย : สี่ศตวรรษแห่งคุณค่าและบทเรียน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. (2531). **ศาสนาคริสต์**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โสวัตรี ณ ถลาง. (2537). **วัดญวน : บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2541). **ประชาสังคม**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนพัฒนา.

อนุสรณ์ ลิ่มมณี. (2542). **การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง : ข้อพิจารณาเบื้องต้นในเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อเนก นาคะบุตร. (2545). **ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2541). **วิถีสังคมไทย : ความคิดทางการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว.

อมรา พงศาพิชญ์. (2543). **จุดเปลี่ยนประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมมาร สยามวาลา. (24-25 พฤศจิกายน 2544). **ทุนทางสังคมกับความยากจน**. (เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2544 เรื่องยุทธศาสตร์การขจัดปัญหาความยากจน). ชลบุรี.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2541). **การวิจัยในมิติวัฒนธรรม : บทความงานวิจัยและประสบการณ์นักวิชาการ การแสวงหาแนวทางและทิศทางการวิจัยวัฒนธรรม**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารามคาร์แมล จันทบุรี. (2545). **50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี 1952-2002**. ม.ป.พ.

อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี. (2548). **รายงานสภาพปัจจุบันของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี ปี ค.ศ. 2000-2005**. ม.ป.พ.

อุบล ผังรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์ เป็นผู้สัมภาษณ์. (22 ธันวาคม 2549). ที่อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จังหวัดจันทบุรี.

Arnaud, Sales. (1991). “The Private, the Public and Civil Society : Social Realm and Power Structure,” **International Political Science Review.** 12 (4) : 295-312.

Joseph Cardinal Ratzinger. (1 July 2009). **Market Economy and Ethics**. (Online). Available : Letter of POPE Benedict (full text) is here : Vatican Website. 1 Apr 2013.

The Surplus Line Association of California. (2525). San Francisco : Jossey – Bass.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก
แนวทางการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

1. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด ใครเป็นผู้ก่อตั้งชมรมฯ มีจำนวนสมาชิกกี่คน

2. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลก่อตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลใด และเพื่อจุดประสงค์ใด

3. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลมีการวางแผนการทำงานของชมรมฯ (นโยบายการบริหารงานของชมรม) อย่างไร (Planning)

4. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลมีการจัดระบบการทำงาน (วัฒนธรรมขององค์กร, โครงสร้างขององค์กร) อย่างไร (Organizing)

5. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลมีผู้นำในการทำงานของชมรมหรือไม่ และมีการทำงานอย่างไร (Leading)

6. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลมีการประเมินผลการทำงาน, มีการสรุปทบทวนผลการบริหาร และการทำงานของชมรมหรือไม่ / อย่างไร (Evaluation)

7. ชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลมีการใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างไรบ้าง (บุคลากร, งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิคการจัดการ)

8. ปัจจัยทางการเมืองทั้งระดับภูมิภาค หรือการเมืองท้องถิ่น และการเมืองระดับประเทศส่งผลต่อการบริหารงานของชมรมหรือไม่ / อย่างไร

9. สภาพแวดล้อมทางสังคมของชุมชนส่งผลต่อการบริหารงานของชมรมหรือไม่ / อย่างไร

10. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในอดีตและในปัจจุบัน ส่งผลต่อการบริหารงานของชมรมหรือไม่ / อย่างไร

11. บริบทระหว่างประชาชนในสังคมส่งผลต่อการบริหารงานของชมรมหรือไม่ / อย่างไร

12. เพราะเหตุใดชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จึงยังคงความเข้มแข็งมาถึงปัจจุบัน

13. ผลที่ได้รับจากการบริหารจัดการของชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลที่มีต่ออาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ทั้งต่อสังคม และต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน

14. อุดมการณ์ทางศาสนามีผลอย่างไรต่อการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

15. การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2 มีผลต่อการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลอย่างไรบ้าง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล นายณฐพร ถนอมวงษ์

วัน เดือน ปีเกิด 29 มกราคม พ.ศ.2522

สถานที่เกิด อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 35/1 หมู่ 6 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี 22000

ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน บุคลากร ระดับ 6ว

สถานที่ทำงานปัจจุบัน สำนักงานเทศบาลตำบลมะขาม ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2538	ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ.2545	ศิลปศาสตรบัณฑิต ศศ.บ. (การบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2556	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต รป.ม. (การปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี